

สื่อสังคม กับ ประชาธิปไตย

SOCIAL MEDIA
AND DEMOCRACY

ภัทระ คำพิทักษ์

สถาบันนโยบายศึกษา
INSTITUTE OF PUBLIC POLICY STUDIES

สนับสนุนโดย

KONRAD
ADENAUER
STIFTUNG

มูลนิธิคอนราด อาเดนาวร์

สื่อสังคม กับ ประชาธิปไตย

Social Media and Democracy

ภัทระ คำพิทักษ์

ข้อมูลทางบรรณานุกรมของสำนักหอสมุดแห่งชาติ

ภัทระ คำพิทักษ์

สื่อสังคมกับประชาธิปไตย = Social Media and Democracy.-- กรุงเทพฯ :
สถาบันนโยบายศึกษา ภายใต้มูลนิธิส่งเสริมนโยบายศึกษา, 2564.

124 หน้า.

1. สื่อมวลชนกับการเมือง. I. ชัยวุฒิ แก้วเรือน, ผู้วาดภาพประกอบ. II. ชื่อเรื่อง

302.23

ISBN 978-616-8116-04-3

ชื่อหนังสือ

สื่อสังคมกับประชาธิปไตย Social Media and Democracy

ผู้เขียน

ภัทระ คำพิทักษ์

ปีที่พิมพ์

ธันวาคม 2563

จำนวนพิมพ์

200 เล่ม

เจ้าของ

สถาบันนโยบายศึกษา ภายใต้มูลนิธิส่งเสริมนโยบายศึกษา

อาคาร เดอะ แพลทินัม เฟลส เลขที่ 21/1 ห้อง 2B-10

ถนนวัชรพล แขวงท่าแร้ง เขตบางเขน กรุงเทพฯ 10230

โทรศัพท์ 0 2086 9127 e-mail: ippss_fpps@yahoo.com

www.fpps.or.th

ออกแบบปก

รูปเล่ม และ

ภาพประกอบ

ชัยวุฒิ แก้วเรือน

พิมพ์ที่

บริษัท พี.เพรส จำกัด โทร. 0 2742 4754-5

สนับสนุนโดย

มูลนิธิคอนราด อาเดนาวร์

คำนำ

จากสถาบันนโยบายศึกษา

โลกเปลี่ยนไปรวดเร็วพร้อมๆ กับเทคโนโลยีสารสนเทศ การสื่อสารรวดเร็วในโลกที่ไร้พรมแดนด้วยอินเทอร์เน็ต แม้ว่าแต่ละประเทศจะยังมีเขตแดนกันอยู่ แต่การสื่อสารสมัยใหม่ไร้พรมแดนไปแล้ว เมื่อคนติดต่อสื่อสารกันได้รวดเร็วร่นระยะเวลาในการเข้าถึงข้อมูลต่างๆ และในเรื่องการเมืองประชาธิปไตยก็เช่นเดียวกัน สื่อสมัยใหม่สร้างโอกาสการเข้าถึงข้อมูลข่าวสารทางการเมือง และการมีส่วนร่วมทางการเมืองมากขึ้นผ่านอินเทอร์เน็ตที่ทุกคนมีสมาร์ทโฟน การใช้เสรีภาพของบุคคลจึงมีอย่างกว้างขวางในการแสดงออกซึ่งความคิดเห็นทางการเมือง และการเข้าร่วมทางการเมืองโซเชียลมีเดีย หรือ สื่อสังคม จึงเข้ามามีบทบาททางการเมืองมากขึ้นในช่วง 10 ปีเศษที่ผ่านมาในสังคมไทย ทั้งผู้สนใจการเมืองและนักการเมืองต่างใช้เครื่องมือนี้สื่อสารทางการเมืองอย่างเข้มข้น ตลอดปีที่ผ่านมาก็ได้ใช้สื่อสังคมนี้ในการรณรงค์และรวมตัวกันชุมนุมจัด “ม็อบการเมือง” ตามที่ต่างๆ ผ่านเครื่องมือสื่อสารนี้ ทำให้การระดมคน ระดมความคิด ได้รวดเร็วและเป็นไปในทิศทางที่กำกับได้เป็นอย่างดี เรียกได้ว่าเป็น “สังคมการเมืองออนไลน์” เดิมรูปแบบในการขับเคลื่อนเรียกร้องประชาธิปไตย

อย่างไรก็ตาม การใช้สื่อสังคมใหม่ที่เรียกว่าสื่อออนไลน์นี้ ไม่ใช่จะมีด้านที่เป็นประโยชน์เท่านั้น แต่ด้านที่เป็นความเสี่ยงก็มีปรากฏอยู่เนื่องจากทุกคนสามารถใช้สื่อแบบใหม่นี้ได้ด้วยตัวเอง และเป็น “สื่อ” เสียเองอีกด้วย จึงทำให้ “ความเป็นสื่อ” ไม่มีมาตรฐานตามหลักการของสื่อที่ต้องรับผิดชอบต่อสังคมไปด้วย คือ การแสดงออกผ่านสื่อออนไลน์โดยทั่วไปไม่ได้ตระหนักถึงความรับผิดชอบต่อผู้อื่น เมื่อมีการเสนอสื่อที่ไม่ครบถ้วนรอบด้านและผิดเพี้ยนไปจากข้อเท็จจริง นอกจากนี้ยังอาจกระทบต่อความ

มั่นคงสาธารณะ และความมั่นคงสงบสุขโดยรวมของรัฐได้ด้วย จึงจะเห็นได้ว่ามีกฎหมายออกมาควบคุมกรณีการกระทำผิดเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์ การออกกฎหมายคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคล เป็นต้น ดังนั้น แม้สังคมประชาธิปไตยจะส่งเสริมเสรีภาพการแสดงออกของปัจเจกและการสนับสนุนการใช้สิทธิทางการเมืองของพลเมือง แต่พลเมืองผู้ใช้สิทธิดังกล่าวก็พึงต้องตระหนักถึงภัยคุกคามจากการใช้เสรีภาพที่มีต่อผู้อื่น ซึ่งหลักการประชาธิปไตย ก็ได้ให้ขอบเขตไว้เรื่องการใช้เสรีภาพที่ไม่ไปละเมิดสิทธิและเสรีภาพของผู้อื่นอยู่แล้ว ทั้งนี้ ก็เพื่อจะคงรักษาไว้ซึ่งคุณค่าและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของทุกคน ซึ่งเสมอหน้ากันในความเป็นมนุษย์นั่นเอง เพราะสังคมประชาธิปไตยต้องการผู้ใช้สื่อสังคมที่เป็นนักประชาธิปไตย

ขอขอบคุณผู้วิจัยทั้งคุณภัทระ คำพิทักษ์ และคุณณศภัต อัจจิมาธร ซึ่งมีผลงานการทำงานด้านสื่อมาอย่างต่อเนื่อง ที่ได้ร่วมศึกษาวิจัยออกมาเป็นผลงานชิ้นนี้ การศึกษาวิจัยในหัวข้อนี้จะทำให้ผู้อ่านได้ตระหนักมากขึ้นกับการใช้สื่อสมัยใหม่ที่ไม่ให้เป็นอุปสรรคกับการพัฒนาการเมืองและประชาธิปไตยในระยะยาว

ขอขอบคุณมูลนิธิคอนราด อาเดนาวร์ ที่สนับสนุนการวิจัยและการพิมพ์ในครั้งนี้

ทิพย์พาพร ดันดิสุนทร

ผู้อำนวยการ สถาบันนโยบายศึกษา

ธันวาคม 2563

คำนำ

จากผู้เขียน

นับถึงพอสื่อนี้คนไทยที่พอใช้สมาร์ทโฟนได้ไม่มีใครที่ไม่รู้จัก social media หรือสื่อสังคมออนไลน์ ที่มาเปลี่ยนโลกการสื่อสาร ทำให้โลกใบนี้แคบลงไปถนัดใจ แต่สื่อสังคมออนไลน์ก็มีทั้งแง่บวกและแง่ลบ ดังนั้นการรับรู้เรื่องราวต่างๆ จากสื่อออนไลน์จึงจำเป็นต้องมีการคิดวิเคราะห์ ใช้วิจารณญาณ ยิ่งกับการสื่อสารทางการเมืองด้วยแล้ว ต้องแยกแยะระหว่างวาทกรรมหรือการโฆษณาชวนเชื่อหรือเป็นการให้ข้อมูลเพื่อการตัดสินใจ

มีหลายคนที่ใช้สื่อสังคมออนไลน์ไปเพื่อความบันเทิง หรือใช้เพื่อการสื่อสารระหว่างกลุ่ม ในขณะที่นักการตลาด หรือนักการเมืองใช้สื่อสังคมออนไลน์เพื่อประโยชน์เฉพาะกิจการของธุรกิจหรือกิจกรรมทางการเมือง ดังนั้น การคิดวิเคราะห์อย่างเข้าใจในสารที่ได้รับซึ่งเรียกว่า “ความรอบรู้ (literacy)” จึงเป็นปัจจัยที่สำคัญที่จะทำให้การใช้สื่อสังคมออนไลน์อย่างชาญฉลาด

การเมืองเป็นเรื่องของการจัดสรรทรัพยากรไปให้ประชาชนอย่างเป็นธรรม และการใช้สื่อสังคมออนไลน์ที่ดีก็ต้องเป็นการทำให้ประชาชนได้รับรู้ข้อมูล ข้อเท็จจริง และรู้เท่าทันกระบวนการทางการเมืองหรือการบริหารประเทศของรัฐ ผู้วิจัยหวังว่างานศึกษาชิ้นนี้จะทำให้เห็นภาพการใช้สื่อสังคมออนไลน์ที่ชัดเจนขึ้น เพื่อนำไปสู่การยกระดับการใช้สื่อสังคมออนไลน์อย่างเหมาะสมต่อไป

ผู้วิจัยขอขอบคุณสถาบันนโยบายศึกษาและมูลนิธิคอนราด อาเดนาวร์ ที่ให้โอกาสได้นำเสนอการศึกษานี้ และคุณณัฏฐ์ อัจฉิมาธร ที่มีส่วนช่วยให้งานวิจัยนี้มีความสมบูรณ์และแล้วเสร็จด้วยความเรียบร้อย หากมีข้อผิดพลาดใดๆ ผู้วิจัยขอน้อมรับคำชี้แนะด้วยความยินดี

ภัทรธ คำพิทักษ์

ธันวาคม 2563

สารบัญ

- คำนำจากสถาบันนโยบายศึกษา 3
- คำนำจากผู้เขียน 5
- บทสรุปสำหรับผู้บริหาร 7
- Executive Summary 14
- บทที่ 1 โซเชียลมีเดีย กับ การเมืองไทย 23
- บทที่ 2 โซเชียลมีเดีย กับ กฎหมายไทย 37
- บทที่ 3 เครื่องมือทางการเมืองใหม่ของสังคมไทย 59
- บทที่ 4 โลกทัศน์ที่แตกต่างและอนาคตที่ยังมองไม่เห็น 77
- บทที่ 5 สรุปและข้อเสนอแนะ 101
- บรรณานุกรม 107

สื่อสังคมออนไลน์ในยุคดิจิทัลที่การสื่อสารผ่านระบบอินเทอร์เน็ต มีทั้งความเร็ว และหลากหลายมิติ กล่าวคือ มีทั้งข้อความ ภาพ และเสียง ทำให้โลกในยุคปัจจุบันกลายเป็นโลกไร้พรมแดนอย่างแท้จริง การติดต่อสื่อสารโดยผ่านระบบอินเทอร์เน็ต ทำให้ระยะทางไม่เป็นอุปสรรคในการสื่อสารติดต่อกันแต่อย่างใด และด้วยความหลากหลายของแพลตฟอร์มต่างๆ จึงมีการนำสื่อสังคมออนไลน์มาใช้อย่างมากมายทั้งบนโทรศัพท์มือถือ เครื่องคอมพิวเตอร์ตั้งโต๊ะ และโน้ตบุ๊ก ไม่ว่าจะเป็น Facebook, Twitter, Instagram, Line, WhatsApp, WeChat เป็นต้น

ปัจจุบันอินเทอร์เน็ตเป็นหนึ่งในช่องทางสำคัญในการเผยแพร่ ส่งต่อข้อมูลข่าวสาร รวมทั้งเป็นช่องทางในการติดต่อสื่อสารของผู้คน ตลอดจนเป็นช่องทางในการมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางสังคมของประชาชนไทย และมีได้จำกัดอยู่เฉพาะการติดต่อสื่อสารระหว่างบุคคลทางสังคม หรือภายในครัวเรือนเท่านั้น แต่ยังสามารถนำไปใช้ในงานต่างๆ อาทิ การพาณิชย์กรรม การศึกษา การสาธารณสุข และการเมือง ฯลฯ

ในช่วงที่มีวิกฤติโรคไวรัสโคโรนา 2019 หรือโควิด-19 ระบาดในสาธารณรัฐประชาชนจีนตั้งแต่เดือนมกราคม 2563 เป็นต้นมา ในประเทศไทยมีการระบาดอย่างหนักในเดือนมีนาคม 2563 ทำให้มีการควบคุมการเดินทางตั้งแต่เดือนเมษายน 2563 ส่งผลให้มีการขอความร่วมมือให้ประชาชนอยู่แต่ในบ้าน ทำให้มีการใช้ประโยชน์จากสื่อสังคมออนไลน์ในการทำตลาดออนไลน์มากขึ้น การติดต่อสื่อสารระหว่างบุคคลหรือส่งข่าวสารในแพลตฟอร์มต่างๆ มากขึ้น

เมื่อกล่าวถึงสื่อสังคมออนไลน์กับระบอบประชาธิปไตย ในมิติของการสื่อสารทางการเมือง (Political Communication) เป็นกระบวนการทางการเมืองที่เกี่ยวข้องต่อการแลกเปลี่ยน ข้อเท็จจริง ทศนะ และความคิดเห็น ตลอดจนประสบการณ์ทางการเมืองระหว่างบุคคล เป็นกระบวนการพิเศษที่ก่อให้เกิดการปฏิสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกของสังคมการเมือง มีลักษณะเป็นระบบของการแพร่ข่าวสารทางการเมืองไปยังสมาชิกของการเมือง การสื่อสารทางการเมืองจึงเป็นแบบแผน หรือกระบวนการแพร่ข่าวทางการเมืองระหว่างสมาชิกกับหน่วยต่างๆ ในระบบการเมือง หรือมีบทบาทเป็นตัวกลางระหว่างประชาชนกับรัฐบาล โดยเป็นช่องทางในการเสนอข่าวสารข้อมูลทางการเมืองต่างๆ ที่เกี่ยวกับการตัดสินใจ และนโยบายของรัฐบาลให้ประชาชนได้รับรู้ ขณะเดียวกัน ก็เป็นกระบวนการในการนำเอาข้อเรียกร้องและความต้องการของประชาชนไปสู่รัฐบาล ที่จะกำหนดนโยบายและตัดสินใจให้สอดคล้อง และสนองตอบความต้องการของประชาชนได้มากยิ่งขึ้น

ในทางการเมืองที่มีการปกครองแบบประชาธิปไตยมีการคำนึงถึงสิทธิเสรีภาพ สิทธิการเมืองและสิทธิพลเมือง ก็จะเปิดให้มีเสรีภาพในการสื่อสาร โดยจะปรากฏให้เห็นทั้งในสื่อสังคมออนไลน์ ในการดำเนินชีวิตประจำวัน การบริหารราชการแผ่นดิน

ดิน การให้การศึกษาทางการเมือง หรือในช่วงที่มีการเลือกตั้งก็
จะใช้สื่อสังคมออนไลน์เพื่อการรณรงค์หาเสียงเลือกตั้งของ
พรรคการเมืองและผู้สมัครรับเลือกตั้ง เนื่องจากการสื่อสาร
ทางการเมืองมีทั้งในช่วงก่อนวันเลือกตั้ง วันเลือกตั้ง และหลังวัน
เลือกตั้ง

สำหรับประเทศไทยการสื่อสารถือว่าการใช้สิทธิ
เสรีภาพตามรัฐธรรมนูญ โดยปรากฏในหมวด 3 มาตรา 26 ซึ่ง
บัญญัติไว้ว่า “การตรากฎหมายที่มีผลเป็นการจำกัดสิทธิหรือ
เสรีภาพของบุคคลต้องเป็นไปตามเงื่อนไขที่บัญญัติไว้ใน
รัฐธรรมนูญ ในการที่รัฐธรรมนูญมิได้บัญญัติเงื่อนไขไว้ กฎหมาย
ดังกล่าวต้องไม่ขัดต่อหลักนิติธรรม ไม่เพิ่มภาระหรือจำกัดสิทธิ
หรือเสรีภาพของบุคคลเกินสมควรแก่เหตุและจะกระทบต่อ
ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของบุคคลมิได้ รวมทั้งต้องระบุเหตุผล
ความจำเป็นในการจำกัดสิทธิและเสรีภาพไว้ด้วย

กฎหมายตามวรรคหนึ่ง ต้องมีผลใช้บังคับเป็นการทั่วไป
ไม่มุ่งหมายให้ใช้บังคับแก่กรณีใดกรณีหนึ่งหรือแก่บุคคลใดบุคคล
หนึ่งเป็นการเจาะจง” และมาตรา 36 “บุคคลย่อมมีเสรีภาพใน
การติดต่อสื่อสารถึงกันไม่ว่าในทางใดๆ การตรวจ การกัก หรือ
การเปิดเผยข้อมูลที่บุคคลสื่อสารถึงกัน รวมทั้งการกระทำด้วย
ประการใดๆ เพื่อให้ล่วงรู้หรือได้มาซึ่งข้อมูลที่บุคคลสื่อสารถึงกัน
จะกระทำมิได้ เว้นแต่มีคำสั่งหรือหมายของศาล หรือมีเหตุอย่าง
อื่นตามที่กฎหมายบัญญัติ” ซึ่งจะเห็นได้ว่ารัฐธรรมนูญได้ให้หลัก
ประกันเสรีภาพในการสื่อสาร ยกเว้นแต่จะเป็นไปตามคำสั่งศาล
หรือมีกฎหมายบัญญัติไว้เท่านั้น

การติดต่อสื่อสารถึงกันผ่านช่องทางสื่อสังคมออนไลน์
เกิดขึ้นตามเทคโนโลยีการสื่อสารซึ่งเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว
และต่อเนื่อง ในระยะแรกของการเกิดขึ้นของการสื่อสารช่องทาง
นี้เป็นไปอย่างเสรี ผู้ใช้สื่อสังคมออนไลน์สามารถใช้ได้โดยไม่มีข้อ

จำกัดเรื่องเสรีภาพ ต่อมารัฐได้ออกพระราชบัญญัติว่าด้วยการกระทำความผิดเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์ พ.ศ. 2550 เป็นครั้งแรก และเป็นช่วงที่ผู้ใช้สื่อสังคมออนไลน์ได้ใช้เครื่องมือนี้ในการสื่อสารเนื้อหาที่เป็นการแสดงออกถึงความคิดเห็นและมีส่วนร่วมทางการเมือง เศรษฐกิจและสังคม ตลอดระยะเวลาหนึ่งทศวรรษของการบังคับใช้กฎหมายฉบับนี้ จนกระทั่งมีการแก้ไขพระราชบัญญัติว่าด้วยการกระทำความผิดเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์เมื่อปี พ.ศ. 2560 การกำกับดูแลการใช้สื่อสังคมออนไลน์ยังอยู่บนฐานของกฎหมายฉบับเดียว

แม้ว่าจะมีการปรับปรุงกฎหมาย แนวคิด โครงสร้างการบริหารจัดการสื่อสังคมออนไลน์ หรือ social media เป็นการใหญ่ในรอบ 3-4 ปีที่ผ่านมา แต่ไม่ว่าจะปรับปรุงแก้ไขอย่างไรเกณฑ์ก็ยังถูกตรึงอยู่ด้วยหลักการในรัฐธรรมนูญซึ่งบัญญัติมาเช่นเดียวกันนี้เกือบทุกฉบับ นั่นคือ “การตรวจ การกัก หรือการเปิดเผยข้อมูลที่บุคคลสื่อสารถึงกัน รวมทั้งการกระทำด้วยประการใดๆ เพื่อให้ล่วงรู้หรือได้มาซึ่งข้อมูลที่บุคคลสื่อสารถึงกันจะกระทำมิได้ เว้นแต่มีคำสั่งหรือหมายของศาลหรือมีเหตุอย่างอื่นตามที่กฎหมายบัญญัติ” อย่างไรก็ตาม การแก้ไขกฎหมายว่าด้วยการกระทำความผิดเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์เมื่อปี พ.ศ. 2560 ได้มีการขยายฐานความผิดกรณีนําเข้าสู่ระบบคอมพิวเตอร์ซึ่งข้อมูลคอมพิวเตอร์อันเป็นเท็จที่น่าจะเกิดความเสียหายต่อส่วนรวม ซึ่งเดิมกำหนดไว้แต่เพียงสองประการ คือ การรักษาความมั่นคงของประเทศ และก่อให้เกิดความตื่นตระหนกแก่ประชาชนนั้น มีการขยายความขึ้นให้ครอบคลุมเพิ่มขึ้นอีก 4 ประเด็น คือ 1) ความปลอดภัยของประเทศ 2) ความปลอดภัยสาธารณะ 3) ความมั่นคงในทางเศรษฐกิจของประเทศ และ 4) โครงสร้างพื้นฐานอันเป็นประโยชน์สาธารณะของประเทศ ซึ่งการขยายฐานความผิดนี้แม้จะมีเหตุผลในเรื่องการนำเข้าข้อมูลอันเป็นเท็จจะส่งผลกระทบต่อโครงสร้างของประเทศในด้านความมั่นคงในมิติ

สำคัญๆ ต่างๆ แต่อีกด้านหนึ่งก็จะกระทบต่อการใช้สิทธิเสรีภาพของพลเมืองผู้ใช้สื่อสังคมออนไลน์ไปด้วย

การยกระดับการใช้สื่อสังคมออนไลน์ของพลเมืองไทยนั้นในยุคแรกๆ จะเป็นไปด้วยการร่วมมือกันของหลายฝ่ายในการกำกับดูแล แต่ผลที่ปรากฏก็ยิ่งพบว่า การใช้สื่อสังคมออนไลน์ก็ยิ่งต้องการคุณภาพและความรับผิดชอบคู่ไปกับเสรีภาพมากกว่านี้ ลำพังการปรับตัวครั้งใหญ่ของรัฐอาจจะมีผลอยู่บ้าง การบังคับใช้กฎหมายและการฟ้องร้องอาจจะเป็นทางเลือกหนึ่งที่จะถูกหยิบยกมาใช้อย่างเข้มข้นขึ้นจากทุกฝ่ายในฐานะผู้เสียหายหรือผู้ถูกระทำ อาจจะมีควมกังวลว่าเสรีภาพในการติดต่อสื่อสารถึงกันตามรัฐธรรมนูญอาจจะถูกละเมิดด้วยข้อยกเว้นในกฎหมายอื่น แต่การจะยกระดับการใช้สื่อสังคมออนไลน์ในสังคมไทยนั้น จำต้องอาศัยความร่วมมือจากทุกฝ่ายด้วยมาตรการที่เข้มข้นและจริงจังมากกว่านี้

ข้อค้นพบในการศึกษาพบว่า เมื่อพิจารณาเชิงเปรียบเทียบการใช้สื่อสังคมออนไลน์ในการปกครองระบอบประชาธิปไตยของไทยกับประเทศต่างๆ ทั้งในแถบเอเชีย ยุโรปและอเมริกา การใช้เพื่อการสื่อสารทางการเมืองในแง่ของการสร้างทัศนคติทางการเมือง สร้างความรู้และความเข้าใจทางการเมือง และสร้างบทบาททางการเมือง ยังคงมีน้อย ส่วนใหญ่จะเน้นไปทางด้านการรณรงค์เลือกตั้ง ซึ่งเป็นการสื่อสารทางการเมืองในแง่การสร้าง ความสนใจทางการเมือง เน้นประโยชน์ส่วนตนหรือกลุ่มการเมืองเป็นสำคัญ หรือการใช้สื่อสังคมออนไลน์ไปในทางโจมตีกันทางการเมือง บางกรณีถึงกับสร้าง “ข่าวปลอม” เพื่อช่วงชิงความได้เปรียบทางการเมือง หรือสร้างคະแนนนิยมในหมู่ประชาชน แต่หากเป็นการบริหารการพัฒนาประเทศก็มักจะเป็นการสร้างการโฆษณาชวนเชื่อผสมผสานในการสื่อสารเพื่อผลสัมฤทธิ์ทางการเมืองให้ได้รับคະแนนนิยมทั้งการเมืองระดับชาติและระดับท้องถิ่น

การศึกษาครั้งนี้มีข้อเสนอแนะในการใช้สื่อสังคมออนไลน์ในการเสริมสร้างความรู้และความเข้าใจ การมีทัศนคติหรือค่านิยมต่อการปกครองระบอบเสรีประชาธิปไตยอย่างแท้จริง เพื่อให้ประเทศมีความเป็นประชาธิปไตยทั้งในรูปแบบและเนื้อหาสาระที่มีการปฏิบัติต่อกันในสังคม และหากสามารถนำสื่อสังคมออนไลน์มาใช้เป็นเครื่องมือในการกล่อมเกลாத่างสังคม (Socialization) ในการปลูกฝังให้ประชาชนมีลักษณะ “พลเมืองเข้มแข็ง” ก็จะทำให้ประชาชนเข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมืองในการตัดสินใจเรื่องที่มีผลกระทบต่อชุมชนท้องถิ่น อาทิ การจัดทำโครงการพัฒนาทั้งหลาย ซึ่งทั้งรัฐบาลและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นต้องเปิดเวทีให้ประชาชนในชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วม ทั้งนี้ไม่ว่าจะเป็นปัญหาสิ่งแวดล้อม พลังงาน การประกอบอาชีพ การศึกษา การสาธารณสุข หรือโครงสร้างพื้นฐาน เป็นต้น โดยหน่วยงานหลักที่รับผิดชอบ ก็คือ สำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้ง สถาบันพระปกเกล้า สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น กระทรวงมหาดไทย โดยมีสำนักงานเลขาธิการ กสทช. ไทยพีบีเอส กระทรวงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม เป็นหน่วยงานสนับสนุน

มุมมองจากนี้ไปสู่ออนาคต จะเห็นได้ว่าสภาพการณ์การใช้สื่อสังคมออนไลน์ของพลเมืองไทยน่าจะมีการเปลี่ยนแปลงครั้งใหญ่ด้วยปัจจัยที่เอื้ออำนวยหลายประการ เช่น การขยายโครงข่ายอินเทอร์เน็ตของรัฐบาลให้ครอบคลุมทุกหมู่บ้านทั่วประเทศ และการพัฒนาเทคโนโลยีที่กำลังเคลื่อนจาก 4G เป็น 5G รวมทั้งการเปลี่ยนแปลงของเทคโนโลยีสารสนเทศซึ่งเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง ฯลฯ ทั้งในส่วนของการนำไปใช้ประโยชน์ก็อาจจะมีการเปลี่ยนแปลงไป อันเป็นผลกระทบโดยตรงจากวิกฤติโควิด-19 อาทิ การค้าขายผ่านระบบออนไลน์มากขึ้น ทำให้จะมีการพัฒนาแพลตฟอร์มใหม่ๆ ที่ตอบสนองความต้องการใช้งาน การใช้ระบบ

สื่อสังคมออนไลน์มาแทนที่การทำธุรกรรมทางการเงินที่เป็นเงินสด การออกเสียงประชามติ การรับฟังความคิดเห็นในโครงการของรัฐหรือท้องถิ่น หรือการพัฒนากฎหมายที่ต้องการความเห็นจากผู้เกี่ยวข้อง รวมทั้งการออกเสียงลงคะแนนเลือกตั้ง ก็มีการดำเนินการผ่านระบบสื่อสังคมออนไลน์มากขึ้น อย่างไรก็ตาม อย่างไรก็ดี ในสังคมประชาธิปไตยที่ให้เสรีภาพในการเข้าถึงสื่อสังคมออนไลน์ ซึ่งสิ่งที่ได้รับจากสื่ออาจมีทั้งคุณประโยชน์และโทษ ดังนั้น สิ่งที่ควรสนใจในการอยู่รอดในยุคดิจิทัลก็คือความรอบรู้สื่อ (Media Literacy) เพราะความรอบรู้สื่อจะทำให้เรามีความสามารถในการเข้าถึง วิเคราะห์และผลิตสื่อต่างๆ เพื่อถ่ายทอดความคิดของเราได้ รวมทั้งความตระหนักรู้ผลกระทบที่อาจจะเกิดขึ้นตามมาได้หากใช้สื่อแบบผิดวิธี ดังนั้น พลเมืองจึงต้องเข้าใจประเด็นทางกฎหมาย ศีลธรรมและจริยธรรมที่เกี่ยวข้องกับการเข้าถึงและการใช้สื่อ ตลอดจนต้องมีทักษะความเข้าใจในการนำเครื่องมือ อุปกรณ์ และเทคโนโลยีดิจิทัลที่มีอยู่ในปัจจุบัน เช่น คอมพิวเตอร์, สมาร์ทโฟน, แอปพลิเคชัน มาใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุด ทั้งการสื่อสาร การทำงานร่วมกัน หรือพัฒนากระบวนการทำงานในองค์กร

Executive Summary

Social Media and Democracy

14

Social media in the digital age is fast and multidimensional, the latter of which includes messages, images, and sound. Thus, the world in this digital age has become truly borderless. Distance does not represent itself as a barrier because of the help of internet connection which provides several social media platforms on mobile phones and computers. Such platforms include Facebook, Twitter, Instagram, Line, Whatsapp, and Wechat.

Nowadays, the internet has become one of the important means of broadcasting, forwarding information and communicating between people. The Internet has also become a platform for the Thai citizens' engagement and participation in political activities. The Internet is not limited to be used only for communicating between people in a society or among members of a family, but the internet is also utilized in different affairs such as commerce, education, public health, and politics.

Since the outbreak of the Coronavirus disease or COVID-19 in the Republic of China in January 2020, Thailand has faced a severe outbreak of the COVID-19 pandemic in March 2020. As a result, the people were asked to stay inside their accommodation. This has given rise to the role of social media where there has been an increase of online business, online communication between people, and information sharing on different online platforms.

When talking about social media and democracy in the political communication dimension, it talks about political processes, involving interpersonal exchanges of facts, views, opinions, and political experiences. This is a special process that produces interactions between members of political society. This process involves disseminating political information to the political society's members. Thus, political communication is a pattern or process of disseminating political information among members of the political system's different units. Political communication can also serve as a mediator between people and their government by being a channel for presenting political news and information about the government's decisions or policies to the people. At the same time, political communication is a process that brings the people's calls and needs to the government to formulate policies and make decisions, meeting with people's needs.

16 In a democratic regime, where people's rights and freedoms are respected, freedom of communication in social media has been regarded as political and civil rights. Social media has been used in everyday life, in the affairs of government administration and political education. During the elections' campaigns, social media has been used by political parties and their candidates before elections, on the day of the elections, and after the elections.

For Thailand, communication is a constitutional exercise of rights and liberty of Thai people. It appears in the Constitution's Chapter 3, Section 26, stating that "the enactment of a law that restricts a person's rights or freedoms must be in accordance with the conditions provided for in

the Constitution. In the event that the Constitution does not provide conditions, such law must not contradict the rule of laws; does not add to the burden or limit the rights or freedoms of a person unreasonably; will not affect the human dignity of a person; and must include reasons for the need to restrict rights and freedoms. The law under paragraph one shall be of general application and shall not be intended to apply to any particular case or person” and Section 36 stating that “a person shall enjoy the liberty of communication by lawful means. Censorship, detention or disclosure of communication between persons including any other act which discloses the content of a communication between persons shall not be made except there is an order or a warrant of the court or there are other grounds as provided by law.” This demonstrates that the Constitution has guaranteed freedom of communication to Thai people unless there is a court order or other grounds as provided by law.

Communication through social media platforms follows communication technology that has rapidly and continuously changed. At the first phase of the emergence of social media communication, social media users could use this communication without any restrictions. Then in 2007, the Thai government issued the first Computer Crime Act B.E. 2550 (2007). This was the time when social media users had utilized social media to communicate contents, expressing opinions and engagements in politics, economics and society. This law had been enforced throughout a decade until 2017 when the Thai government passed an amendment to the Computer Crimes Act B.E. 2560 (2017).

Though for the past 3–4 years of grand revisions of laws, concepts, and management structures on social media, the core principle in all revisions is still stemmed from the country's Constitution, stating that “censorship, detention or disclosure of communication between persons including any other act which discloses the content of a communication between persons shall not be made except there is an order or a warrant of the court or there are other grounds as provided by law”. The amendment to the Computer Crime Act in 2017 has expanded to include a criminal act of importing false computer data into the computer system that has tendency to cause damage to the public. Such damage was originally defined by only two issues: to maintain national security and to cause panic to the people. Under the Computer Crime Act in 2017 the damage has expanded to include other four issues: 1) safety of the country, 2) public safety, 3) national economic stability, and 4) public benefit infrastructure. It is seen that this expansion of a criminal act by importing false computer data into the computer system under the Computer Crime Act in 2017 concerns the country's infrastructure in key security dimensions. In another aspect, the amendment affects the exercise of civil rights of citizens who are social media users.

In the early stage of enhancing the use of social media among Thai citizens there is a need for cooperation from different sectors. However, it was found that the use of social media still needs to be more with both quality and responsibility than in the current state. The adjustment from the government may yield some results. The enforcement of law and prosecution may be an option, intensely taken

by all parties as victims. There is a concern that freedom of communication as stated in the Constitution may be violated with the exception of other laws. Thus, there must be more intense and serious measures in order to enhance the use of social media in the Thai society.

The study found that when comparing the use of social media in Thailand with other countries of democratic systems in Asian, European and American continents, Thai social media users employ lesser political communication for the purposes of building political attitudes, knowledge, and understanding, as well as political engagement. Political communication in Thailand is focused more for elections' campaigns. The communication is for the purpose of attracting political interests with the emphasis on individuals or political groups. Social media is also often used as political attacks with the use of "fake news" in order to usurp political advantage or increase popularity among the people. For the national development administration, social media is often used to build propaganda in the communication for political achievement to gain popularity at both national and local politics.

The study gave a recommendation that the social media has to be used for truly enhancing knowledge and understanding and promoting democratic attitudes or values. This is to move the country forward to a democratic system in both form and content. When using social media as a socialization tool to cultivate people to have characteristics of "strong citizens", it will allow Thai people to participate in political decision-making, affecting the local community. An example is seen in different development projects that the government

and local government organizations must provide platforms for the people in the local community to take part in. This also includes other issues such as environment, energy, occupation, education, public health and infrastructure. The main agencies responsible for these issues are the Office of Election Commission, King Prajadhipok's Institute, the Secretariat of the House of Representatives, Department of Local Administration of the Ministry of Internal Affairs, and are supported by the Office of the National Broadcasting and Telecommunications Commission, Thai PBS, and the Ministry of Digital Economy and Society.

For the future perspective, the situation of the use of social media among Thai citizens is likely to change dramatically with a number of enabling factors such as the expansion of the government's internet network to cover all villages nationwide, the technological development from 4G to 5G, and the constant changes of information technology. The use of social media has changed as a result of the COVID-19 pandemic outbreak, stimulating an increase in online trade. New platforms will be further developed in order to respond to the needs of users. Social media system has been increasingly used for cash financial transactions, referendums, listening to opinions on projects of government or local governments, receiving feedback on law developments from stakeholders, and voting. Nevertheless, social media in a democratic society provides both benefits and losses. To survive in this digital age is to have media literacy which provides us an ability to access, analyse and produce media that can convey our thoughts as well as realization of the negative consequences from misuse of social media. Citizens

must understand legal, moral, and ethical issues, relevant to the access and the use of social media. Citizens must also have understanding and skills in using such existing digital tools, equipment and technologies as computers, smartphones, applications for maximum benefits in communication, working or developing work processes in an organization.

DAILY TIME SPENT WITH MEDIA

AVERAGE DAILY TIME THAT INTERNET USERS AGED 16 TO 64 SPEND WITH DIFFERENT KINDS OF MEDIA AND DEVICES

USING THE
INTERNET

We
are
social

USING
SOCIAL MEDIA

We
are
social

WATCHING
TELEVISION*

LISTENING TO MUSIC
STREAMING SERVICES

USING A
GAMES CONSOLE

We
are
social

9H 01M

2H 55M

3H 32M

1H 36M

1H 43M

SOURCE: GIGAMONITOR (Q3 2019). FIGURES REPRESENT THE FINDINGS OF A BROAD SURVEY OF INTERNET USERS AGED 16 TO 64. SEE GIGAMONITOR.COM FOR MORE DETAILS.

*NOTES: TELEVISION TIME INCLUDES BROADCAST (CABLE) TELEVISION AND CONTENT DELIVERED VIA STREAMING AND VIDEO-ON-DEMAND SERVICES. USE OF DIFFERENT DEVICES AND CONSUMPTION OF DIFFERENT MEDIA MAY OCCUR CONCURRENTLY.

we
are
social

Hootsu

คนไทยใช้อินเทอร์เน็ตมากถึง 9 ชั่วโมง
ลดลงมาด้วยการดู TV (3 ชั่วโมง)
โซเชียลมีเดีย 1 ชั่วโมง

ที่มา : <http://wearesocial.com/digital2020>

บทที่ 1

โซเชียลมีเดียกับการเมืองไทย

ปัจจุบันคนไทยใช้งานอินเทอร์เน็ตเฉลี่ยวันละ 9 ชั่วโมง 1 นาที ขณะที่กิจกรรมออนไลน์ยอดนิยมอันดับ 1 ของคนไทยคือ การใช้งานสื่อสังคมออนไลน์ (social media) โดยมีผู้ใช้ อินเทอร์เน็ตในไทย 91.2% ใช้งานโซเชียลมีเดียเป็นประจำ และ ถือเป็นกิจกรรมอันดับ 1 ของผู้ใช้อินเทอร์เน็ตในไทยอย่างต่อเนื่อง เนื่องจากการสำรวจตลอด 7 ปีที่ผ่านมา (ผลสำรวจพฤติกรรมผู้ใช้ อินเทอร์เน็ตปี 2562 : สำนักงานพัฒนาธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์)

รายงาน Digital Thailand 2020 ของ We Are Social ระบุว่า ในเดือนมกราคม 2563 ประเทศไทยมีผู้ใช้งานโซเชียลมีเดียทุกแพลตฟอร์มจำนวน 52 ล้านราย เพิ่มขึ้น 2.3 ล้านราย หรือร้อยละ 4.7 จากเดือนเมษายน 2562 โดยผู้ใช้งาน อินเทอร์เน็ต 1 ราย จะมีบัญชีใช้งานแพลตฟอร์มโซเชียลมีเดีย มากกว่า 1 บัญชี

คนไทยใช้งานเครือข่ายสังคมออนไลน์เฉลี่ยวันละ 2 ชั่วโมง 55 นาที โดยร้อยละ 99 ของผู้ใช้งานจะเข้าใช้งานผ่านโทรศัพท์มือถือ

กลุ่มประชาชนที่ใช้งานมากที่สุด 5 อันดับแรก ได้แก่ อันดับ 1 กลุ่มอายุระหว่าง 25-34 ปี อันดับ 2 กลุ่มอายุระหว่าง 18-24 ปี อันดับ 3 กลุ่มอายุ 35-44 ปี อันดับ 4 กลุ่มอายุ 45-54 ปี และ อันดับ 5 กลุ่มอายุ 55-64 ปี โดยทุกกลุ่มช่วงอายุมีส่วนของผู้ชายและผู้หญิงใกล้เคียงกัน

โซเชียลมีเดียที่คนไทยนิยมใช้มากที่สุด คือ อันดับ 1 เฟซบุ๊ก (Facebook) ที่มีผู้ใช้ 47 ล้านบัญชี ส่วนแพลตฟอร์มอื่นที่ได้รับความนิยมจากประชาชนรองลงมา 4 อันดับ ได้แก่ อันดับ 2 ยูทูบ (YouTube) อันดับ 3 ไลน์ (LINE) อันดับ 4 อินสตาแกรม (Instagram) และ อันดับ 5 ทวิตเตอร์ (Twitter)

พลัง “สื่อ” ในมือพลเมือง

โซเชียลมีเดีย มีคุณลักษณะสำคัญคือเป็นลักษณะการสื่อสารแบบสองทางผ่านเครือข่ายอินเทอร์เน็ต โดยผู้ใช้งานเป็นผู้ส่งสารและผู้รับสารได้ด้วยตัวเอง กล่าวคือ ผู้ใช้งานสามารถเป็นผู้สร้างข้อมูลข่าวสารและส่งต่อข้อมูลข่าวสารออกไปสู่สาธารณะได้ในทันที แตกต่างจากในอดีตที่ช่องทางการสื่อสารและเผยแพร่ข่าวสารจะจำกัดอยู่เฉพาะของรัฐบาลและเอกชนที่เป็นเจ้าของสื่อ

ขณะเดียวกัน ผู้ใช้โซเชียลมีเดียยังเป็นผู้รับข้อมูลข่าวสารที่ถูกสร้างขึ้นโดยผู้ใช้อื่นๆ และสามารถกระจายข้อมูลข่าวสารนั้นต่อไปยังผู้ที่อยู่ในเครือข่ายเดียวกันได้อีกด้วย รวมทั้งผู้ใช้งานสามารถสื่อสารตอบโต้ระหว่างกันแบบเรียลไทม์ทั้งในรูปแบบบุคคลต่อบุคคล และ บุคคลต่อมวลชนจำนวนมาก

ด้วยคุณลักษณะดังกล่าวทำให้โซเชียลมีเดียกลายเป็นหนึ่งในช่องทางการสื่อสารที่ได้รับความนิยมจากคนไทยทั้งในรูปแบบการ

สื่อสารระหว่างบุคคลกับบุคคล เช่น การสื่อสารระหว่างผู้ที่เป็นเพื่อนกันในเครือข่าย Social media เดียวกัน และรูปแบบของการสื่อสารระหว่างบุคคล องค์กร ต่อมวลชนจำนวนมาก เช่น การสื่อสารระหว่างผู้มีชื่อเสียงหรือเป็นผู้มีอิทธิพลทางความคิดบนสื่อโซเชียล (Influencer) กับมวลชนที่ติดตาม หรือการสื่อสารของกลุ่มองค์กรกับสาธารณชน

โซเชียลมีเดีย ยังเปิดโอกาสให้ผู้ใช้งานสร้างแหล่งรวมของผู้คนที่มีความชื่นชอบเหมือนกัน เช่น เฟซบุ๊กเปิดให้ผู้ใช้งานสามารถสร้าง เฟซบุ๊กแฟนเพจ (Facebook Fan page) ที่เปรียบเสมือนการสร้างหน้าเว็บไซต์ ไว้บนเฟซบุ๊กในนามของแบรนด์, ผลิตภัณฑ์, กลุ่มองค์กร หรือผู้มีชื่อเสียง เพื่อใช้ในการโปรโมทพูดคุย แลกเปลี่ยนความคิดเห็นเกี่ยวกับแบรนด์กับกลุ่มผู้ใช้งาน

นอกจากนี้ เฟซบุ๊กยังเปิดให้ผู้ใช้งานสามารถตั้งกลุ่มออนไลน์ที่เรียกว่า เฟซบุ๊กกรุ๊ป (Facebook Group) เพื่อเป็นแหล่งรวบรวมสมาชิกเฟซบุ๊กที่มีความสนใจ ความชอบในเรื่องเดียวกัน โดยภายในกลุ่มจะมีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น รวมทั้งการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารระหว่างสมาชิกภายในกลุ่มได้อย่างอิสระ

ขณะที่ ทวิตเตอร์ ที่มีผู้ใช้งานในไทย 6.55 ล้านคน เปิดให้ผู้ใช้งานสามารถติดแฮชแท็ก หรือ “#” หน้าข้อความที่เกี่ยวข้องกับประเด็นที่กำลังเป็นที่สนใจ เพื่อรวบรวมข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับประเด็นเหล่านั้นให้อยู่หน้าเพจเดียวกัน ซึ่งหลายครั้ง แฮชแท็กเกี่ยวกับประเด็นที่เกี่ยวข้องกับประเทศไทยได้ติดอันดับยอดนิยมต้นๆ ของโลก เนื่องจากมีผู้ร่วมติดแฮชแท็ก และรีทวีตข้อความเป็นจำนวนมาก

แม้ปัจจุบัน โซเชียลมีเดียจะช่วยให้พลเมืองมีเสรีภาพในการสื่อสารมากขึ้น ตลอดจนการมีส่วนร่วมในการกำหนด

ประเด็นที่สาธารณะให้ความสนใจทั้งด้านการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม แต่อีกด้านหนึ่ง พฤติกรรมของผู้ใช้งานจำนวนมากก็ ก่อให้เกิดความเสียหายและปัญหาสังคมตามมา เช่น เกิดการ ลอกเลียนแบบพฤติกรรมที่ไม่ดี, พฤติกรรมการกลั่นแกล้งบนโลก ออนไลน์ (Cyberbullying), พฤติกรรมชอบสร้างตัวตนปลอม ขึ้นมาเพื่อโพสต์ข้อความหรือคอมเมนต์ เรียกดวลไลค์จากคน แปลกหน้า, พฤติกรรมการชอบแชร์ข่าวสารหรือข้อมูลต่างๆ โดย ไม่ตรวจสอบข้อเท็จจริง, พฤติกรรมการโพสต์รูปภาพหรือ ข้อความที่ไม่เหมาะสมเพื่อเรียกดวลไลค์, พฤติกรรมการโพสต์ บอกข้อมูลส่วนตัวลงพื้นที่สาธารณะ, พฤติกรรมหมกมุ่นและใช้ เวลากับโลกออนไลน์มากเกินไปจนไม่ยอมทำกิจกรรมอย่างอื่น, พฤติกรรมการใช้ภาษาไทยที่ผิดจนเกิดเป็นภาษาวิบัติ (8 พฤติกรรม ในการใช้โซเชียลมีเดียที่อาจก่อให้เกิดความเสียหายหรือเกิดปัญหาสังคม : Airatore)

การเมืองไทยและการมีส่วนร่วมของพลเมือง บนเครือข่ายอินเทอร์เน็ต

ก่อนที่โซเชียลมีเดียจะเป็นช่องทางการสื่อสารที่ได้รับความนิยมของพลเมืองไทย การมีส่วนร่วมทางการเมืองบน เครือข่ายอินเทอร์เน็ตของคนไทย ได้ปรากฏอยู่ในรูปแบบของ กระดานสนทนาออนไลน์ หรือ เว็บบอร์ด (Webboard) ที่เป็น ลักษณะของการที่ผู้ใช้รายหนึ่งเข้าไปตั้งกระทู้เกี่ยวกับประเด็นใด ประเด็นหนึ่ง จากนั้นก็จะมีสมาชิกเว็บบอร์ดเข้ามาร่วมแสดง ความคิดเห็นเกี่ยวกับประเด็นนั้น

ตัวอย่าง เว็บบอร์ดที่มีผู้ใช้งานในไทยร่วมแสดงความคิดเห็นเป็นจำนวนมากเกี่ยวกับประเด็นทางการเมือง เช่น เว็บบอร์ด ของเว็บไซต์ผู้จัดการออนไลน์ (Manager Online) ห้อง ราชดำเนิน เว็บไซต์พันทิป (Pantip) เว็บบอร์ดเสรีไทย (Serithai) เว็บไซต์ประชาไท (Prachatai)

เนื้อหาส่วนใหญ่มักเป็นลักษณะการตั้งประเด็นเพื่อวิพากษ์วิจารณ์สถานการณ์ทางการเมือง, นักการเมือง และบุคคลในแวดวงการเมือง รวมถึงการให้ตั้งประเด็นเพื่อให้ความรู้เกี่ยวกับระบบการเมืองการปกครอง, ประวัติศาสตร์การเมืองการปกครอง, ประวัตินักการเมือง, บุคคลสำคัญในวงการการเมือง

นอกจากนี้เนื้อหายังมีลักษณะของการรายงานสถานการณ์การเมืองที่เกิดขึ้นในประเทศ, การเคลื่อนไหวทางการเมืองรวมถึงการระดมมวลชนของกลุ่มการเมืองต่างๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในการเคลื่อนไหวทางการเมืองของกลุ่มพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตยในช่วงปี 2548-2553 ซึ่งอยู่ในยุครัฐบาลของนายทักษิณ ชินวัตร

การศึกษาของ อาทิตย์ สุริยะวงศ์กุล (*การเมืองบนเฟซบุ๊ก : วัฒนธรรม-การเมืองบนเครือข่ายสังคมออนไลน์ไทย พ.ศ. 2553-2555*) ระบุว่า การรณรงค์ทางการเมืองที่นำโดยกลุ่มพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตยแห่งชาติ (พธม.) เพื่อขับไล่ นายทักษิณ ชินวัตร ออกจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรี เป็นขบวนการการเมืองระดับชาติ ขบวนการแรกที่ว่ากันอินเทอร์เน็ตไว้ในตำแหน่งหลักของกลยุทธ์การใช้สื่อ

นอกจากเว็บไซต์แล้ว ยังมีเว็บบล็อก (Weblog) หรือ บล็อก (Blog) ที่มีลักษณะเป็นพื้นที่ส่วนบุคคลของผู้เขียนบล็อก หรือ บล็อกเกอร์ (Blogger) สามารถเผยแพร่เนื้อหาที่สร้างขึ้นได้อย่างอิสระ ตั้งแต่ปี 2548 บล็อกกลายเป็นช่องทางหลักช่องทางหนึ่งสำหรับการเผยแพร่ความคิดและเชื่อมโยงผู้คนที่สนใจการเมืองบนอินเทอร์เน็ตเพิ่มเติมจากเว็บไซต์ (*การเมืองบนเฟซบุ๊ก : วัฒนธรรม-การเมืองบนเครือข่ายสังคมออนไลน์ไทย พ.ศ. 2553-2555* โดย อาทิตย์ สุริยะวงศ์กุล)

ในยุคนั้นบุคคลที่มีชื่อเสียงในสังคมไม่ว่านักวิชาการ สื่อมวลชน นักการเมือง นักศึกษา ต่างใช้เว็บบล็อกเป็นพื้นที่

ในการแสดงความคิดเห็นและวิพากษ์วิจารณ์การเมืองไทย รวมทั้งเป็นพื้นที่ในการรายงานเหตุการณ์ความเป็นไปทางการเมืองสำคัญๆ

เว็บบอร์ดและเว็บบล็อกมีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งในการรายงานเหตุการณ์รัฐประหาร 19 กันยายน 2549 และการชุมนุมของกลุ่มพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตยเพื่อต่อต้านรัฐบาลพรรคพลังประชาชน และขับไล่ นายทักษิณ ชินวัตร, นายสมศักดิ์ สุทธิเวช, นายสมชาย วงศ์สวัสดิ์ ออกจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรี ในช่วงวิกฤติการเมืองไทยปี พ.ศ. 2548-2553 รวมทั้งยังมีบทบาทในการระดมมวลชนออกมาเคลื่อนไหวชุมนุมประท้วงอีกด้วย

นอกจากนี้ ในยุคก่อนที่โซเชียลมีเดียจะได้รับความนิยมจากพลเมืองไทย การแสดงความคิดเห็น วิพากษ์วิจารณ์ แลกเปลี่ยนข้อมูลเกี่ยวกับประเด็นทางการเมืองของคนไทยบนอินเทอร์เน็ตยังปรากฏอยู่ในโปรแกรมระบบส่งข้อความทันที หรือ ไอเอ็ม (Instant messaging : IM) ซึ่งเป็นระบบการส่งข้อความระหว่างสองคน หรือกลุ่มคนผ่านอินเทอร์เน็ต เช่น โปรแกรม MSN ของไมโครซอฟท์

หากการชุมนุมของประชาชนในเหตุการณ์พฤษภาทมิฬ ปี พ.ศ. 2535 ได้รับอิทธิพลจากเทคโนโลยีโทรศัพท์มือถือยุค 2G ที่มวลชนใช้ติดต่อสื่อสารระหว่างกัน ก็อาจกล่าวได้ว่า ช่องทางสื่อสารในรูปแบบต่างๆ บนเครือข่ายอินเทอร์เน็ตได้เข้ามามีหน้าที่ดังกล่าวแทนโทรศัพท์มือถือยุค 2G แล้ว ในเหตุการณ์การเมือง ปี พ.ศ. 2548-2553

จาก ไฮไฟฟ์ แบ่งบานสู่ เฟซบุ๊ก ทวิตเตอร์

ในปี พ.ศ. 2546 เว็บไซต์เครือข่ายสังคมออนไลน์ภายใต้ชื่อ “ไฮไฟฟ์” (Hi5) ได้เปิดสู่สาธารณะ และเป็นเว็บไซต์เครือข่ายสังคมออนไลน์เว็บไซต์แรกๆ ที่ได้รับความนิยมจากพลเมืองไทยอย่างกว้างขวาง โดยผู้ใช้ส่วนใหญ่จะใช้ไฮไฟฟ์ในการติดต่อสื่อสารกับกลุ่มเพื่อน แลกเปลี่ยนประสบการณ์ แชร์รูปภาพ จากการสำรวจข้อมูลของคนไทยที่ใช้ไฮไฟฟ์ ในช่วงเดือนธันวาคม พ.ศ. 2550 พบว่า ช่วงอายุที่มีการเล่นมากที่สุดอยู่ที่ 18-24 ปี เป็นสัดส่วนถึง 42.19% (หนังสือพิมพ์ประชาชาติธุรกิจ 6 ธันวาคม พ.ศ. 2550)

ในยุคนั้นมีนักการเมืองบางรายได้เริ่มทดลองใช้เครือข่ายสังคมออนไลน์ประเภทนี้ เพื่อสร้างภาพลักษณ์และหาเสียงกับกลุ่มคนรุ่นใหม่ เช่น นายอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ ซึ่งขณะนั้นดำรงตำแหน่งหัวหน้าพรรคประชาธิปัตย์

ขณะที่ภาคประชาชนยังไม่นิยมใช้ไฮไฟฟ์มาเป็นเครื่องมือในการมีส่วนร่วมทางการเมือง เพราะส่วนใหญ่ผู้ใช้งานจะเน้นใช้เพื่อความบันเทิงส่วนตัวเป็นหลัก

กระทั่ง ปี พ.ศ. 2549 เฟซบุ๊ก ได้เปิดให้บริการต่อสาธารณะเป็นครั้งแรก และทวิตเตอร์ได้เปิดให้บริการตามมาในปี พ.ศ. 2550 พลเมืองไทยก็เริ่มหันมาใช้เครือข่ายสังคมออนไลน์ 2 ช่องทางนี้ เพื่อสื่อสารระหว่างกัน รวมทั้งใช้เป็นช่องทางในการมีส่วนร่วมทางการเมืองในลักษณะต่างๆ เช่น การสร้างเนื้อหา เผยแพร่ข้อสู่สาธารณะ การตั้งเฟซบุ๊ก แฟนเพจ, เฟซบุ๊ก กรุ๊ป

สำหรับผู้ที่มีความคิดทางการเมือง อุดมการณ์ทางการเมืองในทิศทางเดียวกัน ผู้ที่ชื่นชอบพรรคการเมืองหรือนักการเมืองเดียวกัน, การติดแฮชแท็ก (#) ในข้อความบนทวิตเตอร์ ซึ่งเป็นข้อความที่เกี่ยวกับประเด็นที่ได้รับความสนใจในสังคมในช่วงเวลาขณะนั้น

ขณะเดียวกัน นักการเมืองและบุคคลที่เกี่ยวข้องในแวดวงการเมืองของไทยก็ได้เปิดบัญชีทั้งเฟซบุ๊กและทวิตเตอร์ เพื่อใช้สื่อสารกับประชาชนโดยตรง เช่น นายทักษิณ ชินวัตร อดีตนายกรัฐมนตรี นายอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ อดีตนายกรัฐมนตรี ซึ่งทั้งสองคนนับว่าเป็นนักการเมืองคนแรกๆ ที่ใช้โซเชียลมีเดียทั้งสองแพลตฟอร์มสื่อสารกับประชาชนและได้รับความนิยมจากประชาชนที่เข้ามาร่วมติดตามจำนวนมาก

ต่อมา ในปี พ.ศ. 2553 ได้มีการชุมนุมของกลุ่มแนวร่วมประชาธิปไตยต่อต้านเผด็จการแห่งชาติ (นปช.) เพื่อเรียกร้องให้นายอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ นายกรัฐมนตรี ประกาศยุบสภา และจัดการเลือกตั้งใหม่ ประชาชนได้มีการใช้โซเชียลมีเดียในการรายงานเหตุการณ์ชุมนุมในพื้นที่ต่างๆ รวมทั้งการสลายการชุมนุมที่เกิดขึ้นในช่วงเดือนเมษายน ถึงพฤษภาคม พ.ศ. 2553 โดยมีการรายงานทั้งในลักษณะข้อความ ภาพถ่าย และคลิปวิดีโอ

นอกจากนี้ยังมีการใช้โซเชียลมีเดียในการแจ้งข่าว นัดหมาย ระดมมวลชนออกมาร่วมชุมนุมในพื้นที่ต่างๆ ทั้งในและนอกประเทศอีกด้วย เช่น การชุมนุมของกลุ่มเสื้อหลากสีในช่วงเดือนเมษายน พ.ศ. 2553 ที่อนุสาวรีย์ชัยสมรภูมิ เพื่อเรียกร้องให้นายอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ นายกรัฐมนตรีในขณะนั้น อยู่ในตำแหน่งต่อไป และเรียกร้องให้กลุ่ม นปช. คืนพื้นที่สาธารณะให้กับประชาชนที่อาศัยในกรุงเทพฯ หลังจากที่ได้ปักหลักชุมนุมยึดพื้นที่แยกราชประสงค์ตั้งแต่วันที่ 3 เมษายน พ.ศ. 2553 ส่งผลให้ต้องปิดถนนไม่สามารถสัญจรผ่านไปมาได้

กลุ่มสื่อหลากหลายใช้โซเชียลมีเดียเป็นเครื่องมือในการระดมมวลชนออกมาร่วมชุมนุมผ่านเฟซบุ๊ก “เพจมั่นใจว่าคนไทยเกิน 1 ล้าน ต่อด้านการยุบสภา” โดยมีการนัดรวมตัวชุมนุมหลายครั้งในช่วงเวลา 1 เดือน กระทั่งเกิดเหตุการณ์สลายการชุมนุมกลุ่ม นปช. ที่บริเวณแยกราชประสงค์ เมื่อวันที่ 19 พฤษภาคม พ.ศ. 2553 กลุ่มสื่อหลากหลายจึงได้ยุติการนัดรวมตัว ถือว่าเป็นกลุ่มการเมืองแรกๆ ที่ใช้โซเชียลมีเดียนัดชุมนุมทางการเมืองได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ถ้าหากจำแนกการใช้เครื่องมือสื่อสารทางการเมืองจะพบว่า กลุ่ม นปช. จะใช้วิทยุชุมชนและโทรศัพท์ผ่านดาวเทียมเป็นเครื่องมือหลักในการสื่อสารทางการเมือง ขณะที่กลุ่มสื่อหลากหลายใช้โซเชียลมีเดียเป็นเครื่องมือ

หลังจากนั้น ในปี พ.ศ. 2554 มีการจัดการเลือกตั้งทั่วไปครั้งที่ 26 ช่วงนั้นแม้โซเชียลมีเดียจะมีบทบาทมากขึ้นในการสื่อสารทางการเมือง แต่ก็ยังไม่แสดงอิทธิพลอย่างเต็มที่ ดังจะเห็นได้จาก คณะกรรมการการเลือกตั้ง (กกต.) ไม่ได้กำหนดระเบียบในการใช้โซเชียลมีเดียในการหาเสียง แต่กลับเปิดให้มีการหาเสียงทางโซเชียลมีเดียอย่างเต็มที่ โดยให้เหตุผลว่า กฎหมายไม่ได้กำหนดไว้ถึงเรื่องการใช้โซเชียลมีเดียในการหาเสียง (นายสมชัย จึงประเสริฐ กกต. ให้สัมภาษณ์กับสื่อมวลชน : สยามรัฐ 2554)

พรรคการเมืองหลายพรรคจึงได้ใช้โซเชียลมีเดียเผยแพร่นโยบาย และให้ข้อมูลผู้สมัครรับเลือกตั้งในนามพรรคเพื่อรณรงค์หาเสียงในการเลือกตั้งครั้งดังกล่าว

หลังจากการเลือกตั้งทั่วไปครั้งที่ 26 สิ้นสุดลงไม่นาน การใช้โซเชียลมีเดียได้เริ่มแบ่งบานจนเป็นช่องทางในการแสดงความคิดเห็น วิพากษ์วิจารณ์ เรียกร้อง ในประเด็นทางการเมืองของพลเมืองไทย รวมทั้งการเปิดประเด็นโดยภาคประชาชนเพื่อให้เกิดการตรวจสอบการทำงานของรัฐบาล นักการเมือง และ

หน่วยงานรัฐบาล ในรูปแบบการเข้าชื่อเพื่อแสดงจุดยืนหรือข้อเรียกร้องทางการเมืองในประเด็นต่างๆ และการรวมตัวกันเป็นเครือข่ายเพื่อตรวจสอบการทุจริตคอร์รัปชัน

เครื่องมือแย้งชิงพื้นที่ทางการเมือง

ในยุครัฐบาลนางสาวยิ่งลักษณ์ ชินวัตร (9 สิงหาคม พ.ศ. 2554 – 22 พฤษภาคม พ.ศ. 2557) ทั้งรัฐบาล, ฝ่ายค้าน, พรรคการเมือง และกลุ่มประชาชนที่มีอุดมการณ์ทางการเมืองแตกต่างกัน ต่างหันมาใช้สื่อสังคมออนไลน์เป็นเครื่องมือหลักในการสื่อสารต่อสาธารณะและวิพากษ์วิจารณ์ฝ่ายตรงข้ามเพื่อแย้งชิงพื้นที่ทางการเมือง รวมไปถึงการนัดชุมนุมเพื่อเรียกร้องในประเด็นต่างๆ อย่างจริงจัง เช่น กรณีการอภิปรายไม่ไว้วางใจ บณิชนิธิยลมีเดีย ระหว่างฝ่ายรัฐบาล นางสาวยิ่งลักษณ์ ชินวัตร นายกรัฐมนตรี กับฝ่ายค้าน ที่นำโดยนายอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ หัวหน้าพรรคประชาธิปัตย์ ในประเด็นการรับจำนำข้าวของรัฐบาล นายอภิสิทธิ์ ได้นำข้อมูลและภาพถ่ายระหว่างการอภิปรายมาโพสต์ในเฟซบุ๊กส่วนตัว พร้อมวิพากษ์วิจารณ์ถึงความเสียหายที่เกิดขึ้นจากนโยบายการรับจำนำข้าว ขณะที่ฝ่ายนางสาวยิ่งลักษณ์ ก็ได้นำข้อมูลเกือบทั้งหมดที่มีการชี้แจงในการอภิปรายมาโพสต์ไว้ในเฟซบุ๊กส่วนตัวของนางสาวยิ่งลักษณ์ พร้อมภาพถ่ายระหว่างการอภิปราย ขณะที่ประชาชนที่ติดตามเฟซบุ๊กของทั้งสองฝ่าย ต่างร่วมวิพากษ์วิจารณ์ประเด็นที่นายอภิสิทธิ์ และนางสาวยิ่งลักษณ์ นำมาโพสต์ไว้บนเฟซบุ๊กส่วนตัวอย่างกว้างขวาง

กรณีการชุมนุมของกลุ่มคณะกรรมการประชาชนเพื่อการเปลี่ยนแปลงปฏิรูปประเทศไทยให้เป็นประชาธิปไตยที่สมบูรณ์แบบอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข (กปปส.) ที่มีนายสุเทพ

เทือกสุบรรณ เป็นแกนนำ เพื่อกดดันให้นางสาวยิ่งลักษณ์ ชินวัตร นายกรัฐมนตรีลาออกจากความเป็นหัวหน้ารัฐบาล ซึ่งได้มีการโพสต์ข้อความเชิญชวนประชาชนออกมาร่วมชุมนุมผ่านเฟซบุ๊กของนายสุเทพ ด้วยการมุ่งเน้นใช้ข้อความที่เป็นประโยชน์สร้างความฮึกเหิม โดนใจ รวมทั้งยังทำให้เกิดการแชร์ข้อความต่อเป็นวงกว้าง จนกระทั่งสามารถเรียกผู้ชุมนุมทั้งหมดกว่า 2 ล้านคน ผ่านการปลุกระดมมวลชนด้วยช่องทางเฟซบุ๊ก

ปรากฏการณ์ของการระดมมวลชนผ่านเฟซบุ๊กของนายสุเทพ เทือกสุบรรณ ถือเป็นครั้งแรกในประเทศไทยที่การสื่อสารรูปแบบใหม่ที่สามารถปลุกระดมคนให้เข้ามาร่วมชุมนุมเป็นจำนวนมาก กลายเป็นสื่อหลักที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองได้อย่างมีประสิทธิภาพ (การสื่อสารทางการเมืองไทยผ่านสื่อสังคมออนไลน์ กรณีศึกษา เฟซบุ๊ก SUTHEP THAUGSUBAN ช่วงเวลา 31 ตุลาคม 2556 ถึง 22 พฤษภาคม 2557 ชัยนัท สุขไชยะ, ชญาชัย จิวจินดา)

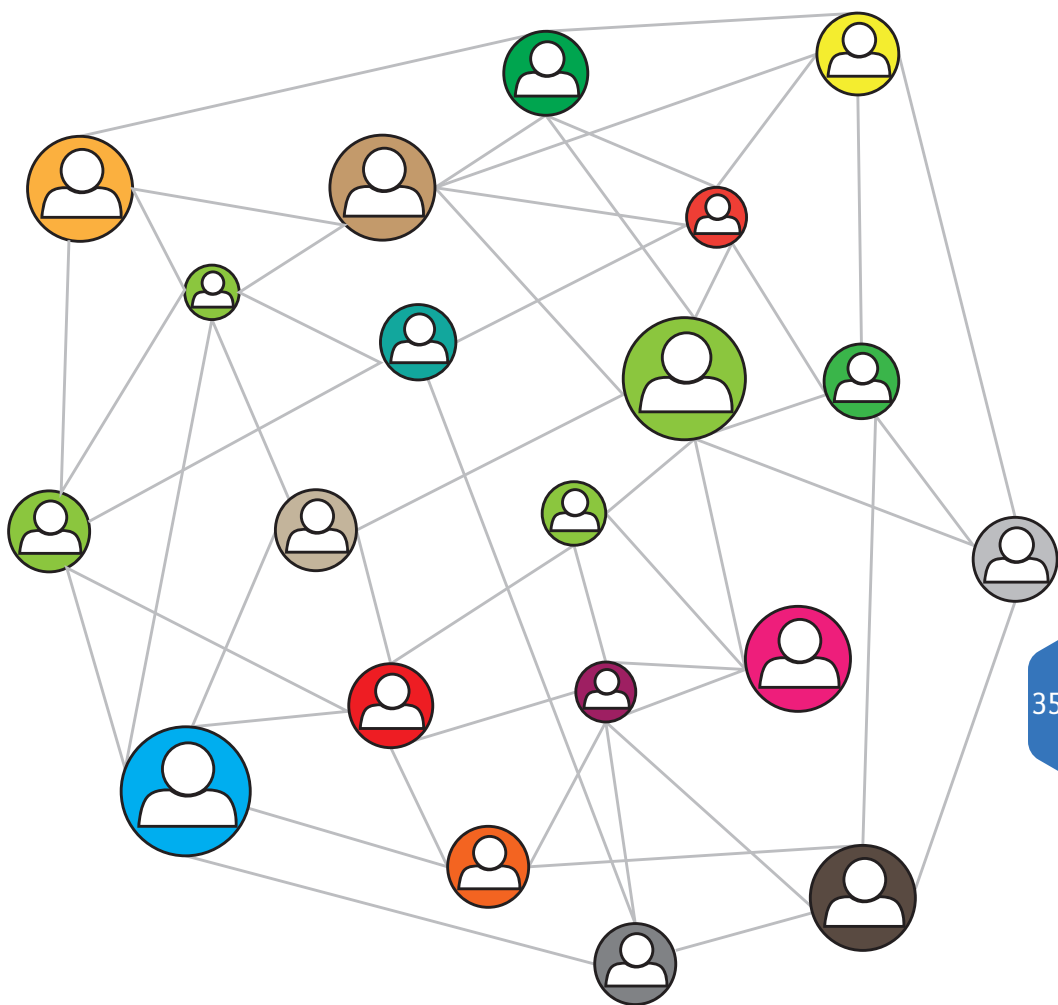
หลังจากนั้นบทบาทของโซเชียลมีเดียกลายเป็นช่องทางหลักในการติดต่อสื่อสารของผู้คนในวงกว้าง ไม่ว่าจะเป็นในประเทศหรือระดับโลก และเข้าไปมีบทบาทในการสื่อสารในระดับและมิติต่างๆ แทนสื่อกระแสหลักเดิม เช่น โทรทัศน์ หนังสือพิมพ์ วิทยุ อย่างที่ประจักษ์อยู่ในปัจจุบัน

กล่าวสำหรับประเทศไทยแล้ว เมื่อศึกษาลึกลงไปในรายละเอียดของการใช้งานกลับพบว่า คนไทยยังคงใช้สื่อสังคมออนไลน์เพื่อความบันเทิงมากกว่าการศึกษาค้นคว้าหาความรู้ หรือการใช้ข้อมูลเพื่อการดำเนินชีวิตตามวิถีประชาธิปไตย แม้ว่าหลายแพลตฟอร์ม เช่น Facebook หรือ Twitter จะมีนักการเมืองหรือผู้ที่เกี่ยวข้องกับการเมืองนำไปใช้เพื่อการสื่อสารทางการเมืองทั้งในช่วงที่มีหรือไม่มีทางเลือกตั้งก็ตาม อีกทั้งยังถูกนำไปใช้เป็นช่องทางสำคัญในการแสดงความคิดเห็น วิพากษ์วิจารณ์เรียกร้อง ในประเด็นทางการเมืองของผู้คนในสังคมไทย ซึ่งหลายครั้ง

การแสดงความเห็นและตั้งคำถามต่อประเด็นทางการเมืองของ
คนไทยใน Social Media ได้เป็นพลังสำคัญที่กดดันให้เกิดผล
ตามมา ตลอดจนการสร้างกระบวนการผลักดันให้เกิดนโยบาย
สาธารณะ (public policy advocacy process) ทั้งที่เป็นการ
สร้างนโยบายในการหาเสียงของพรรคการเมือง หรือภาคประชา
สังคมที่ใช้สื่อสังคมออนไลน์ร่วมพลังจัดทำข้อเสนอนโยบาย
สาธารณะเรื่องใดเรื่องหนึ่ง อาทิ กรณิร่างกฎหมายป่าชุมชน
ร่างกฎหมายคู่ชีวิต ฯลฯ เป็นต้น

ในแง่ของการพัฒนาการเมืองไทยโดยพิจารณาจาก
รัฐธรรมนูญ จะพบว่า ได้มีความพยายามขยายสิทธิเสรีภาพของ
ปวงชนชาวไทยเพิ่มมากขึ้น โดยมีเสรีภาพในการฟัง พูด อ่านและ
เขียน เป็นเสรีภาพขั้นพื้นฐานที่สำคัญของระบอบประชาธิปไตย
ดังนั้น การใช้ Social Media ของประชาชนในสังคมไทย ก็เป็น
ช่องทางในการแสดงสิทธิ รวมทั้งการก่อประชาธิปไตย ซึ่งเป็นกลไก
สำคัญของระบอบประชาธิปไตย

ผู้ใช้สื่อสังคมออนไลน์
ทั้งหลายต้องตระหนัก
ว่า ถ้าตนเองเผยแพร่
หรือแม้แต่แชร์ข้อมูล
คอมพิวเตอร์ที่บิดเบือน
หรือปลอม ไม่ว่าจะทั้งหมด
หรือบางส่วน หรือข้อมูล
คอมพิวเตอร์อื่นเป็น
เช่นนั้นย่อมมีความผิด

บทที่ 2

โซเซียลมีเดีย กับ กฎหมายไทย

เสรีภาพในการใช้โซเซียลมีเดียในฐานะที่เป็นทั้งเครื่องมือและช่องทางในการสื่อสาร เป็นเสรีภาพที่ถูกรองรับไว้ในรัฐธรรมนูญ

หากพิจารณาช่วงเวลาของการเติบโตของเทคโนโลยีการสื่อสารในประเทศไทย จะพบว่า ช่วงปี พ.ศ. 2547 เป็นช่วงรุ่งอรุณแห่งการเติบโตของโซเซียลมีเดีย กล่าวคือ ช่วงเวลาดังกล่าวเป็นช่วงที่ชุมชนไซเบอร์ของไทยเริ่มสร้างบล็อกขึ้นมาและการสื่อสารทางบล็อกก็เป็นช่องทางในการสื่อสารตอบโต้สองทางมิใช่การสื่อสารทางเดียวผ่านช่องทางต่างๆ อย่างที่เป็นมาในอดีตอีกต่อไป ดังปรากฏในงานเรื่องกระแส Blog กับบทบาทในฐานะสื่อพลเมืองในประเทศไทย โดยพรชชาติ กุหลาบ ภาควิชาสารสนเทศ คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ที่ว่า “ปลายปี พ.ศ. 2547 เมื่อแนวความคิดบล็อกเป็นที่รู้จักเพิ่มขึ้นในชุมชนไซเบอร์เมืองไทย คนเขียนก็เริ่มสร้างบล็อกแทนไดอารีออนไลน์ และขยายเนื้อหามากกว่าแต่เพียงเขียนบันทึกเรื่องส่วนตัวและโพสטרูปถ่าย โดยเพิ่มการแสดงความเห็น วิพากษ์วิจารณ์เรื่องต่างๆ ทั้งการเมือง เศรษฐกิจ การศึกษาและศิลปะ เช่น ภาพยนตร์ ดนตรีและหนังสือ เป็นต้น ความนิยมผลิตบล็อกที่เพิ่มขึ้น ทำให้เว็บไซต์และเว็บท่าเปิดพื้นที่ให้ผู้ใช้สร้างบล็อกโดยไม่เสียค่าใช้จ่ายมากขึ้น เว็บบอร์ดยอดนิยม pantip.com ได้เปิดตัว

www.bloggang.com ให้พื้นที่ไม่จำกัดในการสร้างบล็อก และ กลายเป็นศูนย์รวมบล็อกที่ใหญ่ที่สุดในไทย และในเดือนเมษายน 2550 เว็บไซต์แห่งนี้มีจำนวนบล็อกมากกว่า 242,000 เว็บไซต์ หลังจากนั้นก็มีเว็บไซต์เปิดพื้นที่ให้สำหรับบันทึกออนไลน์มากกว่า 10 แห่ง เว็บไซต์ทรูฮิตส์ (Truehits) ของสำนักบริหารเทคโนโลยีสารสนเทศภาครัฐ (สบทร.) รายงานว่า ในแต่ละวันที่คนคลิก เข้าไปชมและใช้ไดอารีออนไลน์และบล็อกกว่า 80,000 ไอพี นิตยสาร Positioning ประมาณไว้ว่า ในเดือนมีนาคม 2549 มี จำนวนนักท่องบล็อกกว่า 100,000 ไอพีต่อวัน”

ในช่วงนั้น เสรีภาพในการติดต่อสื่อสารกันอยู่ภายใต้ บทบัญญัติของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 มาตรา 37 ซึ่งบัญญัติไว้ว่า

“บุคคลย่อมมีเสรีภาพในการสื่อสารถึงกันโดยทางที่ชอบด้วย กฎหมาย

การตรวจ การกัก หรือการเปิดเผยสิ่งที่สื่อสารที่บุคคลมี ติดต่อกัน รวมทั้งการกระทำด้วยประการอื่นใดเพื่อให้ล่วงรู้ถึง ข้อความในสิ่งที่สื่อสารทั้งหลายที่บุคคลมีติดต่อกันจะกระทำ มิได้ เว้นแต่โดยอาศัยอำนาจตามบัญญัติแห่งกฎหมายเฉพาะเพื่อ รักษาความมั่นคงของรัฐหรือเพื่อรักษาความสงบเรียบร้อยหรือ ศีลธรรมอันดีของประชาชน”

บล็อกได้ทำให้พลเมืองชาวเน็ต (netizen) ก้าวกระโดด จากการเปลี่ยนเรื่องส่วนตัวมาสู่การถกเถียงอภิปรายกันในพื้นที่ สาธารณะยิ่งขึ้น อาจจะเพราะเป็นช่องทางการสื่อสารแบบใหม่ และเป็นช่วงแห่งการเปลี่ยนแปลงเนื้อหาการสื่อสารซึ่งเกิดขึ้นโดย ไม่มีการกลั่นกรองหรือควบคุมเนื้อหา เพราะผู้ดูแลเว็บจะตักเตือน เฉพาะการใช้คำหยาบหรือไม่สุภาพ บล็อกเกอร์จึงมีเสรีภาพใน การแสดงความคิดเห็นอย่างเต็มที่

“บล็อกบางแห่งกลายเป็นแหล่งข้อมูลข่าวสารในยามที่สื่อกระแสหลักถูกจำกัดการนำเสนอ เช่น เมื่อครั้งเกิดเหตุการณ์รัฐประหารเมื่อวันที่ 19 กันยายน พ.ศ. 2549 สื่อวิทยุและโทรทัศน์ไม่สามารถรายงานข้อมูลได้ ขณะที่ทหารบุกเข้ายึดสถานที่สำคัญๆ ในกรุงเทพมหานคร ประชาชนใช้บล็อกและเว็บบอร์ดทำหน้าที่พยานในเหตุการณ์ โดยโพสต์ข้อมูลและภาพเกี่ยวกับสถานการณ์ที่เกิดขึ้น กลายเป็นทางออกในการรายงานข้อมูลข่าวสารของเหตุการณ์ประวัติศาสตร์นั้นมาที่ต่อมา”

หลังการรัฐประหาร เมื่อวันที่ 19 กันยายน พ.ศ. 2549 มีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ฉบับชั่วคราว 2549 ระหว่างนั้นเอง สภานิติบัญญัติแห่งชาติได้ตราพระราชบัญญัติสำคัญขึ้นมาฉบับหนึ่งซึ่งมีผลต่อการใช้สื่ออิเล็กทรอนิกส์เพื่อติดต่อสื่อสารกันจนถึงปัจจุบัน นั่นคือ พระราชบัญญัติว่าด้วยความผิดเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์ พ.ศ. 2550

ร่างกฎหมายฉบับนี้เสนอโดยรัฐบาลพลเอกสุรยุทธ์ จุลานนท์ ตราขึ้นใช้บังคับโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อควบคุมและลงโทษผู้กระทำความผิดที่ใช้อุปกรณ์คอมพิวเตอร์หรือระบบคอมพิวเตอร์เป็นเครื่องมือในการกระทำความผิด เพราะขณะนั้นกฎหมายอาญาไม่ครอบคลุมถึงการประกอบอาชญากรรมใหม่ๆ ที่ใช้อุปกรณ์คอมพิวเตอร์หรือระบบคอมพิวเตอร์เป็นเครื่องมือในการกระทำความผิด เช่น การเข้าถึงโดยมิชอบ เป็นต้น การตรากฎหมายฉบับนี้จึงครอบคลุมถึงการกระทำความผิดในลักษณะดังกล่าวแล้วยังว่าด้วยแนวทางในการใช้หลักฐานทางอิเล็กทรอนิกส์ การรับฟังพยานทางอิเล็กทรอนิกส์ เขตอำนาจศาลในการพิจารณาคดี ฯลฯ ซึ่งเป็นเรื่องมิติใหม่ในเรื่องคดีอาญา โดยต้นร่างนั้นศูนย์เทคโนโลยีและคอมพิวเตอร์แห่งชาติเป็นผู้ยกยกร่างขึ้นมาโดยใช้ Convention on Cybercrime ของสภายุโรปเป็นแม่แบบ (จอมพล พัทธสัณตโยธิน ข้อมูลเท็จ การฟ้องหมิ่นประมาทกับ พ.ร.บ.คอมพิวเตอร์ 2550)

กฎหมายฉบับนี้ได้กลายเป็นกฎหมายหลักในการจำกัดขอบเขตการใช้สิทธิเสรีภาพของผู้ใช้โซเชียลมีเดียในเวลาต่อมา เพราะมีการนำแนวความคิดเรื่องข้อมูลปลอมและข้อมูลเท็จมาบัญญัติไว้รวมกันในมาตรา 14 ซึ่งเกิดจากแนวคิดที่ว่า เพื่อป้องกันบุคคลที่สามหรือประชาชนทั่วไปจะเกิดความเข้าใจผิดนำไปสู่ความเสียหาย รวมทั้งการเผยแพร่ข้อมูลเท็จจะทำให้เกิดความเสียหายต่อเศรษฐกิจ สังคม ความมั่นคงของรัฐตลอดจนความสงบสุขและศีลธรรมอันดีของประชาชน มาขยายความครอบคลุมถึงความผิดฐานหมิ่นประมาทบนอินเทอร์เน็ตถึงความในมาตราดังกล่าวไว้ว่า

“**มาตรา 14** ผู้ใดกระทำความผิดที่ระบุไว้ดังต่อไปนี้ ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินห้าปี หรือปรับไม่เกินหนึ่งแสนบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ”

- (1) นำเข้าสู่ระบบคอมพิวเตอร์ซึ่งข้อมูลคอมพิวเตอร์ปลอม ไม่ว่า ทั้งหมดหรือบางส่วน หรือข้อมูลคอมพิวเตอร์อันเป็นเท็จ โดยประการที่น่าจะเกิดความเสียหายแก่ผู้อื่นหรือประชาชน
- (2) นำเข้าสู่ระบบคอมพิวเตอร์ซึ่งข้อมูลคอมพิวเตอร์อันเป็นเท็จ โดยประการที่น่าจะเกิดความเสียหายต่อความมั่นคงของประเทศหรือก่อให้เกิดความตื่นตระหนกแก่ประชาชน
- (3) นำเข้าสู่ระบบคอมพิวเตอร์ซึ่งข้อมูลคอมพิวเตอร์ใดๆ อันเป็นความผิดเกี่ยวกับความมั่นคงแห่งราชอาณาจักร หรือความผิดเกี่ยวกับการก่อการร้ายตามประมวลกฎหมายอาญา
- (4) นำเข้าสู่ระบบคอมพิวเตอร์ซึ่งข้อมูลคอมพิวเตอร์ใดๆ

ที่มีลักษณะอันลามกและข้อมูลคอมพิวเตอร์นั้นประชาชน
ทั่วไปอาจเข้าถึงได้

(5) เผยแพร่หรือส่งต่อข้อมูลคอมพิวเตอร์โดยรู้อยู่แล้วว่า
เป็นข้อมูลคอมพิวเตอร์ตาม (1) (2) (3) หรือ (4)

ต่อมาในปี พ.ศ. 2550 มีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550

มาตรา 36 ของรัฐธรรมนูญฉบับนั้นได้บัญญัติเรื่อง
เสรีภาพในการสื่อสารขึ้นมาเช่นเดียวกับรัฐธรรมนูญ พุทธศักราช
2540 กล่าวคือ

**“มาตรา 36 บุคคลย่อมมีเสรีภาพในการสื่อสารถึงกัน
โดยทางที่ชอบด้วยกฎหมาย**

การตรวจ การกัก หรือการเปิดเผยสิ่งสื่อสารที่บุคคลมี
ติดต่อถึงกัน รวมทั้ง การกระทำด้วยประการอื่นใดเพื่อให้ล่วงรู้
ถึงข้อความในสิ่งสื่อสารทั้งหลายที่บุคคลมีติดต่อถึงกัน จะกระทำ
มิได้ เว้นแต่โดยอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายเฉพาะ
เพื่อรักษาความมั่นคงของรัฐ หรือเพื่อรักษาความสงบเรียบร้อย
หรือศีลธรรมอันดีของประชาชน”

นอกจากนี้ยังมีบทบัญญัติเพิ่มเติมเพื่อรับรองเสรีภาพใน
การแสดงความคิดเห็นของบุคคลและสื่อมวลชนไว้ในมาตรา 45
ด้วยว่า

**“มาตรา 45 บุคคลย่อมมีเสรีภาพในการแสดงความคิด
เห็น การพูด การเขียน การพิมพ์ การโฆษณา และการสื่อความ
หมายโดยวิธีอื่น**

การจำกัดเสรีภาพตามวรรคหนึ่งจะกระทำมิได้ เว้นแต่
โดยอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมาย เฉพาะเพื่อรักษา

ความมั่นคงของรัฐ เพื่อคุ้มครองสิทธิ เสรีภาพ เกียรติยศ ชื่อเสียง สิทธิในครอบครัวหรือความเป็นอยู่ส่วนตัวของบุคคลอื่น เพื่อรักษาความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน หรือเพื่อป้องกันหรือระงับความเสื่อมทรามทางจิตใจหรือสุขภาพของประชาชน

การสั่งปิดกิจการหนังสือพิมพ์หรือสื่อมวลชนอื่นเพื่อลิดรอนเสรีภาพตามมาตรานี้ จะกระทำมิได้

การห้ามหนังสือพิมพ์หรือสื่อมวลชนอื่นเสนอข่าวสารหรือแสดงความคิดเห็นทั้งหมดหรือบางส่วน หรือการแทรกแซงด้วยวิธีการใดๆ เพื่อลิดรอนเสรีภาพตามมาตรานี้ จะกระทำมิได้ เว้นแต่โดยอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายซึ่งได้ตราขึ้นตามวรรคสอง

การให้นำข่าวหรือบทความไปให้เจ้าหน้าที่ตรวจก่อนนำไปโฆษณาในหนังสือพิมพ์หรือสื่อมวลชนอื่น จะกระทำมิได้ เว้นแต่จะกระทำในระหว่างเวลาที่ประเทศอยู่ในภาวะสงคราม แต่ทั้งนี้จะต้องกระทำโดยอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายซึ่งได้ตราขึ้นตามวรรคสอง

เจ้าของกิจการหนังสือพิมพ์หรือสื่อมวลชนอื่นต้องเป็นบุคคลสัญชาติไทย

การให้เงินหรือทรัพย์สินอื่นเพื่ออุดหนุนกิจการหนังสือพิมพ์หรือสื่อมวลชนอื่นของเอกชนรัฐจะกระทำมิได้”

ช่วงหนึ่งทศวรรษระหว่าง พ.ศ. 2550–2560 เสรีภาพในการติดต่อสื่อสารกันอยู่ภายใต้รัฐธรรมนูญและกฎหมายที่กล่าวมาข้างต้น และเป็นช่วงที่โซเชียลมีเดียในประเทศไทยเติบโตอย่างมากในประเทศไทย และระหว่างนั้นมีการเลือกตั้งเกิดขึ้น 3 ครั้ง การรัฐประหาร 1 ครั้ง คือ การเลือกตั้งเมื่อวันที่ 23

ธันวาคม พ.ศ. 2550 การเลือกตั้งวันที่ 3 กรกฎาคม พ.ศ. 2554 และการเลือกตั้งเมื่อวันที่ 24 มีนาคม พ.ศ. 2557 ซึ่งครั้งหลังสุดนี้เกิดความวุ่นวายจนที่ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยว่า ให้เป็นการโมฆะเพราะถือว่า ไม่ได้เป็นการจัดการเลือกตั้งวันเดียวทั่วราชอาณาจักร และคณะกรรมการการเลือกตั้ง (กกต.) ก็ถือว่า เสมือนไม่ได้มีการเลือกตั้ง และการรัฐประหารเมื่อวันที่ 22 พฤษภาคม พ.ศ. 2557 โดยคณะรักษาความสงบแห่งชาติ

ในระหว่างนั้นมีการร่างรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 ซึ่งเป็นช่วงที่การใช้โซเชียลมีเดียของคนไทยเป็นที่นิยมแพร่หลายกันทั่วไปแล้วนั้น ได้มีข้อเรียกร้องให้มีการบัญญัติว่า ห้ามปิดกั้นการอินเทอร์เน็ตไว้ในรัฐธรรมนูญ ดังที่มีอยู่ในรัฐธรรมนูญบางประเทศ อย่างไรก็ตาม รัฐธรรมนูญไทยหลายฉบับได้บัญญัติข้อความเกี่ยวกับเรื่องสิทธิและเสรีภาพของประชาชนเกี่ยวกับเรื่องสิทธิการติดต่อสื่อสารไว้คล้ายๆ กันตลอดมาว่า “บุคคลย่อมมีเสรีภาพในการติดต่อสื่อสารถึงกันไม่ว่าในทางใดๆ” ถ้อยคำนี้มีความหมายลึกซึ้งและครอบคลุมถึงอินเทอร์เน็ตหรือการติดต่อสื่อสารใดๆ ที่เป็นอยู่ มีอยู่ ในปัจจุบันหรือในอนาคตทั้งหมดแล้ว ดังนั้น รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 จึงได้บัญญัติไว้ในมาตรา 36 แต่เพียงว่า

“มาตรา 36 บุคคลย่อมมีเสรีภาพในการติดต่อสื่อสารถึงกันไม่ว่าในทางใดๆ

การตรวจ การกัก หรือการเปิดเผยข้อมูลที่บุคคลสื่อสารถึงกัน รวมทั้งการกระทำด้วยประการใดๆ เพื่อให้ล่วงรู้หรือได้มาซึ่งข้อมูลที่บุคคลสื่อสารถึงกันจะกระทำมิได้ เว้นแต่มีคำสั่งหรือหมายของศาลหรือมีเหตุอย่างอื่นตามที่กฎหมายบัญญัติ”

แม้ถ้อยคำนี้จะนำไปในทำนองเดียวกับรัฐธรรมนูญหลายฉบับก่อนหน้านี้ แต่น่าสังเกตว่า หลังประโยคความว่า “บุคคล

ย่อมมีเสรีภาพในการติดต่อสื่อสารถึงกันไม่ว่าในทางใดๆ” ไม่มีคำว่า “โดยทางที่ชอบด้วยกฎหมาย” เหมือนรัฐธรรมนูญสองฉบับก่อนหน้านี้

ในปีเดียวกันนั้นเอง สถาบันบัญญัติแห่งชาติได้พิจารณา ร่างแก้ไขพระราชบัญญัติว่าด้วยความผิดเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์ พ.ศ. 2550 โดยสาระสำคัญของร่างส่วนหนึ่งกำหนดให้เจ้าหน้าที่สามารถปิดกั้นข้อมูลบางส่วนของข้อมูลที่ขัดต่อศีลธรรมอันดี รวมทั้งให้การเชื่อมต่ออินเทอร์เน็ตผ่านประตูบานเดียวหรือ Single Gate Way ให้กระทรวงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม ตั้งระบบข้อมูลคอมพิวเตอร์ศูนย์กลางเชื่อมโยงกับผู้ให้บริการแต่ละราย โดยให้เจ้าหน้าที่ระงับหรือลบข้อมูลคอมพิวเตอร์ได้เอง

นั่น เป็นผลให้เกิดการเคลื่อนไหวต่อต้านและเรียกร้องให้มีการแก้ไขจากพลเมืองอินเทอร์เน็ต นิสิตนักศึกษา ประชาชน ซึ่งมีการเข้าชื่อกันกว่า 300,000 คน มีการตั้งเพจหรือกลุ่มในนามต่างๆ อาทิ พลเมืองต่อต้าน Single Gate Way กลุ่ม Free Internet Society of Thailand ฯลฯ ขึ้นมาเคลื่อนไหว

รูปแบบการเคลื่อนไหวคัดค้านนั้นมีทั้งการให้ข้อมูล การกระจายข้อมูลทางอินเทอร์เน็ต การชุมนุม การเข้าชื่อคัดค้านผ่าน change.org ฯลฯ ตลอดจนนัดหมายผู้ใช้โซเชียลมีเดียเข้าไปก่อกวนเว็บไซต์ของรัฐสภาจนไม่สามารถให้บริการตามปกติได้ เมื่อสถาบันบัญญัติแห่งชาติได้มีมติเห็นชอบโดยมีการแก้ไขให้ประกาศใช้เป็นกฎหมายด้วยคะแนนเสียง 168 เสียง งดออกเสียง 5 เสียง โดยไม่มีเสียงคัดค้าน เมื่อวันที่ 16 ธันวาคม พ.ศ. 2559 แล้วก็มีกรโจมตีเว็บไซต์ของหน่วยงานราชการจนล่มไปหลายแห่ง นับว่าเป็นการแสดงออกของผู้ใช้สื่อสังคมออนไลน์ที่มีต่อกระบวนการออกกฎหมายด้านนี้โดยตรงในรูปแบบที่ไม่เคยเกิดขึ้นมาก่อนเป็นครั้งแรก

พ.ร.บ.ว่าด้วยการกระทำความผิดเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2560 ประกาศลงในราชกิจจานุเบกษาเมื่อวันที่ 23 มกราคม พ.ศ. 2560 โดยให้มีผลบังคับใช้หลังจากนั้น 120 วัน หรือปลายเดือนพฤษภาคม พ.ศ. 2560 เป็นต้นมา

แม้จะไม่มีเรื่อง Single Gate Way แต่ก็มีมีการปรับปรุงในสาระสำคัญหลายประการ เช่น ให้ยกเลิกความในมาตรา 14 แห่งพระราชบัญญัติว่าด้วยการกระทำความผิดเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์ พ.ศ. 2550 และให้ใช้ความต่อไปนี้แทน

“มาตรา 14 ผู้ใดกระทำความผิดที่ระบุไว้ดังต่อไปนี้ ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินห้าปีหรือปรับไม่เกินหนึ่งแสนบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

(1) โดยทุจริต หรือโดยหลอกลวง นำเข้าสู่ระบบคอมพิวเตอร์ซึ่งข้อมูลคอมพิวเตอร์ที่บิดเบือน หรือปลอมไม่ว่าทั้งหมดหรือบางส่วน หรือข้อมูลคอมพิวเตอร์อันเป็นเท็จ โดยประการที่น่าจะเกิดความเสียหายแก่ประชาชน อันมิใช่การกระทำความผิดฐานหมิ่นประมาทตามประมวลกฎหมายอาญา

(2) นำเข้าสู่ระบบคอมพิวเตอร์ซึ่งข้อมูลคอมพิวเตอร์อันเป็นเท็จ โดยประการที่น่าจะเกิดความเสียหายต่อการรักษาความมั่นคงปลอดภัยของประเทศ ความปลอดภัยสาธารณะ ความมั่นคงในทางเศรษฐกิจของประเทศ หรือโครงสร้างพื้นฐานอันเป็นประโยชน์สาธารณะของประเทศ หรือก่อให้เกิดความตื่นตระหนกแก่ประชาชน

(3) นำเข้าสู่ระบบคอมพิวเตอร์ซึ่งข้อมูลคอมพิวเตอร์ใดๆ อันเป็นความผิดเกี่ยวกับความมั่นคงแห่งราชอาณาจักร หรือความผิดเกี่ยวกับการก่อการร้ายตามประมวลกฎหมายอาญา

(4) นำเข้าสู่ระบบคอมพิวเตอร์ซึ่งข้อมูลคอมพิวเตอร์ใด ๆ ที่มีลักษณะอันลามกและข้อมูลคอมพิวเตอร์นั้นประชาชนทั่วไปอาจเข้าถึงได้

(5) เผยแพร่หรือส่งต่อซึ่งข้อมูลคอมพิวเตอร์โดยรู้อยู่แล้วว่าเป็นข้อมูลคอมพิวเตอร์ตาม (1) (2) (3) หรือ (4)

ถ้าการกระทำความผิดตามวรรคหนึ่ง (1) มิได้กระทำต่อประชาชน แต่เป็นการกระทำต่อบุคคลใดบุคคลหนึ่ง ผู้กระทำ ผู้เผยแพร่หรือส่งต่อซึ่งข้อมูลคอมพิวเตอร์ดังกล่าวต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินสามปี หรือปรับไม่เกินหกหมื่นบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ และให้เป็นความผิดอันยอมความได้”

หรือ

“มาตรา 20 ในกรณีที่มีการทำให้แพร่หลายซึ่งข้อมูลคอมพิวเตอร์ ดังต่อไปนี้ พนักงานเจ้าหน้าที่โดยได้รับความเห็นชอบจากรัฐมนตรีอาจยื่นคำร้องพร้อมแสดงพยานหลักฐานต่อศาลที่มีเขตอำนาจขอให้มีคำสั่งระงับการทำให้แพร่หลายหรือลบข้อมูลคอมพิวเตอร์นั้นออกจากระบบคอมพิวเตอร์ได้

(1) ข้อมูลคอมพิวเตอร์ที่เป็นความผิดตามพระราชบัญญัตินี้

(2) ข้อมูลคอมพิวเตอร์ที่อาจกระทบกระเทือนต่อความมั่นคงแห่งราชอาณาจักรตามที่กำหนดไว้ในภาค 2 ลักษณะ 1 หรือลักษณะ 1/1 แห่งประมวลกฎหมายอาญา

(3) ข้อมูลคอมพิวเตอร์ที่เป็นความผิดอาญาตามกฎหมายเกี่ยวกับทรัพย์สินทางปัญญาหรือกฎหมายอื่นซึ่งข้อมูลคอมพิวเตอร์นั้นมีลักษณะขัดต่อความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชนและเจ้าหน้าที่ตามกฎหมายนั้นหรือพนักงานสอบสวนตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาได้ร้องขอ

ในกรณีที่มีการทำให้แพร่หลายซึ่งข้อมูลคอมพิวเตอร์ที่มีลักษณะขัดต่อความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน รัฐมนตรีโดยความเห็นชอบของคณะกรรมการกฤษฎีกาจะมอบหมายให้พนักงานเจ้าหน้าที่ยื่นคำร้องพร้อมแสดงพยานหลักฐานต่อศาลที่มีเขตอำนาจขอให้มีการระงับการทำให้แพร่หลายหรือลบซึ่งข้อมูลคอมพิวเตอร์นั้น ออกจากระบบคอมพิวเตอร์ได้ ทั้งนี้ ให้นำบทบัญญัติว่าด้วยคณะกรรมการที่มีอำนาจดำเนินการพิจารณาทางปกครองตามกฎหมายว่าด้วยวิธีปฏิบัติราชการทางปกครองมาใช้บังคับกับการประชุมของคณะกรรมการกฤษฎีกาซึ่งข้อมูลคอมพิวเตอร์โดยอนุโลม

ให้รัฐมนตรีแต่งตั้งคณะกรรมการกฤษฎีกาซึ่งข้อมูลคอมพิวเตอร์ตามวรรคสองขึ้นคณะหนึ่งหรือหลายคณะ แต่ละคณะให้มีกรรมการจำนวนเก้าคนซึ่งสามในเก้าคนต้องมาจากผู้แทนภาคเอกชนด้านสิทธิมนุษยชน ด้านสื่อสารมวลชน ด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ หรือด้านอื่นที่เกี่ยวข้อง และให้กรรมการได้รับค่าตอบแทนตามหลักเกณฑ์ที่รัฐมนตรีกำหนดโดยได้รับความเห็นชอบจากกระทรวงการคลัง

การดำเนินการของศาลตามวรรคหนึ่งและวรรคสอง ให้นำประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามาใช้บังคับโดยอนุโลม

ในกรณีที่ศาลมีคำสั่งให้ระงับการทำให้แพร่หลายหรือลบข้อมูลคอมพิวเตอร์ตามวรรคหนึ่งหรือวรรคสอง พนักงานเจ้าหน้าที่จะทำการระงับการทำให้แพร่หลายหรือลบข้อมูลคอมพิวเตอร์นั้นเองหรือจะสั่งให้ผู้ให้บริการระงับการทำให้แพร่หลายหรือลบข้อมูลคอมพิวเตอร์นั้นก็ได้ ทั้งนี้ ให้รัฐมนตรีประกาศกำหนดหลักเกณฑ์ ระยะเวลา และวิธีการปฏิบัติสำหรับการระงับการทำให้แพร่หลายหรือลบข้อมูลคอมพิวเตอร์ของ

พนักงานเจ้าหน้าที่หรือผู้ให้บริการให้เป็นไปในแนวทางเดียวกัน โดยคำนึงถึงพัฒนาการทางเทคโนโลยีที่เปลี่ยนแปลงไป เว้นแต่ศาลจะมีคำสั่งเป็นอย่างอื่น

ในกรณีที่มีเหตุจำเป็นเร่งด่วน พนักงานเจ้าหน้าที่จะยื่นคำร้องตามวรรคหนึ่งไปก่อนที่จะได้รับความเห็นชอบจากรัฐมนตรี หรือพนักงานเจ้าหน้าที่โดยความเห็นชอบของคณะกรรมการกลั่นกรองข้อมูลคอมพิวเตอร์จะยื่นคำร้องตามวรรคสองไปก่อนที่รัฐมนตรีจะมอบหมายก็ได้ แต่ทั้งนี้ต้องรายงานให้รัฐมนตรีทราบโดยเร็ว” เป็นต้น

จะเห็นได้ว่า การแก้ไขมาตรา 14 นั้น ในส่วน (1) ได้เน้นให้เห็นเจตนาเป็นหลัก กล่าวคือ ถ้านำเข้าสู่ระบบคอมพิวเตอร์ซึ่งข้อมูลคอมพิวเตอร์ที่บิดเบือน หรือปลอม ไม่ว่าทั้งหมดหรือบางส่วน หรือข้อมูลคอมพิวเตอร์อันเป็นเท็จ “โดยทุจริต หรือโดยหลอกลวง” แล้วน่าจะเกิดความเสียหายแก่ประชาชน ถือว่าเป็นความผิด อีกทั้งแยกประเด็นปัญหาเดิมที่มีการนำไปตีความเรื่องหมิ่นประมาทให้ชัดเจนขึ้น คือ ถ้าทำสิ่งเหล่านี้แล้วถือว่ามีความผิดตามพระราชบัญญัตินี้แล้ว ถ้าเป็นการกระทำความผิดฐานหมิ่นประมาทตามประมวลกฎหมายอาญาก็ยังจะดำเนินการตามประมวลกฎหมายอาญาได้ด้วย

ส่วน (2) เป็นเรื่องการนำเข้าสู่ระบบคอมพิวเตอร์ซึ่งข้อมูลคอมพิวเตอร์อันเป็นเท็จ ที่น่าจะเกิดความเสียหายต่อส่วนรวม ซึ่งเดิมกำหนดไว้แต่สองประการ คือ 1. การรักษาความมั่นคงของประเทศ และ 2. ก่อให้เกิดความตื่นตระหนกแก่ประชาชน ได้มีการขยายความขึ้นให้ครอบคลุมเพิ่มขึ้นอีก 4 ประเด็น คือ 1. ความปลอดภัยของประเทศ 2. ความปลอดภัยสาธารณะ 3. ความมั่นคงในทางเศรษฐกิจของประเทศ และ 4. โครงสร้างพื้นฐานอันเป็นประโยชน์สาธารณะของประเทศ

น่าสังเกตว่า การบัญญัติข้อความใหม่นี้ได้มองถึงผลกระทบอันเนื่องจากการนำเข้าสู่ข้อมูลอันเป็นเท็จซึ่งจะส่งผลกระทบต่อโครงสร้างของประเทศในด้านความมั่นคงในมิติสำคัญๆ ต่างๆ เพิ่มขึ้นอย่างมีความหมาย

ส่วน (3) ประเด็นเรื่องการนำเข้าสู่ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับความผิดเกี่ยวกับความมั่นคงแห่งราชอาณาจักรหรือความผิดเกี่ยวกับการก่อการร้ายตามประมวลกฎหมายอาญา และ (4) นำเข้าสู่ระบบคอมพิวเตอร์ซึ่งข้อมูลคอมพิวเตอร์ใดๆ ที่มีลักษณะอันลามกและข้อมูลคอมพิวเตอร์นั้นประชาชนทั่วไปอาจเข้าถึงได้นั้น ไม่มีการเปลี่ยนแปลง รวมทั้ง (5) เผยแพร่หรือแชร์ซึ่งข้อมูลคอมพิวเตอร์ทั้ง 4 ข้อความข้างต้นนั้น ถือว่าเป็นความผิดก็เป็นไปตามหลักการของร่างเดิมที่ใช้บังคับกันมา

อย่างไรก็ตาม โดยนัยแห่งเนื้อหานี้แสดงให้เห็นว่า ผู้ใช้สื่อสังคมออนไลน์ทั้งหลายต้องตระหนักว่า ถ้าตนเองเผยแพร่หรือแม้แต่แชร์ข้อมูลคอมพิวเตอร์ที่บิดเบือนหรือปลอม ไม่ว่าทั้งหมดหรือบางส่วน หรือข้อมูลคอมพิวเตอร์อันเป็นเท็จนั้น ย่อมมีความผิด ความในข้อนี้อาจจะช่วยเรื่องป้องกันการหลอกลวง การละเมิด ฯลฯ ได้ แต่การขยายฐานการกระทำที่ถือว่าเป็นความผิดตามความที่บัญญัติไว้ใน (2)ใหม่นั้น เป็นขอบเขตการจำกัดการใช้เสรีภาพที่เพิ่มขึ้นกว่าเดิมมากเพราะหากเกิดขึ้นจะเป็นความเสียหายต่อประเทศ สังคม สาธารณะ

ส่วนการแก้ไขมาตรา 20 เป็นการปรับกระบวนการการมีคำสั่งระงับการทำให้แพร่หลายหรือลบข้อมูลคอมพิวเตอร์นั้น ออกจากระบบคอมพิวเตอร์ได้ โดยให้ศาลเป็นผู้สั่ง ซึ่งหลักการนี้เป็นไปตามที่มีการบัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ มาตรา 36 แต่กระบวนการร้องขอต่อศาลนั้นให้เป็นอำนาจและการรับรู้ของรัฐมนตรียและให้มีคณะกรรมการซึ่งมีองค์ประกอบที่มิใช่มีแต่

เจ้าหน้าที่รัฐเป็นผู้สั่งการได้ด้วย ทั้งนี้ เพื่อความความยืดหยุ่น และรวดเร็วที่จะระงับความเสียหาย

หากพิจารณาความเชื่อมโยงระหว่าง เสรีภาพในการติดต่อสื่อสารระหว่างกันที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญกับเนื้อหาสาระของพระราชบัญญัติการกระทำความผิดเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์ที่มีการปรับปรุงล่าสุด จะพบว่า **สถานิติบัญญัติแห่งชาติได้ตราพระราชบัญญัติการกระทำความผิดเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์ขึ้น และประกาศลงในราชกิจจานุเบกษา ก่อนรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 แต่มีผลบังคับใช้หลังรัฐธรรมนูญฉบับนี้ประมาณหนึ่งเดือน จนถึงปัจจุบัน ยังไม่มีผู้ใดส่งเรื่องให้ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยว่า เนื้อหาสาระของกฎหมายฉบับนี้มีความขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ ทั้งนี้ เข้าใจว่าอาจจะเนื่องมาจากมาตรา 36 มีข้อความยกเว้นการใช้สิทธิเสรีภาพติดต่อสื่อสารถึงกันไว้ว่า การตรวจ การกัก หรือการเปิดเผยข้อมูลที่บุคคลสื่อสารถึงกัน รวมทั้งการกระทำด้วยประการใดๆ เพื่อให้ล่วงรู้หรือได้มาซึ่งข้อมูลที่บุคคลสื่อสารถึงกันจะกระทำมิได้ “เว้นแต่มีคำสั่งหรือหมายของศาลหรือมีเหตุอย่างอื่นตามที่กฎหมายบัญญัติ”**

ในขณะที่คนไทยนิยมใช้สื่อสังคมออนไลน์อย่างกว้างขวาง และเป็นประเทศที่มีจำนวนการใช้ช่องทางสื่อสังคมออนไลน์ยอดนิยมหลายช่องทางเป็นอันดับต้นๆ ของโลกนั้น รัฐไทยก็ได้มีการปรับตัวอีกหลายประการ นอกจากรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 และพระราชบัญญัติการกระทำความผิดเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์ซึ่งเป็นแกนของกติกาของการใช้กำกับการใช้สื่อสังคมออนไลน์แล้ว ในปี พ.ศ. 2560 ยังมีการออกกฎหมายเกี่ยวกับเทคโนโลยีสารสนเทศอีก เช่น พ.ร.บ.คุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคล พ.ศ. 2562 พ.ร.บ.การบริหารงานและการให้บริการภาครัฐผ่านระบบดิจิทัล พ.ศ. 2562 พ.ร.บ.การรักษาความมั่นคงปลอดภัยไซเบอร์ พ.ศ. 2562

กฎหมายเหล่านี้ได้เกิดกฎเกณฑ์กติกาใหม่ในสังคมหลายอย่าง บางส่วนเป็นเรื่องการกำหนดอำนาจหน้าที่ความรับผิดชอบของเจ้าหน้าที่รัฐ หรือกระบวนการจัดการของรัฐ ฯลฯ แต่บางอย่างเกี่ยวกับการจำกัดสิทธิและกำหนดความรับผิดชอบของประชาชนที่ผู้ใช้สื่อสังคมออนไลน์ต้องทราบและตระหนักด้วย เช่น พ.ร.บ.คุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคล ได้กำหนดเรื่องการเก็บ การใช้ข้อมูลส่วนบุคคลไว้ว่า ห้ามเก็บข้อมูลเกี่ยวกับเชื้อชาติ เผ่าพันธุ์ ความคิดเห็นทางการเมือง ความเชื่อในลัทธิ ศาสนาหรือปรัชญา พฤติกรรมทางเพศ ประวัติอาชญากรรม ข้อมูลสุขภาพแรงงาน และข้อมูลสุขภาพ ข้อมูลพันธุกรรม ข้อมูลชีวภาพ ฯลฯ ถ้าจะทำได้ต้องได้รับการยินยอมอย่างชัดแจ้งและเป็นไปตามข้อยกเว้นตามที่กฎหมายบัญญัติเท่านั้น การใช้ข้อมูลส่วนบุคคลก็มีเงื่อนไขข้อจำกัดตามที่กฎหมายกำหนด ฯลฯ ซึ่งทั้งหมดนี้ เป็นเงื่อนไขข้อจำกัด ตลอดจนความรับผิดชอบตามกฎหมายใหม่ที่มีผลต่อการใช้สื่อสังคมออนไลน์อย่างเสรีทั้งสิ้น แต่เข้าใจว่า เนื่องจากรัฐบาลได้ประกาศเลื่อนการใช้บังคับพระราชบัญญัติฉบับนี้เพราะต้องการให้หน่วยงานและภาคเอกชนที่ได้รับผลกระทบจากกฎหมายได้ปรับตัวและจัดระบบการใช้ข้อมูลให้สอดคล้องกับกระบวนการที่กำหนด จึงยังไม่มีข้อมูลเรื่องผลกระทบในเรื่องการปกป้องข้อมูลส่วนบุคคลและการตระหนักต่อกรณีการละเมิดทางออนไลน์

สำหรับ พ.ร.บ.การรักษาความมั่นคงปลอดภัยไซเบอร์ พ.ศ. 2562 นั้น ได้นิยามคำว่า “ไซเบอร์” ว่า “หมายความว่า ข้อมูลและการสื่อสารที่เกิดจากการให้บริการหรือการประยุกต์ใช้เครือข่ายคอมพิวเตอร์ ระบบอินเทอร์เน็ต หรือโครงข่ายโทรคมนาคม รวมทั้งการให้บริการโดยปกติของดาวเทียมและระบบเครือข่ายที่คล้ายคลึงกัน ที่เชื่อมต่อกันเป็นการทั่วไป”

ใน พ.ร.บ. การรักษาความมั่นคงปลอดภัยไซเบอร์ พ.ศ. 2562 ได้กำหนดโครงสร้างการบริหารจัดการการรักษาความมั่นคงปลอดภัยไซเบอร์แห่งชาติ โดยบูรณาการหน่วยงานต่างๆ มาอยู่ภายใต้คณะกรรมการ “คณะกรรมการการรักษาความมั่นคงปลอดภัยไซเบอร์แห่งชาติ” โดยมีนายกรัฐมนตรี เป็นประธานกรรมการ

กรรมการชุดนี้มีหน้าที่และอำนาจที่สำคัญ เช่น เสนอ นโยบายและแผน ตลอดจนทำแผนปฏิบัติการว่าด้วยการรักษาความมั่นคงปลอดภัยไซเบอร์ต่อคณะรัฐมนตรี กำหนดนโยบายการบริหารจัดการที่เกี่ยวกับการรักษาความมั่นคงปลอดภัยไซเบอร์สำหรับหน่วยงานของรัฐและหน่วยงานโครงสร้างพื้นฐานสำคัญทางสารสนเทศ ออกข้อกำหนด วัตถุประสงค์ หน้าที่และอำนาจ และกรอบการดำเนินการด้านการรักษาความมั่นคงปลอดภัยไซเบอร์ให้หน่วยงานควบคุมหรือการกักตุนดูแล หน่วยงานของรัฐ หรือหน่วยงานโครงสร้างพื้นฐานสำคัญทางสารสนเทศ ฯลฯ

เมื่อมีคณะกรรมการระดับนโยบายแล้วยังกำหนดให้มีคณะกรรมการการกักตุนดูแลด้านความมั่นคงปลอดภัยไซเบอร์ เป็นเสมือนคณะทำงาน ชุดนี้มีหน้าที่สำคัญหลายประการ อาทิ กำหนดระดับของภัยคุกคามทางไซเบอร์ พร้อมทั้งรายละเอียดของมาตรการป้องกัน รับมือ ประเมิน ปรามปราม และระงับภัยคุกคามทางไซเบอร์ในแต่ละระดับเสนอต่อคณะกรรมการวิเคราะห์สถานการณ์ และประเมินผลกระทบจากภัยคุกคามทางไซเบอร์ เพื่อเสนอต่อคณะกรรมการพิจารณาสั่งการ กำหนดประมวลแนวทางปฏิบัติและกรอบมาตรฐานด้านการรักษาความมั่นคงปลอดภัยไซเบอร์อันเป็นข้อกำหนดขั้นต่ำที่หน่วยงานของรัฐและหน่วยงานโครงสร้างพื้นฐานสำคัญทางสารสนเทศต้องทำ รวมทั้งกำหนดมาตรการในการประเมินความเสี่ยง การตอบสนอง

และรับมือกับภัยคุกคามทางไซเบอร์ เมื่อมีภัยคุกคามทางไซเบอร์หรือเหตุการณ์ที่ส่งผลกระทบหรืออาจก่อให้เกิดผลกระทบหรือความเสียหายอย่างมีนัยสำคัญหรืออย่างร้ายแรงต่อระบบสารสนเทศของประเทศ เพื่อให้การรักษาความมั่นคงปลอดภัยไซเบอร์ปฏิบัติได้อย่างรวดเร็ว มีประสิทธิภาพ และเป็นไปในทิศทางเดียวกัน

กรณีที่เกิดหรือคาดว่าจะเกิดภัยคุกคามทางไซเบอร์ซึ่งอยู่ในระดับร้ายแรง กรรมการชุดนี้จะดำเนินการป้องกัน รับมือ และลดความเสี่ยงจากภัยคุกคามทางไซเบอร์และดำเนินมาตรการที่จำเป็น สิ่งให้หน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้องกับการรักษาความมั่นคงปลอดภัยไซเบอร์ให้กระทำการหรือระงับการดำเนินการใดๆ เพื่อป้องกัน รับมือและลดความเสี่ยงจากภัยคุกคามทางไซเบอร์ได้อย่างเหมาะสมและมีประสิทธิภาพ รวมทั้งร่วมกันบูรณาการในการควบคุม ระงับ หรือบรรเทาผลที่เกิดจากภัยคุกคามทางไซเบอร์นั้นได้อย่างทัน่วงที

กรณีเกิดภัยคุกคามทางไซเบอร์ในระดับร้ายแรง กรรมการชุดนี้มีอำนาจออกคำสั่งเฉพาะเท่าที่จำเป็นเพื่อป้องกันภัยคุกคามทางไซเบอร์ให้บุคคลผู้เป็นเจ้าของกรรมสิทธิ์ ผู้ครอบครอง ผู้ใช้คอมพิวเตอร์หรือระบบคอมพิวเตอร์ หรือผู้ดูแลระบบคอมพิวเตอร์ซึ่งมีเหตุอันเชื่อได้ว่าเป็นผู้เกี่ยวข้องกับภัยคุกคามทางไซเบอร์ หรือได้รับผลกระทบจากภัยคุกคามทางไซเบอร์ดำเนินการ 5 ประการ คือ

- 1.เฝ้าระวังคอมพิวเตอร์หรือระบบคอมพิวเตอร์ในช่วงระยะเวลาใดระยะเวลาหนึ่ง
- 2.ตรวจสอบคอมพิวเตอร์หรือระบบคอมพิวเตอร์เพื่อหาข้อบกพร่องที่กระทบต่อการรักษาความมั่นคงปลอดภัยไซเบอร์ วิเคราะห์สถานการณ์ และประเมินผลกระทบจากภัยคุกคามทางไซเบอร์

3.ดำเนินมาตรการแก้ไขภัยคุกคามทางไซเบอร์เพื่อจัดการ
ข้อบกพร่องหรือกำจัดชุดคำสั่งไม่พึงประสงค์ หรือระงับ
บรรเทาภัยคุกคามทางไซเบอร์ที่ดำเนินการอยู่

4.รักษาสถานะของข้อมูลคอมพิวเตอร์หรือระบบคอมพิวเตอร์
ด้วยวิธีการใดๆ เพื่อดำเนินการทางนิติวิทยาศาสตร์ทาง
คอมพิวเตอร์

5.เข้าถึงข้อมูลคอมพิวเตอร์หรือระบบคอมพิวเตอร์ หรือ
ข้อมูลอื่นที่เกี่ยวข้องกับระบบคอมพิวเตอร์ที่เกี่ยวข้องเฉพาะ
เท่าที่จำเป็น เพื่อป้องกันภัยคุกคามทางไซเบอร์

ในกรณีมีเหตุจำเป็นที่ต้องเข้าถึงข้อมูล ก็ให้ยื่นคำร้องต่อ
ศาลที่มีเขตอำนาจเพื่อมีคำสั่งให้เจ้าของกรรมสิทธิ์ ผู้ครอบครอง
ผู้ใช้คอมพิวเตอร์หรือระบบคอมพิวเตอร์หรือผู้ดูแลระบบ
คอมพิวเตอร์ตามวรรคหนึ่งดำเนินการตามคำร้อง

นอกจากนี้ ในด้านการบังคับใช้กฎหมาย คณะรัฐมนตรี
ได้มีมติเมื่อวันที่ 29 กรกฎาคม พ.ศ. 2563 เห็นชอบให้ปรับ
โครงสร้างสำนักงานตำรวจแห่งชาติใหม่ โดยกำหนดให้มี
กองบัญชาการตำรวจสืบสวนสอบสวนอาชญากรรมทางเทคโนโลยี
(บช.สอท.) มีหน้าที่ป้องกันและปราบปรามอาชญากรรมทาง
เทคโนโลยีทั่วราชอาณาจักร ปฏิบัติงานตามประมวลกฎหมายวิธี
พิจารณาความอาญา กฎหมายว่าด้วยการกระทำผิดเกี่ยวกับ
คอมพิวเตอร์ กฎหมายว่าด้วยการรักษาความมั่นคงปลอดภัยทาง
ไซเบอร์ และกฎหมายอื่นอันเกี่ยวกับความผิดทางอาญาเกี่ยวกับ
อาชญากรรมทางเทคโนโลยีและความผิดที่เกี่ยวข้อง ดำเนินการ
สืบสวนสอบสวนคดีอาชญากรรมทางเทคโนโลยี โดยการใช้
เทคโนโลยีสารสนเทศและเครื่องมือพิเศษ ดำเนินการเกี่ยวกับการ
รวบรวมข้อมูล ตรวจสอบและวิเคราะห์การกระทำผิดทาง
เทคโนโลยี ดำเนินการเกี่ยวกับการพิสูจน์หลักฐานดิจิทัล การ

ตรวจสอบสถานที่เกิดเหตุและเก็บรวบรวมพยานหลักฐานดิจิทัลเพื่อสนับสนุนการปฏิบัติงานสืบสวนสอบสวนของหน่วยงานต่างๆ ประสานความร่วมมือหน่วยงานของรัฐหรือองค์กรอื่นที่เกี่ยวข้องกับงานป้องกันและปราบปรามและงานสืบสวนสอบสวนอาชญากรรมทางเทคโนโลยีทั้งในประเทศและต่างประเทศ

อีกทั้งยังปรับเปลี่ยนภารกิจของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในสำนักงานตำรวจแห่งชาติใหม่อีกหลายหน่วยงาน อาทิ เพิ่มเติมอำนาจหน้าที่ของกองบังคับการปราบปรามการกระทำความผิดเกี่ยวกับอาชญากรรมทางเทคโนโลยีซึ่งอยู่ภายใต้สังกัดของกองบัญชาการสอบสวนกลาง ให้รวมถึงการถวายความปลอดภัยสำหรับองค์พระมหากษัตริย์ พระราชินี พระรัชทายาท ผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ พระบรมวงศานุวงศ์ ผู้แทนพระองค์ พระราชอาคันตุกะ รวมทั้งรักษาความปลอดภัยของบุคคลสำคัญอื่นๆ รวมทั้งรักษาความสงบเรียบร้อย ป้องกันปราบปรามอาชญากรรมตามกฎหมายว่าด้วยการกระทำความผิดเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์และความผิดที่เกี่ยวข้อง (มติที่ประชุมคณะรัฐมนตรี 29 กรกฎาคม 2563)

นอกจากการเปลี่ยนแปลงใหญ่ในโครงสร้างข้างต้นแล้ว ในรอบไม่กี่ปีมานี้หน่วยงานทางด้านความมั่นคงต่างๆ ก็ให้ความสำคัญเกี่ยวกับการรักษาความปลอดภัยในระบบไซเบอร์มากขึ้น จึงได้สร้างหน่วยงานหรือกำหนดภาระงานที่ชัดเจนขึ้นเพื่อทำหน้าที่ดูแลรักษาความปลอดภัยในเรื่องนี้ ซึ่งมักจะมีภารกิจครอบคลุมไปถึงเรื่องการเฝ้าระวังการนำเอาเนื้อหาเข้าสู่ระบบคอมพิวเตอร์ด้วย เช่น กองทัพบกได้เปิดศูนย์ไซเบอร์กองทัพบกอย่างเป็นทางการเมื่อวันที่ 1 พฤศจิกายน 2559 เพื่อเฝ้าระวังแจ้งเตือน ป้องกันและแก้ไขปัญหาที่เกิดจากการคุกคามด้านไซเบอร์ เสริมสร้างความรู้ ความเข้าใจ กำกับ ติดตามดูแลการปฏิบัติของหน่วยตามมาตรการรักษาความมั่นคงปลอดภัย รวม

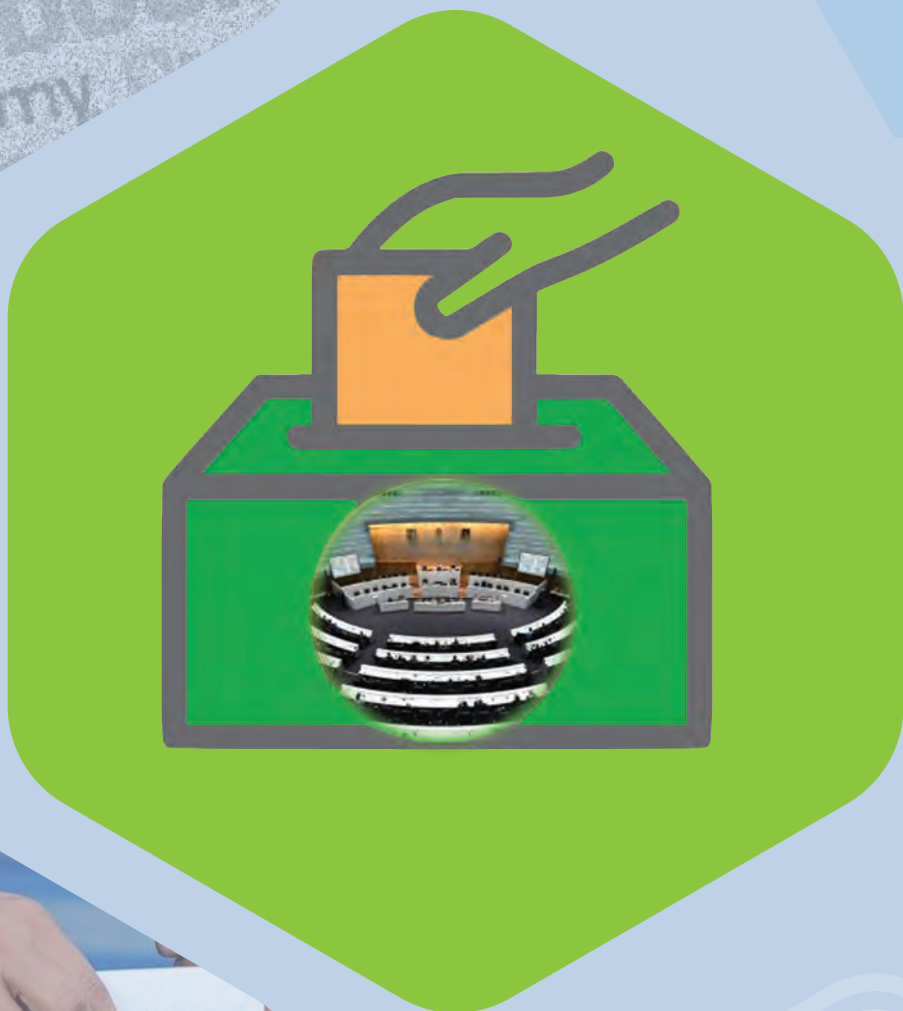

ทั้งปฏิบัติการข่าวสารของกองทัพบกและหน่วยที่เกี่ยวข้อง โดยทำหน้าที่เฝ้าระวัง แจ้งเตือนข้อมูลข่าวสารบนไซเบอร์ที่ส่งผลกระทบต่อสถาบันและความมั่นคงของชาติ รวบรวม วิเคราะห์ ทิศทาง แนวโน้ม โครงข่ายความสัมพันธ์ของข้อมูลประเภทสื่อ และกลุ่มเป้าหมาย ติดตาม สืบค้น แหล่งที่มาและเป้าหมาย และ กำหนดมาตรการการป้องกัน ตอบโต้ สกัดกั้น ฯลฯ

ทั้งนี้ กองทัพบกได้กำหนดระดับภัยคุกคามทางไซเบอร์ไว้ 4 ด้าน คือ 1. ภัยคุกคามที่ส่งผลกระทบต่อความมั่นคงของประเทศ ผู้ที่ก่อภัยคุกคามอาจใช้วิธีนำข่าวสารลงเผยแพร่ในเว็บไซต์ประเทศตนเองเพื่อแพร่มาสู่ประเทศไทย ส่งผลกระทบต่อความมั่นคงภายในประเทศ และทำให้เกิดความได้เปรียบทางด้าน การเมืองหรือด้านความมั่นคง ฯลฯ 2. ภัยคุกคามที่ส่งผลกระทบต่อจังหวัดชายแดนภาคใต้ 3. ภัยคุกคามที่ส่งผลกระทบต่อสถาบันหลักของชาติ 4. ภัยคุกคามที่ส่งผลกระทบต่อภาพลักษณ์ของกองทัพบก (เอกสารวิชาการ ศูนย์ไซเบอร์กองทัพบก อริย์ธัช แก้วเกาะสะบ้า สำนักวิชาการ สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร)

การเปลี่ยนแปลงทั้งหมดเท่าที่ยกมาเป็นตัวอย่างนี้
สะท้อนให้เห็นถึงสาระสำคัญของกฎหมายที่เปลี่ยนแปลงไป รวมทั้ง
การปรับโครงสร้างการบริหารจัดการ กระบวนการการบังคับใช้
กฎหมาย ฯลฯ อันส่งผลให้เกิดโครงสร้างด้านนโยบาย ผู้ปฏิบัติ
วิธีการปฏิบัติ ทั้งฝั่งบริหาร ฝั่งบังคับใช้กฎหมาย นับว่าเป็นการ
ปรับตัวครั้งใหญ่ของรัฐในรอบสิบปี ท่ามกลางความเบ่งบานของ
ความนิยมการใช้สื่อสังคมออนไลน์ของประชาชนที่ก้าวกระโดด
จากการนำเสนอเนื้อหาในยุคแรกๆ มาเป็นการวิพากษ์วิจารณ์
สังคม เศรษฐกิจ การเมือง ฯลฯ และใช้สื่อสังคมออนไลน์มาเป็น
เครื่องมือในการเคลื่อนไหวทางสังคมอย่างเข้มข้น

บทที่ 3

เครื่องมือทางการเมืองใหม่ ของสังคมไทย

ในช่วงทศวรรษที่ผ่านมา (พ.ศ. 2553–2563) โซเชียลมีเดียมีบทบาทอย่างมากด้านกิจกรรมการเมืองการปกครองระบอบประชาธิปไตยของประเทศไทย เนื่องจากปัจจัยสำคัญด้านการเติบโตอย่างก้าวกระโดดของจำนวนผู้ใช้งาน ในปี พ.ศ. 2556 ประเทศไทยมีผู้ใช้งานเฟซบุ๊ก อยู่ที่ 24 ล้านบัญชี และ Twitter ที่ 1.3 ล้านบัญชี (Thailand social media stats : Tech in Asia) ขณะที่ในปี พ.ศ. 2563 ไทยมีผู้ใช้งาน เฟซบุ๊ก 47 ล้านบัญชี มากที่สุดเป็นอันดับ 8 ของโลก และ ทวิตเตอร์ มีผู้ใช้งาน 6,545,000 บัญชี มากเป็นอันดับ 15 ของโลก

นอกจากพลเมืองไทยจะใช้โซเชียลมีเดียสื่อสารในเรื่องทั่วไปแล้ว ยังใช้เป็นเครื่องมือในการสื่อสารทางการเมืองของพลเมือง และนักการเมืองก็ได้ใช้เป็นเครื่องมือในการสื่อสารเพื่อประกอบกิจการทางการเมือง โดยมีเหตุการณ์สำคัญดังต่อไปนี้

พลังมวลชนผ่าน “โซเชียลมีเดีย” ล้มเลือกตั้งรัฐบาลยิ่งลักษณ์

ประชาชนที่รวมกลุ่มกันในนาม กปปส. เป็นกลุ่มการเมืองที่ใช้โซเชียลมีเดียเป็นเครื่องมือในการนัดเคลื่อนไหวทางการเมืองได้อย่างมีประสิทธิภาพเป็นครั้งแรก

ในเหตุการณ์ช่วงวิกฤติการณ์การเมืองไทย พ.ศ. 2556–2557 กลุ่ม กปปส. มีการนัดชุมนุมเคลื่อนไหวนรงค์ด้วยยุทธศาสตร์ดาวกระจาย เพื่อกดดันให้รัฐบาล นางสาวยิ่งลักษณ์ ชินวัตร ยุบสภา และรัฐบาลรักษาการลาออกจากตำแหน่ง โดยมีข้อเสนอหลักเรื่อง ปฏิรูปก่อนเลือกตั้ง

กลุ่ม กปปส. ใช้เครือข่ายสังคมออนไลน์เพื่อรณรงค์เรื่องการปฏิรูปก่อนเลือกตั้ง และกดดันให้รัฐบาลลาออกอย่างต่อเนื่องผ่านเฟซบุ๊กเพจ “สุเทพ เทือกสุบรรณ” ซึ่งเป็นของนายสุเทพ เทือกสุบรรณ แกนนำ กปปส. รวมทั้งเพจเฟซบุ๊กของแกนนำคนอื่นๆ และโซเชียลมีเดียของแนวร่วมกลุ่ม กปปส. เช่น กลุ่มพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตย กลุ่มนักเคลื่อนไหวทางการเมือง นักศึกษา สหภาพแรงงานของรัฐ และกลุ่มนิยมนทหาร (Aim, Sinpeng (30 November 2013). “Who’s who in Thailand’s anti-government forces?”. *New Mandala*. Australian National University)

กลุ่ม กปปส. ใช้โซเชียลมีเดียในหลากหลายรูปแบบ เช่น การนัดหมายชุมนุม การให้ข้อมูลการทุจริตของรัฐบาล การนำนโยบายที่ผิดพลาดมาโจมตีรัฐบาล การให้ข้อมูลเพื่อตอบโต้รัฐบาลทั้งในประเทศและรัฐบาลต่างประเทศ การนำเสนอความเห็นนักวิชาการ บุคคลที่มีชื่อเสียงมาสนับสนุนความชอบธรรมของการชุมนุม โดยข้อมูลเหล่านี้ได้ถูกนำไปแชร์ต่ออย่างกว้างขวาง ทำให้สามารถก่อเกิดประชามติร่วมของกลุ่มจนสามารถระดมมวลชนออกมาร่วมได้จำนวนมาก

ในวันที่ 9 ธันวาคม พ.ศ. 2556 กลุ่ม กปปส. ได้จัดชุมนุมที่สนามม้านางเลิ้ง และทำเนียบรัฐบาล สีมวลชนรายงานข่าวก่อนวันชุมนุมเมื่อวันที่ 8 ธันวาคม พ.ศ. 2556 ว่า มีมวลชนประกาศนัดรวมตัวผ่านโซเชียลมีเดียกว่า 60 กลุ่ม เพื่อออกมา

เคลื่อนไหรร่วมกับ กปปส. แบ่งออกเป็นกลุ่มสถาบันการศึกษา ตั้งแต่ระดับมัธยม วิทยาลัย และมหาวิทยาลัย กลุ่มพนักงาน รัฐวิสาหกิจ กลุ่มนักธุรกิจ และกลุ่มองค์กรอิสระ ทั้งในกรุงเทพฯ และต่างจังหวัด

มวลชนกลุ่มใหญ่ที่สุดที่ออกมาขับเคลื่อนแสดงเจตนารมณ์ผ่านโซเชียลมีเดียในครั้งนี่คือกลุ่มสถาบันการศึกษา โดยนิสิตเก่าและนิสิตปัจจุบัน รวมทั้งคณาจารย์และเจ้าหน้าที่ โดยจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เป็นสถาบันการศึกษาแห่งแรกที่ออกมานัดหมายแสดงเจตนารมณ์ในเรื่องดังกล่าว (ไทยรัฐ : ธันวาคม 2556)

การนัดหมายเพื่อออกมาชุมนุมใหญ่ในแต่ละครั้งของกลุ่ม กปปส. จะมีการส่งข้อมูลผ่านทางสื่ออิเล็กทรอนิกส์ อาทิ แอปพลิเคชันไลน์ เฟซบุ๊ก หรือโซเชียลมีเดียอื่นๆ ซึ่งการติดต่อสื่อสารระหว่างผู้เข้าร่วมชุมนุมในลักษณะนี้จะปรากฏมากในกลุ่มคนรุ่นใหม่ เยาวชน รวมถึงผู้ชุมนุมที่อยู่ในวัยผู้ใหญ่ (ศาสตรินทร ต้นสุณ : การศึกษาการเคลื่อนไหวทางสังคมของกลุ่มผู้ชุมนุม “กปปส.” ด้วยแนวคิดพื้นที่สาธารณะและภาคประชาสังคม)

การใช้พลังโซเชียลมีเดียมาเคลื่อนไหวทางการเมืองของกลุ่ม กปปส. ได้ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองไทยอย่างใหญ่หลวงขึ้นประการหนึ่ง คือ ทำให้การเลือกตั้งทั่วไปเมื่อวันที่ 2 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2557 กลายเป็นโมฆะ

เหตุการณ์นี้เกิดขึ้นเมื่อมีการเคลื่อนไหวทางการเมืองนอกสภาจนกระทั่ง นางสาวยิ่งลักษณ์ ชินวัตร ได้ตัดสินใจหาทางออกทางการเมืองด้วยการประกาศยุบสภาในวันที่ 9 ธันวาคม พ.ศ. 2556 และคณะกรรมการการเลือกตั้งได้กำหนดการเลือกตั้งในวันที่ 2 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2557 กลุ่ม กปปส. จึงได้เล่นเกมด้วยการรณรงค์ต่อต้านการเลือกตั้ง โดยใช้เหตุผลว่า ต้องการให้มี

การปฏิรูปการเมืองก่อนการเลือกตั้ง มีการใช้โซเซียลมีเดียเผยแพร่ข้อความชักชวนประชาชนไม่ให้ไปลงคะแนนเลือกตั้ง รวมทั้งให้ออกมาร่วมชุมนุมขัดขวางเส้นทางไปยังหน่วยเลือกตั้ง ส่งผลให้หน่วยเลือกตั้งในบางท้องที่ของกรุงเทพมหานครและภาคใต้ไม่สามารถเปิดให้ลงคะแนนได้ ทำให้คณะกรรมการการเลือกตั้งไม่สามารถประกาศผลการเลือกตั้งอย่างเป็นทางการในวันที่ 2 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2557 คณะกรรมการการเลือกตั้งจึงเตรียมจัดให้มีการเลือกตั้งชดเชยในเขตที่เลือกตั้งไม่ได้

ต่อมาเมื่อวันที่ 6 มีนาคม พ.ศ. 2557 ผู้ตรวจการแผ่นดินได้ร้องขอให้ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยว่า พระราชกฤษฎีกายุบสภาผู้แทนราษฎรไม่ชอบด้วยรัฐธรรมนูญ ในที่สุดศาลรัฐธรรมนูญได้วินิจฉัยเมื่อวันที่ 21 มีนาคม พ.ศ. 2557 ว่า เมื่อพระราชกฤษฎีกายุบสภาผู้แทนราษฎรกำหนดให้มีการเลือกตั้งในวันที่ 2 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2557 แต่การเลือกตั้งไม่สามารถแล้วเสร็จทั่วประเทศภายในวันดังกล่าวได้ พระราชกฤษฎีกาจึงขัดต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา 108 วรรคสอง ที่กำหนดให้การเลือกตั้งต้องเป็นวันเดียวกันทั่วประเทศ ทำให้การเลือกตั้งมีผลโมฆะ

วันที่ 20 พฤษภาคม พ.ศ. 2557 พลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา ผู้บัญชาการทหารบก ประกาศกฎอัยการศึกในรูปของประกาศกองทัพบก พร้อมตั้งกองอำนวยการรักษาความสงบเรียบร้อย (กอ.รส.) และมีความพยายามที่จะควบคุมการใช้งานโซเซียลมีเดียของกลุ่ม กปปส. และประชาชนที่ใช้สื่อสารทางการเมือง โดยมีการตั้งคณะทำงานเฉพาะกิจตรวจพิจารณาเนื้อหาข้อมูลบนอินเทอร์เน็ตและสั่งให้ผู้ให้บริการอินเทอร์เน็ตรายงานต่อกอ.รส. เพื่อควบคุมเนื้อหาที่ปรากฏบนออนไลน์

ในการศึกษาของ ชัยนัท สุขไชยะ และ ชาญชัย จิวจินดา พบว่า ในช่วงการชุมนุมของกลุ่ม กปปส. ตั้งแต่วันที่ 31 ตุลาคม

พ.ศ. 2556 จนถึง 22 พฤษภาคม พ.ศ. 2557 สื่อได้ถูกควบคุม การนำเสนอข้อมูลข่าวสารตามนโยบายของรัฐบาลในขณะนั้น ทำให้ช่องทางสื่อสังคมออนไลน์ โดยเฉพาะเฟซบุ๊กเพจ สุเทพ เทือกสุบรรณ เป็นทางเลือกสำคัญของกลุ่ม กปปส. ในการส่ง ข้อมูลข่าวสารไปยังกลุ่มประชาชนเป้าหมายโดยเฉพาะประเด็น ตอบโต้รัฐบาลในเรื่องต่างๆ (การสื่อสารทางการเมืองไทยผ่านสื่อสังคม ออนไลน์ กรณีศึกษา เฟซบุ๊กเพจ SUTHEP THAUGSUBAN (สุเทพ เทือกสุบรรณ) ช่วงเวลา 31 ตุลาคม 2556 ถึง 22 พฤษภาคม 2557)

ผลการศึกษาดังกล่าวสอดคล้องกับคำให้สัมภาษณ์ของ นายเอกนัฏ พร้อมพันธุ์ โฆษก กปปส. ที่กล่าวถึงการใช้โซเชียล มีเดียของกลุ่ม กปปส. ว่า คลิปบรรยากาศการชุมนุมที่ถูกอัปโหลด ผ่านยูทูปนั้น มีประชาชนที่หวังดีเป็นผู้ทำให้ ทั้งจากการเก็บ บรรยากาศจริงจากพื้นที่ชุมนุมและนำข่าวจากสื่อกระแสหลักมา บางส่วน สิ่งที กปปส. ทำเพียงช่วยกันเผยแพร่ผ่านช่องทางที่ สามารถทำได้เท่านั้น ซึ่งก็ได้รับการตอบรับจากประชาชนเป็น อย่างดี

ส่วนการอัปเดตความเคลื่อนไหวผ่านเฟซบุ๊กส่วนตัว นายสุเทพ เทือกสุบรรณ จะมีความถี่มากกว่าก่อนหน้านี้ที่จะมีการ ประกาศกฎอัยการศึก และจะมีการใส่คำปราศรัยของนายสุเทพ ในทุกวันอย่างละเอียดทุกคำพูด เพื่อให้ประชาชนได้ติดตามอย่าง ใกล้ชิด (เดลินิวส์ : พฤษภาคม 2557)

ประชาตริร่างรัฐธรรมนูญ 2560

สนามประลองโซเซียลมีเดียการเมือง

หลังการรัฐประหารในปี พ.ศ. 2557 โซเซียลมีเดียเป็นสื่อหลัก และเป็นเครื่องมือสำคัญของประชาชนในการตอบโต้กับรัฐบาลทหาร ซึ่งโซเซียลมีเดียได้มีบทบาทตั้งแต่เริ่มแรก คือ การเข้ามาทำหน้าที่บอกข่าวแก่ประชาชนในเรื่องของการรัฐประหาร

เหตุการณ์รัฐประหารเกิดขึ้นเมื่อวันที่ 22 พฤษภาคม พ.ศ. 2557 ในวันดังกล่าวพลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา ผู้บัญชาการทหารบกในขณะนั้น ได้เชิญแกนนำทางการเมืองกลุ่มต่างๆ มาหารือเพื่อหาทางออกให้กับประเทศ แต่ตกลงกันไม่ได้ จึงได้ยึดอำนาจและควบคุมตัวคนเหล่านั้น เหตุการณ์เกิดขึ้นในเวลา 16.40 น. ก่อนที่พลเอกประยุทธ์ จะแถลงผ่านสถานีโทรทัศน์รวมการเฉพาะกิจให้รับรู้กันทั่วไปในเวลา 17.07 น. แต่ในช่วงเวลาดังกล่าวผู้คนจำนวนมากได้รับรู้ว่า เกิดการรัฐประหารขึ้นแล้ว ผ่านการบอกกล่าวและส่งต่อข้อมูลทางโซเซียลมีเดียจากต้นตอคือผู้สื่อข่าวที่อยู่ในเหตุการณ์

ตลอด 4 ปี ในการบริหารประเทศของรัฐบาล คสช. นั้น โซเซียลมีเดียยังคงมีบทบาทสำคัญในการเป็นช่องทางในการวิพากษ์วิจารณ์รัฐบาลทหาร โดยเริ่มตั้งแต่หลังการรัฐประหารวันแรก มีกลุ่มนักวิชาการและผู้ไม่เห็นด้วยกับการรัฐประหารได้ใช้โซเซียลมีเดียนัดหมายออกมาแสดงตัวที่หอศิลปวัฒนธรรมกรุงเทพ หลังจากนั้นมาก็มีการใช้โซเซียลมีเดียวิพากษ์วิจารณ์รัฐบาลทหารเกิดเฟกเพชบุ๊กที่นำเสนอเนื้อหาทางการเมืองเพื่อจูงใจให้สนับสนุนและต่อต้านรัฐบาลทหาร แม้กระทั่งพลเอกประยุทธ์ เอง ก็ใช้โซเซียลมีเดียผ่านช่องทางเฟชบุ๊กและทวิตเตอร์ภายใต้ชื่อ “ประยุทธ์ จันทร์โอชา Prayut Chan-o-cha” เพื่อสื่อสารกับประชาชน ซึ่งแสดงให้เห็นถึงการปรับตัวของพลเอก

ประยุทธ์ ซึ่งก่อนหน้านี้ได้ใช้การออกกฎหมายและโทรทัศน์รวมการเฉพาะกิจในรายการคืนความสุขให้คนในชาติ

ในช่วงต้นของรัฐบาลทหารนั้น ได้ประกาศขอความร่วมมือสื่อต่างๆ รวมทั้งผู้ให้บริการอินเทอร์เน็ต ให้สอดส่องเนื้อหาการสื่อสารเพื่อไม่ต้องการให้เกิดการปลุกกระดม ซึ่งน่าสังเกตว่า ไม่เป็นการปิดกั้นอย่างเห็นได้ชัด แต่ใช้มาตรการอื่น เช่น การเชิญตัวผู้ที่แสดงความคิดเห็นในเชิงต่อต้านไปปรับทัศนคติ

การออกเสียงประชามติในวันที่ 7 สิงหาคม พ.ศ. 2559 เป็นเหตุการณ์สำคัญอย่างหนึ่งที่สังคมไทยได้ใช้โซเชียลมีเดียในการสื่อสารทางการเมือง เริ่มตั้งแต่คณะกรรมการการเลือกตั้งและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการทำประชามติได้ใช้โซเชียลมีเดียให้ความรู้และชี้แจงข้อมูลเกี่ยวกับการทำประชามติให้กับประชาชน มีการจัดทำแคมเปญรณรงค์โดยใช้คำขวัญว่า “7 สิงหา ประชามติร่วมใจ ประชาธิปไตยมั่นคง” เผยแพร่ผ่านเฟซบุ๊กและยูทูปของคณะกรรมการการเลือกตั้ง

นอกจากนี้ คณะกรรมการการเลือกตั้งยังเปิดตัวแอปพลิเคชัน “ฉลาดรู้ประชามติ” ให้ความรู้เกี่ยวกับกฎหมายและระเบียบที่เกี่ยวข้องกับเนื้อหาสาระของร่างรัฐธรรมนูญ ที่ผู้ใช้งานสามารถแชร์เนื้อหาไปยังเฟซบุ๊กและโซเชียลมีเดียอื่นๆ ได้ รวมทั้งจัดทำแอปพลิเคชัน “ดาวเหนือ” เพื่ออำนวยความสะดวกวาทประชาชนในการค้นหาหน่วยลงคะแนน

ขณะที่ประชาชนและกลุ่มการเมืองต่างๆ ได้ใช้โซเชียลมีเดียในการเคลื่อนไหวทางการเมืองเพื่อช่วงชิงการกำหนดประชามติอย่างแพร่หลายไม่ว่าฝ่ายสนับสนุนร่างรัฐธรรมนูญหรือ ฝ่ายต่อต้าน

ในเดือนมิถุนายน พ.ศ. 2559 กลุ่ม นปช. ได้จัดตั้ง “ศูนย์ปราบโกงประชามติ” เพื่อรณรงค์ในการตรวจสอบทุจริตการออกเสียงประชามติ แต่ต่อมาในวันที่ 19 มิถุนายน พ.ศ. 2559 การจัดตั้งศูนย์ปราบโกงฯ ต้องยุติลง เพราะเจ้าหน้าที่รัฐขัดขวาง แต่ยังคงดำเนินการต่อบนเฟซบุ๊ก

นายจตุพร พรหมพันธุ์ แกนนำ นปช. ได้ประกาศให้ผู้สนับสนุนติดตาม เฟซบุ๊ก “ศูนย์ปราบโกงประชามติ” เพราะเป็นช่องทางการเคลื่อนไหวหลักของทางกลุ่ม เหตุผลที่ใช้ช่องทางนี้ เพราะเป็นช่องทางที่เปิดกว้างและเข้าถึงประชาชนได้รวดเร็ว ยากที่จะเข้าไปควบคุมได้แบบเบ็ดเสร็จเด็ดขาด (โพสต์ทูเดย์ : มิถุนายน 2559)

นอกจากนี้ยังมีกลุ่มนักศึกษาในนาม กลุ่ม“ประชาธิปไตยใหม่” (เอ็นดีเอ็ม) ได้รณรงค์ติดแฮชแท็ก “โหวตไม่รับกับอนาคตที่ไม่ได้เลือก” บนเฟซบุ๊กและทวิตเตอร์ เพื่อรณรงค์ไม่รับร่างรัฐธรรมนูญฉบับนี้ ซึ่งได้รับการแชร์ต่อจากประชาชนที่มีแนวคิดเดียวกันเป็นจำนวนมาก

แม้คณะกรรมการการเลือกตั้งและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการออกเสียงประชามติ จะหันมาใช้โซเชียลมีเดียเป็นช่องทางการสื่อสารข้อมูลให้ประชาชนได้รับทราบ แต่ก็ถูกวิพากษ์วิจารณ์ว่า ยังเข้าไม่ถึงกลุ่มคนที่มีอายุ 18 ปีขึ้นไป ที่เป็นหนึ่งในผู้มีสิทธิลงประชามติ

นายสุริยะใส กตะศิลา รองคณบดีวิทยาลัยนวัตกรรมสังคม มหาวิทยาลัยรังสิต กล่าวว่า ผู้มีสิทธิลงประชามติที่เป็นคนหนุ่มสาวอายุ 18 ปีขึ้นไป กลับเป็นกลุ่มคนที่ยังไม่เข้าใจและไม่รู้ว่ามีประชามติในวันที่ 7 สิงหาคม 2559 คนกลุ่มนี้เข้าถึงสื่อออนไลน์หรือโซเชียลมีเดียมาก แต่การประชาสัมพันธ์ของกรรมการร่างรัฐธรรมนูญ กับ กกต. ยังใช้ประโยชน์จากสื่อโซเชียลมีเดียน้อยเกินไป (ไทยรัฐ : กรกฎาคม 2559)

ในช่วงนี้โซเชียลมีเดียได้มีผลต่อการออกเสียงของผู้มีสิทธิเลือกตั้ง ได้ถูกยอมรับว่าจะมีอิทธิพลต่อการออกเสียงของผู้มีสิทธิเลือกตั้งอย่างเต็มที่ เห็นได้จากเนื้อหาใน “พระราชบัญญัติว่าด้วยการออกเสียงประชามติร่างรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2559” มาตรา 61(7) ที่ระบุว่า

“ผู้ใดดำเนินการเผยแพร่ข้อความ ภาพ เสียง ในสื่อ หนังสือพิมพ์ วิทยุ โทรทัศน์ สื่ออิเล็กทรอนิกส์ หรือในช่องทางอื่นใด ที่ผิดไปจากข้อเท็จจริงหรือมีลักษณะรุนแรง ก้าวร้าว หยาดคาย ปลุกกระดม หรือข่มขู่ โดยมุ่งหวังเพื่อให้ผู้มีสิทธิออกเสียงไม่ไปใช้สิทธิออกเสียง หรือออกเสียงอย่างใดอย่างหนึ่ง หรือไม่ออกเสียง ให้ถือว่าผู้นั้นกระทำการก่อความวุ่นวายเพื่อให้การออกเสียงไม่เป็นไปด้วยความเรียบร้อย มีอัตราโทษจำคุกไม่เกิน 10 ปี และปรับไม่เกินสองแสนบาท และศาลอาจสั่งเพิกถอนสิทธิเลือกตั้งมีกำหนดไม่เกิน 5 ปี”

นั่นเป็นครั้งแรกที่มีการกำหนดเรื่องการเผยแพร่ข้อความ ภาพและเสียงในสื่ออิเล็กทรอนิกส์ไว้ในกฎหมายเกี่ยวกับการออกเสียงลงคะแนนของผู้มีสิทธิลงคะแนนเลือกตั้งในประเทศไทย

แม้โซเชียลมีเดียจะเข้ามามีบทบาทสำคัญในการออกเสียงประชามติในครั้งนี้ แต่อีกด้านหนึ่งก็กลายเป็นช่องทางสำคัญในการเผยแพร่ข้อมูลเท็จจนทำให้สังคมเข้าใจผิดเป็นวงกว้าง เช่น ข้อความชี้้นำให้รับร่างรัฐธรรมนูญที่มีเนื้อหาบิดเบือน, การเผยแพร่คลิปและเอกสารบิดเบือนร่างรัฐธรรมนูญ, ร่างรัฐธรรมนูญปลอม ที่มีเนื้อหาไม่ตรงกับร่างรัฐธรรมนูญฉบับจริง, การแชร์ภาพการบิดเบือนผลประชามติร่างรัฐธรรมนูญโดยแอบอ้างเว็บไซต์ของสำนักข่าวแห่งหนึ่ง

หลังจากนั้น ข้อมูลปลอมที่ถูกเผยแพร่ผ่านโซเชียลมีเดียเพื่อมุ่งหมายโจมตีผู้เห็นต่างทางการเมือง ได้เพิ่มจำนวนขึ้นและถูกใช้อย่างต่อเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน

เลือกตั้งครั้งที่ 28 ปักหมุดมาตรฐานหาเสียงออนไลน์

พระราชบัญญัติว่าด้วยการออกเสียงประชามติร่างรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2559 ได้ปักหมุดสถานะความสำคัญของโซเชียลมีเดียของผู้มีสิทธิออกเสียงเลือกตั้งเป็นครั้งแรก แต่บทบาทนี้ได้ปรากฏชัดเต็มตัวในการเลือกตั้งทั่วไปครั้งที่ 28 ของไทย

การเลือกตั้งทั่วไปครั้งที่ 28 มีขึ้นในวันที่ 24 มีนาคม พ.ศ. 2562 ภายใต้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560 และพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2561 มาตรา 70 ที่บัญญัติว่า

มาตรา 70 การหาเสียงเลือกตั้งจะกระทำโดยวิธีการทางอิเล็กทรอนิกส์ก็ได้ตามหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขที่คณะกรรมการกำหนด แต่ห้ามมิให้ผู้ใดหาเสียงเลือกตั้ง ไม่ว่าจะเป็นบุคคลหรือเป็นโทษ แก่ผู้สมัครหรือพรรคการเมืองใดนับตั้งแต่เวลา 18.00 นาฬิกา ของวันก่อนวันเลือกตั้งหนึ่งวันจนสิ้นสุดวันเลือกตั้ง

ในการกำหนดหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขตามวรรคหนึ่ง ให้คณะกรรมการหรือกับพรรคการเมือง และผู้ที่เกี่ยวข้อง กับวิชาชีพสื่อมวลชนทั้งสื่อหนังสือพิมพ์ วิทยุกระจายเสียง วิทยุโทรทัศน์ และสื่อทางอิเล็กทรอนิกส์ ด้วย

ในกรณีที่ความปรากฏต่อคณะกรรมการว่าผู้ใดกระทำการตามวรรคหนึ่ง โดยไม่เป็นไปตามหลักเกณฑ์ และวิธีการ หรือฝ่าฝืนเงื่อนไขที่คณะกรรมการกำหนดตามวรรคหนึ่ง คณะกรรมการมีอำนาจสั่งให้แก้ไขเปลี่ยนแปลง หรือลบข้อมูลภายในเวลาที่คณะกรรมการกำหนด

ให้นำค่าใช้จ่ายในการหาเสียงเลือกตั้งโดยวิธีการทางอิเล็กทรอนิกส์ตามมาตรานี้ ไปรวมคำนวณเป็นค่าใช้จ่ายในการเลือกตั้งของผู้สมัครและพรรคการเมืองด้วย

มาตรา 71 การหาเสียงเลือกตั้งด้วยวิธีการอื่นใดนอกจากที่บัญญัติไว้ในมาตรา 69 มาตรา 70 มาตรา 81 และมาตรา 83 คณะกรรมการจะกำหนดให้ต้องทำตามหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขที่คณะกรรมการกำหนดก็ได้ โดยคำนึงถึงความเท่าเทียม ความเสมอภาค และความเที่ยงธรรมของผู้สมัครและพรรคการเมือง

รวมทั้ง พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยคณะกรรมการการเลือกตั้ง พ.ศ. 2560 ซึ่งนำมาสู่ระเบียบคณะกรรมการการเลือกตั้งว่าด้วยวิธีการหาเสียงและลักษณะต้องห้ามในการหาเสียงเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2561 ที่บัญญัติว่า

ในการเลือกตั้งครั้งนี้ กกต. ได้ควบคุมการหาเสียงผ่านโซเชียลมีเดียและเครือข่ายอินเทอร์เน็ตอย่างเข้มข้น ผ่านการออกระเบียบคณะกรรมการการเลือกตั้งว่าด้วยวิธีการหาเสียงและลักษณะต้องห้ามในการหาเสียงเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2561 ที่กำหนดไว้ว่า

ในการหาเสียงเลือกตั้งทางอิเล็กทรอนิกส์ ผู้สมัครพรรคการเมืองหรือผู้ใด แล้วแต่กรณีสามารถใช้วิธีการหาเสียงเลือกตั้งทางอิเล็กทรอนิกส์ได้ด้วยตนเอง หรือมอบหรือจ้างบุคคลหรือนิติบุคคล ดำเนินการแทนได้ด้วยวิธีการ ดังต่อไปนี้
1. เว็บไซต์ 2. โซเชียลมีเดีย 3. ยูทูบ 4. แอปพลิเคชัน 5. อีเมล
6. เอสเอ็มเอส 7. สื่ออิเล็กทรอนิกส์อื่นทุกประเภท

มีการกำหนดข้อปฏิบัติในการใช้สื่อหาเสียงทางอิเล็กทรอนิกส์ไว้อย่างชัดเจน คือ “สามารถระบุชื่อ รูปภาพ หมายเลขประจำตัวของตัวผู้สมัคร ชื่อของพรรคการเมือง สัญลักษณ์ของพรรคการเมือง นโยบายของพรรคการเมือง คติพจน์ คำขวัญ หรือข้อมูลประวัติเฉพาะที่เกี่ยวกับตัวผู้สมัคร หรือพรรคการเมือง พร้อมระบุชื่อตัว ชื่อสกุล ที่อยู่ของผู้ว่าจ้าง ผู้ผลิต จำนวน และ วันเดือนปีที่ผลิตไว้อย่างชัดเจนที่ด้านหน้าด้วย”

นอกจากนี้ยังกำหนดให้ผู้สมัครรับเลือกตั้งต้องแจ้งวิธีการ รายละเอียด ช่องทาง ระยะเวลาในการหาเสียงเลือกตั้งทางอิเล็กทรอนิกส์ ให้ผู้อำนวยการสำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้งประจำจังหวัดทราบตั้งแต่วันสมัครรับเลือกตั้งเป็นต้นไป หรือ ก่อนดำเนินการหาเสียงเลือกตั้งทางอิเล็กทรอนิกส์

เมื่อกฎหมายเปิดทาง ทุกพรรคการเมืองก็ได้ใช้โซเชียลมีเดียเป็นเครื่องมือในทุกรูปแบบอย่างเต็มที่ ตั้งแต่พรรคการเมืองส่วนใหญ่มีการเปิดเฟซบุ๊กเพจเป็นช่องทางการสื่อสารนโยบายหาเสียงของพรรค แนะนำผู้สมัคร รวมทั้งสื่อสารทางการเมืองกับสื่อมวลชน ขณะที่ผู้สมัครเองได้ใช้เฟซบุ๊กและทวิตเตอร์ประชาสัมพันธ์การลงพื้นที่หาเสียง

จากการศึกษาของ พงษ์มนัส ดีอด (พฤติกรรมหาเสียงของพรรคการเมืองบนสื่อสังคมออนไลน์ : Facebook, 2562) พบว่า พรรคการเมืองมีการโพสต์ข้อความผ่านเฟซบุ๊กเพื่อรณรงค์หาเสียงประมาณ 5 โพสต์ต่อวัน โดยพรรคการเมืองส่วนใหญ่จะเน้นเนื้อหาในด้านการให้ข้อมูลหรือข่าวสารแก่ประชาชนที่ติดตามด้วยเนื้อหาประเภทรูปภาพ วิดีโอ และข้อความ

นอกจากนี้ยังมีการใช้เทคโนโลยีถ่ายทอดสดผ่านโซเชียลมีเดีย (Social Media Live Stream) ผ่านเฟซบุ๊ก และยูทูบของพรรคการเมือง โดยมีแกนนำพรรคการเมือง และผู้สมัครรับเลือกตั้ง

มาร่วมให้ข้อมูลเกี่ยวนโยบายหาเสียง เรียกได้ว่าเป็นการเปลี่ยนแปลงวิธีการปราศรัยหาเสียงของพรรคการเมือง จากการจัดเวทีปราศรัยในพื้นที่ต่างๆ มาเป็นการถ่ายทอดสดผ่านโซเชียลมีเดีย โดยที่ผู้ใช้งานสามารถเข้ารับชมได้จากทั่วโลก ขณะที่สื่อมวลชนเองก็ได้จัดเวทีดีเบตนโยบายของพรรคการเมือง โดยเชิญตัวแทนของพรรคเข้าร่วม และใช้วิธีการถ่ายทอดสดผ่านโซเชียลมีเดียทำให้เข้าถึงผู้ชมได้จำนวนมาก

พรรคการเมืองยังใช้การสื่อสารผ่านไลน์กลุ่ม (LINE Group) เพื่อส่งข้อมูลข่าวสารของพรรคให้กับสื่อมวลชน โดยมีการเชิญผู้สื่อข่าวมารวมตัวอยู่ในไลน์กลุ่มของพรรคและมีการส่งข่าวพร้อมภาพกิจกรรมต่างๆ ของพรรคให้ ขณะที่สื่อมวลชนหลายสำนักได้นำข่าวและภาพเหล่านั้นไปนำเสนอทันที ส่งผลให้พรรคการเมืองสามารถช่วงชิงพื้นที่สื่อได้จำนวนหนึ่งจากการใช้ประโยชน์จากช่องทางโซเชียลมีเดียในการสื่อสาร

การใช้โซเชียลมีเดียของพรรคการเมืองสื่อสารกับสื่อมวลชนนี้ เกิดขึ้นในสถานการณ์ที่สื่อทั้งหลายกำลังเผชิญวิกฤติการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยี หรือ Digital Disruption (ดิจิทัลดิสรักชัน) ซึ่งมีผลกระทบต่อองค์กรสื่อทั้งในเรื่องของผู้สื่อข่าวและคุณภาพของการรายงานข่าว เรื่องนี้น่าจะมีผลต่อการลงคะแนนเลือกตั้งของประชาชนที่รับข่าวสารผ่านสื่อมวลชนอยู่บ้าง แต่ยังไม่มีการศึกษาที่ชัดเจน แม้เป็นประเด็นที่น่าสนใจมาก

สิ่งที่สะท้อนการมีส่วนร่วมของประชาชนที่มีต่อการเลือกตั้งทั่วไป พ.ศ. 2562 ผ่านโซเชียลมีเดีย ได้อย่างชัดเจน ก็คือ การที่ประชาชนร่วมกันติด “แฮชแท็ก” อันเป็นคำที่เกี่ยวข้องกับการเลือกตั้ง ในเฟซบุ๊กและทวิตเตอร์ เช่น [#เลือกตั้ง62](#), [#ThailandElection2019](#), [#เลือกตั้งล่วงหน้า](#) นอกจากนี้แฮชแท็กยังเป็นพื้นที่แสดงจุดยืนและรวบรวมความเห็นที่แสดง

ความหลากหลาย รวมทั้งการสอดส่องความผิดปกติทางการเมือง เช่น #ฟ้ารักพ่อ, #ยุบให้ตายก็ไม่เลือกลุง, #กกต.โป๊ะแตก ซึ่งหลายครั้ง บางแฮชแท็กได้กลายเป็นประเด็นการเมืองที่ถูกสื่อหลักนำไปเสนอต่อจนสร้างการรับรู้ในวงกว้าง (Mango Zero:2562) รวมถึงมีการตั้งโพลสำรวจความนิยมในตัวนักการเมืองของเพจเพชบุรีสำหรับชาวต่างๆ ที่มีประชาชนเข้าร่วมแสดงความเห็นเป็นจำนวนมาก

บทบาทของโซเชียลมีเดียที่ถูกรองรับไว้ในกฎหมายเกี่ยวกับการออกเสียงของผู้มีสิทธิเลือกตั้งที่เริ่มขึ้นในการเลือกตั้งทั่วไปครั้งที่ 28 นี้ จะเป็นจุดเริ่มที่มีความสำคัญยิ่งขึ้นต่อการเลือกตั้งต่อไปในอนาคตอีก

เวทีตรวจสอบรัฐบาล

ช่วงหลังการเลือกตั้งทั่วไปครั้งที่ 28 ที่มี พลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา เป็นนายกรัฐมนตรี มีเหตุการณ์สำคัญที่แสดงถึงกรณีที่ประชาชนใช้โซเชียลมีเดียเป็นเครื่องมือในการตรวจสอบรัฐบาลอย่างมีนัยสำคัญ นั่นคือการตรวจสอบประวัติและพฤติกรรมของรัฐมนตรีอย่างน้อย 2 คน คือ ร้อยเอกธรรมนัส พรหมเผ่า รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ และพลเอก ประวิตร วงษ์สุวรรณ รองนายกรัฐมนตรี จนกลายเป็นกระแสความสนใจในสังคมอย่างกว้างขวาง

มีประชาชนใช้โซเชียลมีเดียร่วมวิพากษ์วิจารณ์ ร่วมค้นคว้าหาข้อมูล ช่วยกันนำเสนอต่อสาธารณะเป็นจำนวนมาก จนกลายเป็นการตรวจสอบจากประชาชนอันทรงพลังโดยใช้โซเชียลมีเดียเป็นเครื่องมืออย่างที่ไม่เคยเกิดขึ้นมาก่อน

เมื่อวันที่ 11 กันยายน พ.ศ. 2562 เฟซบุ๊กเพจ “CSI LA” ตั้งข้อสังเกตเกี่ยวกับวุฒิการศึกษาของ ร้อยเอกธรรมนัส ที่ระบุในเว็บไซต์สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎรว่า สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาเอกจากมหาวิทยาลัยแคลิฟอร์เนีย แต่เมื่อค้นหลักฐานแล้วพบว่า แท้จริงแล้วร้อยเอกธรรมนัส สำเร็จการศึกษาจากมหาวิทยาลัยนานาชาติคาลามัส ซึ่งเป็นหนึ่งในมหาวิทยาลัยที่ถูกขึ้นบัญชีดำ และไม่ได้รับการยอมรับวุฒิการศึกษาในหลายประเทศ ต่อมา ร้อยเอกธรรมนัส ได้นำหลักฐานมาแสดงเพื่อตอบโต้ แต่ก็ยังมีผู้แสดงความเห็นในเชิงกังขาว่า ร้อยเอกธรรมนัส สำเร็จการศึกษาจากมหาวิทยาลัยใดกันแน่ นอกจากนี้ สื่อมวลชนและผู้ใช้โซเชียลมีเดียบางส่วนตั้งข้อสังเกตว่าเว็บไซต์ที่เผยแพร่วิทยานิพนธ์ของร้อยเอกธรรมนัส เป็นสำนักพิมพ์ที่เปิดเพื่อแสวงหาประโยชน์โดยการเก็บค่าตีพิมพ์จากผู้เขียน และไม่ได้ให้บริการตามหลักของวารสารวิชาการที่ถูกต้องทางกฎหมาย รวมทั้งเนื้อหาของวิทยานิพนธ์ฉบับดังกล่าว อาจเข้าข่ายการลักลอบงานวิชาการ (BBC: 2562)

กรณีการตรวจสอบแหวนเพชรและนาฬิกาของพลเอก ประวิตร วงษ์สุวรรณ รองนายกรัฐมนตรี ที่เริ่มต้นจากสื่อมวลชนเผยแพร่ภาพถ่ายพลเอกประวิตร ขณะยกมือขึ้นบังใบหน้าในการถ่ายภาพหมู่คณะรัฐมนตรี ซึ่งเผยให้เห็นนาฬิกาข้อมือและแหวนเพชรที่สวมใส่อยู่ ต่อมาผู้ใช้เฟซบุ๊กจำนวนหนึ่งได้เริ่มตั้งคำถามถึงมูลค่าของนาฬิกาและแหวนเพชร ผ่านโซเชียลมีเดีย โดยมีการร่วมกันหาข้อมูลจนพบว่านาฬิกาดังกล่าวเป็นแบรนด์ชื่อดังมีราคาเรือนละหลายล้านบาท นำไปสู่การร้องต่อคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ (ป.ป.ช.) ให้ตรวจสอบการครอบครองนาฬิกาของพลเอกประวิตร ที่ไม่ปรากฏในบัญชีแสดงรายการทรัพย์สินและหนี้สินในช่วงเข้ารับตำแหน่งรองนายกรัฐมนตรีและรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม

หากพิจารณานิยามคำว่า การมีส่วนร่วมของประชาชน ไปถึงการจัดสรรทรัพยากรของชุมชนและของชาติ ซึ่ง จะส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตและความเป็นอยู่ของประชาชนด้วย แล้ว ก็มีประเด็นที่น่าสนใจว่า รัฐบาลพลเอกประยุทธ์ ที่มาจากการเลือกตั้งนี้ เป็นรัฐบาลแรกที่ใช้โซเชียลมีเดียในการกระจาย ทรัพยากรให้กับประชาชนเป็นรายบุคคลผ่านโครงการกระตุ้น เศรษฐกิจหลายโครงการ ยกตัวอย่างเช่น โครงการลงทะเบียน บัตรสวัสดิการแห่งรัฐ, โครงการชิมช้อปใช้, โครงการเราเที่ยว ด้วยกัน ฯลฯ

อย่างไรก็ตาม วิธีการเหล่านี้ก็ถูกวิพากษ์วิจารณ์ว่ามีช่อง โหว่เพราะมีประชาชนที่ยังเข้าไม่ถึงอินเทอร์เน็ตหรือโซเชียลมีเดีย ทำให้เสียสิทธิที่จะพึงได้รับจากรัฐ

ในปี 2563 เกิดการชุมนุมทางการเมืองขึ้นอีกครั้ง โดย มีกลุ่มเยาวชน นักเรียน นักศึกษา ตั้งแต่ระดับชั้นมัธยม ไปจนถึง มหาวิทยาลัย เป็นกลุ่มผู้ชุมนุมหลัก มีจุดประสงค์ในการต่อต้าน การสืบทอดอำนาจของรัฐบาลเผด็จการ

การชุมนุมประท้วงของกลุ่มเยาวชนในครั้งนี้ มีการใช้ โซเชียลมีเดียเข้ามาเป็นเครื่องมือหลักในการนัดหมายระดม มวลชน รณรงค์ข้อเรียกร้อง การประท้วงในระยะแรกช่วงเดือน กุมภาพันธ์ 2563 เกิดขึ้นภายในสถานศึกษาหลายแห่งทั่วประเทศ

ต่อมา วันที่ 24 เมษายน 2563 ซึ่งเป็นช่วงที่มีการแพร่ ระบาดของไวรัสโควิด-19 ในประเทศไทย มีการใช้โซเชียลมีเดีย จัดประท้วงออนไลน์ ผ่านการเชิญชวนของเฟซบุ๊ก “เพจสหภาพ นักเรียน นิสิต นักศึกษาแห่งประเทศไทย” ให้ผู้ร่วมประท้วง

ถ่ายรูปขณะถือป้ายข้อความแสดงความรู้สึกต่อรัฐบาลและโพสต์ลงในโซเชียลมีเดียพร้อมติด แฮชแท็ก #MobFromHome โดยมีผู้สนใจเข้าร่วมเป็นจำนวนมากทำให้แฮชแท็กดังกล่าวกลายเป็นเทรนด์ยอดนิยมอันดับ 1 ในทวิตเตอร์ประเทศไทย เมื่อวันที่ 25 เมษายน พ.ศ. 2563

ต่อมาในเดือนกรกฎาคม พ.ศ. 2563 กลุ่มประชาชนภายใต้ชื่อ เยาวชนปลดแอก จัดชุมนุมประท้วงที่อนุสาวรีย์ประชาธิปไตย มีการใช้เฟซบุ๊ก ทวิตเตอร์ และโซเชียลมีเดียแพลตฟอร์มอื่นๆ ระดมมวลชนและแจ้งข่าวสาร จนต่อมาเกิดการก่อตั้ง “กลุ่มราษฎร” ที่เป็นการรวมตัวของแกนนำจากกลุ่มผู้มีอุดมการณ์ทางการเมืองคล้ายกันที่ส่วนใหญ่เป็นเยาวชน และได้จัดชุมนุมในลักษณะแฟลชม็อบหลายพื้นที่อย่างต่อเนื่อง

บทบาทของโซเชียลมีเดียต่อการชุมนุมทางการเมืองครั้งนี้กว้างขวางและลึกซึ้งกว่าที่ผ่านมาเพราะแสดงให้เห็นถึงอิทธิพลของโซเชียลมีเดียที่ไม่ได้เป็นแต่เครื่องมือสื่อสารในทางการเมืองเฉพาะกรณีชุมนุมทางการเมืองเท่านั้น แต่ยังเป็นปรากฏการณ์ของอิทธิพลของโซเชียลมีเดียที่หล่อหลอม ทัศนคติของผู้เสพข่าวสารจากโซเชียลมีเดียเป็นหลักด้วย

สมาคมผู้ดูแลเว็บไทย Thai Webmaster Association

FACEBOOK • TWA →

บทที่ 4

โลกทัศน์ที่แตกต่างและอนาคตที่ยังมองไม่เห็น

คณะกรรมการการขับเคลื่อนการปฏิรูปประเทศด้านการสื่อสารมวลชน สภาขับเคลื่อนการปฏิรูปประเทศ ซึ่งเป็นกลไกของรัฐที่ศึกษาการใช้สื่อโซเชียลมีเดียเป็นระบบที่สุดในรอบ 3-4 ปีนี้ ได้ระบุไว้ในรายงาน “ผลการศึกษาและข้อเสนอแนะการปฏิรูปการใช้สื่อโซเชียลมีเดีย (Social Media)” เมื่อเดือนมิถุนายน 2560 ถึงสภาพปัญหา “สื่อโซเชียลมีเดีย” ของสังคมไทยว่า การใช้สื่อออนไลน์กลายเป็นปัญหาด้านความมั่นคงของประเทศแล้ว ในขณะนี้

รายงานดังกล่าวเป็นการศึกษาโดยถือหลักว่า การใช้ “สื่อออนไลน์” กับ “สื่อโซเชียลมีเดีย” เป็นแบบเดียวกัน มิได้แบ่งแยกว่า สื่อออนไลน์เป็นคำรวม และ “สื่อโซเชียลมีเดีย” เป็นคำเฉพาะในเรื่องการติดต่อสื่อสารกันด้วยซอฟต์แวร์ที่มีการใช้งานกันอยู่

รายงานดังกล่าวให้ภาพหลายๆ สาเหตุ ที่ประกอบกันเป็นปัญหาความมั่นคง ดังนี้

เทคโนโลยีการสื่อสารในปัจจุบัน เทคโนโลยีสมัยใหม่เอื้อให้เกิดสื่อที่ผู้ใช้สื่อเป็นผู้ผลิตและสร้างสรรค์ขึ้นเอง เผยแพร่ต่อสาธารณะผ่านช่องทางสื่อออนไลน์ การใช้สื่อออนไลน์เพื่อ

เผยแพร่ข้อมูล ภาพ คลิปเสียง ต่อสาธารณชน เป็นปรากฏการณ์ใหม่ของวิถีชีวิตสังคมไทย ซึ่งเปลี่ยนจากสภาพสังคมปิดไปเป็นสภาพการกล้าเปิดเผยแบบสังคมตะวันตก และยึดถือสื่อออนไลน์ในการดำเนินชีวิตอย่างที่ไม่อาจหลีกเลี่ยงได้

เด็กและเยาวชนไทยได้ใช้สื่อออนไลน์ติดตามกระแสอย่างเอาใจจริงเอาใจจึ้งมากขึ้นและใช้เวลาในการใช้สื่อออนไลน์มากกว่าในการทำกิจกรรมอื่น จนกลายเป็นส่วนหนึ่งของชีวิต และถูกหล่อหลอมทั้งในทางที่ถูกและผิดอย่างต่อเนื่อง โดยครอบครัวไม่อาจดูแลได้อย่างทั่วถึง กล่าวได้ว่า สื่อโซเชียลมีเดียและสื่อออนไลน์ มีอิทธิพลที่ทำให้พฤติกรรมของเด็กและเยาวชนเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมอย่างมาก

สิ่งที่น่าวิตกอย่างยิ่งก็คือการที่คนในวัยดังกล่าว มีโลกส่วนตัวอยู่บนสื่อออนไลน์อย่างแบบแนบ

ในขณะที่กลุ่มนักศึกษา และผู้ที่อยู่ในวัยทำงานต่างใช้สื่อออนไลน์เป็นส่วนหนึ่งในการศึกษา และประกอบอาชีพของตน แม้แต่ในกลุ่มผู้สูงวัยก็เห็นว่าสื่อออนไลน์เป็นสิ่งจำเป็นในการดำเนินชีวิตในสภาพสังคมปัจจุบัน

ผู้ใช้งานที่รู้ไม่ทัน หรือขาดการไตร่ตรอง ตรวจสอบข้อมูล อาจตกเป็นเหยื่อได้โดยง่าย เช่น การคลิกเพื่อเชื่อมต่อไปยังลิงค์ที่มีไวรัส หรือนำไปสู่การกระทำความผิดด้านอาชญากรรมทางเทคโนโลยีมีผู้ใช้สื่อออนไลน์จำนวนมากในทุกวัยและทุกสถานะที่ให้ความเชื่อถือต่อข้อมูลข่าวสาร ภาพ และคลิปเสียงที่เผยแพร่ทางสื่อออนไลน์ แล้วนำไปเผยแพร่ต่อโดยขาดการตรวจสอบจากแหล่งข้อมูลที่เชื่อถือได้ ทั้งนี้ เพราะขาดความตระหนักรู้ ขาดความเข้าใจ ทั้งจากเนื้อหาสาระและข้อกฎหมาย ทั้งที่เป็นเรื่องที่ไม่

เหมาะสมหรือเป็นข้อมูลเท็จ ส่งผลให้เกิดกระแสความหลงเชื่อในทางที่ผิดแพร่กระจายอย่างกว้างขวาง ผู้ที่ตกเป็นเหยื่อของการเผยแพร่ดังกล่าวได้รับความเสียหายในด้านชื่อเสียงและภาพลักษณ์ โดยไม่สามารถแก้ตัวได้ทัน

สื่อออนไลน์กลายเป็นเครื่องมือของผู้ที่ต้องการทำธุรกิจอย่างกว้างขวาง เพราะได้รับการส่งเสริมจากนโยบายของรัฐ แต่มีการใช้สื่อออนไลน์ในการโฆษณาชวนเชื่อที่เกินความเป็นจริง โดยไม่มีการเข้ามาตรวจสอบของหน่วยงานภาครัฐอย่างทันทั่วทั้งที่มีผู้ไม่หวังดี หรือที่มีเจตนาหลอกลวงใช้เป็นเครื่องมือสื่อสารเพื่อเข้าถึงผู้ใช้สื่อออนไลน์ มีการโฆษณาเพื่อชักชวนให้ร่วมลงทุนทางออนไลน์และให้ผลกำไรเป็นดอกผลสูงที่สุดอย่างเปิดเผย ทั้งที่การดำเนินธุรกิจตามปกติไม่อาจให้ผลตอบแทนสูงดังกล่าวได้ ส่งผลให้เกิดคดีหลอกลวงเพื่อเอาทรัพย์สินหรือน้ำใจจำนวนมากขึ้น

มีการเผยแพร่ข้อมูลเกี่ยวกับสื่อลามกอนาจารอย่างเปิดเผยและกว้างขวาง และเปิดโอกาสให้เด็กและเยาวชนเข้าถึงข้อมูลดังกล่าวได้อย่างง่ายดาย ส่งผลให้เกิดการหลอกลวงเด็กและเยาวชนไปในทางที่ผิด หรือนำไปสู่ปัญหาการขายบริการทางเพศทางสื่อออนไลน์ โดยมีการจัดทำเว็บไซต์ เพจ และใช้ช่องทางสื่อออนไลน์หลายประเภท เช่น ไลน์แชท หรือเฟซบุ๊ก เพื่อทำธุรกิจค้ามนุษย์ดังกล่าวจำนวนมาก

นอกจากนี้ ยังมีการใช้สื่อออนไลน์ทำผิดกฎหมายหลายอย่างเพิ่มมากขึ้น และปัญหาเหล่านั้นกำลังสร้างปัญหาให้กับสังคมไทย เช่น การพนันออนไลน์ซึ่งมีการขยายตัวอย่างมาก

ที่น่าวิตกคือ การที่สื่อกระแสหลักได้ใช้สื่อออนไลน์มาใช้แข่งขันในการนำเสนอข่าวจนลืมนึกถึงการกำหนดวาระทางสังคม เช่น เกิดเหตุการณ์ “ฆ่าหั่นศพ” ในช่วงเดือนพฤษภาคม 2560 ซึ่งได้รับความสนใจจากสังคมอย่างมาก สื่อกระแสหลักได้

นำเสนอข้อมูลทำให้เกิดกระแส “Glorification of Violence” กล่าวคือ การทำให้การก่ออาชญากรรมเป็นเรื่องน่าชื่นชมยินดี และผลกระทบที่เกิดขึ้นคือ มีผู้ใช้สื่อออนไลน์จำนวนหนึ่งอาจหลงใหลไปกับพฤติกรรมของฆาตกรจนถึงขั้นการจัดทำเพจในระบบเฟซบุ๊กแสดงความเห็นใจกับฆาตกร จนเกิดกระแสปฏิกริยาจากสังคมที่เรียกร้องให้สื่อกระแสหลักทบทวนหลักการนำเสนอข่าว เนื่องจากเกรงว่าจะเกิดลัทธิเลียนแบบ

มีการแสดงความคิดเห็นโดยไร้ขอบเขต ผู้ใช้สื่อออนไลน์ใช้การตัดสินใจด้วยตัวเองหรือเป็นไปตามกระแส ด้วยการแสดงความคิดเห็นในลักษณะสร้างอารมณ์ร่วมให้สังคมลงโทษบุคคล ชักชวนโน้มน้าวให้ประณาม ยั่วยุ คูกคาม หรือชู่อาฆาต ซึ่งเป็นการกระทำที่เกินขอบเขตของกฎหมาย หรือล่วงละเมิดสิทธิเสรีภาพของบุคคลจนเกินไป

ปัญหาเหล่านี้ ส่งผลกระทบต่อสังคมไทย อย่างที่ไม่เคยเกิดขึ้นมาก่อน

สื่อออนไลน์ยังถูกนำไปใช้ในการทางการเมือง มีการปล่อยข้อมูลข่าวสารในลักษณะเพื่อสร้างความวุ่นวาย เพื่อให้เกิดผลกระทบทางเศรษฐกิจและการบริหารราชการของรัฐบาล หรือต่อสถาบันหลักของประเทศ ทำให้การใช้สื่อออนไลน์ในลักษณะดังกล่าวกลายเป็นปัญหาด้านความมั่นคงของประเทศในขณะนี้

ในเรื่องทางการเมืองนั้น คณะกรรมการการขับเคลื่อนการปฏิรูปประเทศด้านการสื่อสารมวลชน สถาปขับเคลื่อนการปฏิรูปประเทศ ชุดนี้ ยังได้ระบุชัดในรายงานอีกฉบับหนึ่งว่า ในด้านการเมืองนั้น ผลจากสถานการณ์ความขัดแย้งทางการเมืองในปี 2549 ทำให้เกิดการใช้โซเชียลมีเดียในการแสดงความคิดเห็นในลักษณะทางลบต่อสถาบันพระมหากษัตริย์และเป็นเครื่องมือ

ในการเผยแพร่ข่าวสารเพื่อลดความน่าเชื่อถือต่อรัฐบาล การเผยแพร่ข้อมูลความคิดเห็นแตกแยกเป็นข้อพรรคการเมืองอย่างเห็นได้ชัดจน มีการใช้ถ้อยคำโจมตี ให้ร้ายอย่างรุนแรง โดยไม่เกรงกลัวเพราะผู้ใช้สื่อออนไลน์สามารถปกปิดสถานะที่แท้จริงได้จนกลายเป็นปัญหาที่ส่งผลกระทบต่อความมั่นคงของชาติอย่างรุนแรงโดยมีแนวโน้มขยายตัวมากยิ่งขึ้น แม้ผู้มีส่วนรับผิดชอบทั้งภาครัฐและภาคประชาชนจะพยายามหาแนวทางแก้ไขปัญหาดังกล่าว แต่ยังไม่สามารถทำให้ปัญหาดังกล่าวลดลงได้ เนื่องจากสื่อออนไลน์ที่ใช้งานส่วนใหญ่ นั้น เป็นสื่อที่อยู่ในต่างประเทศ ซึ่งอยู่นอกเขตอำนาจของกฎหมายไทยในการบังคับใช้อำนาจตามกฎหมายเพื่อขอข้อมูลต่างๆ ในปัจจุบันสื่อออนไลน์ยังสามารถสร้างกระแสความเชื่อถือต่อบุคคลต่างๆ ได้โดยง่าย หากผู้รับสื่อไม่ได้ศึกษาหรือตรึกตรองความเป็นเหตุเป็นผลก่อน (รายงาน “ผลการศึกษาและข้อเสนอแนะด้านยุทธศาสตร์และแนวทางขับเคลื่อนการปฏิรูปการใช้สื่ออย่างสร้างสรรค์” คณะกรรมาธิการขับเคลื่อนการปฏิรูปประเทศด้านการสื่อสารมวลชน สภาขับเคลื่อนการปฏิรูปประเทศ วันที่ 27 กุมภาพันธ์ 2560)

คณะกรรมาธิการฯ ชุดนี้ มีข้อเสนอแนะหลายประการเพื่อนำไปสู่การปฏิรูปการใช้สื่อโซเชียลมีเดีย แม้หลายเรื่องยังไม่ได้ถูกหยิบยกไปดำเนินการแต่ที่ฝ่ายบริหารนำไปดำเนินการแล้วก็มีหลายประการ เช่น การเข้มงวดการลงทะเบียนหมายเลขโทรศัพท์ในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ การปรับโครงสร้างการบังคับใช้กฎหมายของสำนักงานตำรวจแห่งชาติเกี่ยวกับการกระทำผิดทางคอมพิวเตอร์ ฯลฯ และไม่ว่าจะเกี่ยวพันกันหรือไม่ก็ตาม ที่ชัดเจนคือ ในรอบ 3-4 ปีที่ผ่านมา ประเทศไทยโดยฝ่ายนิติบัญญัติและฝ่ายบริหารได้ร่วมกันปรับโครงสร้างการจัดการตลอดจนออกกฎหมายเกณฑ์ต่างๆ ในเรื่องนี้ ดังปรากฏรายละเอียดในบทที่แล้ว

ไม่ว่าการใช้สื่อออนไลน์กลายเป็นปัญหาด้านความมั่นคงของประเทศ ดังข้อสรุปข้างต้น หรือสภาพปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นยังเป็นปัญหาสำคัญที่ยังหาทางออกไม่ได้และเป็นประจักษ์และยอมรับของทุกฝ่ายก็ตาม ข้อเท็จจริงหนึ่งที่ปฏิเสธไม่ได้คือ ภูมิศาสตร์การสื่อสารสมัยใหม่ยังไม่อยู่ในภาวะคงสภาพ ยังมีการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องตามเทคโนโลยีการสื่อสารอยู่ตลอดเวลา ดังนั้นแนวความคิดที่จะติดตามการใช้สื่อใหม่ซึ่งมุ่งหมายไปที่สื่อสังคมออนไลน์ก็ยังคงอยู่อย่างต่อเนื่องจนถึงปัจจุบัน ดังเห็นได้จากงานศึกษาต่อเนื่องในภาควิชาการ การปรับตัวของสื่อมวลชนและการปรับตัวผู้ใช้สื่อสังคมออนไลน์ หรือการศึกษาติดตามจากภาครัฐ

หลังการรัฐประหารเมื่อ พ.ศ. 2549 สถาปนาขึ้นการปฏิรูปประเทศ ได้ตั้งคณะกรรมการการขับเคลื่อนการปฏิรูปประเทศด้านการสื่อสารมวลชน และหลังจากรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 มีผลใช้บังคับก็เกิดกฎหมายว่าด้วยแผนขั้นตอนการปฏิรูปประเทศ ซึ่งเป็นผลให้เกิดคณะกรรมการการปฏิรูปประเทศด้านต่างๆ รวมทั้งด้านสื่อมวลชนด้วย และในการดำเนินการของกลไกเหล่านี้จะปรากฏประเด็นเรื่องสื่อสังคมออนไลน์อยู่ทุกครั้ง

อย่างไรก็ตาม ข้อเสนอหลายๆ ในการปฏิรูปประเทศด้านสื่อสารมวลชน โดยเฉพาะสื่อสังคมออนไลน์นั้น มักจะเป็นไปในลักษณะส่งเสริมให้มีการใช้สื่อสังคมออนไลน์เป็นไปอย่างสร้างสรรค์ แม้จะตระหนักว่า มีการใช้สื่อโซเชียลมีเดียอย่างไม่เหมาะสมอย่างต่อเนื่องส่งผลกระทบต่อความมั่นคงของชาติอย่างรุนแรงก็ตาม ทั้งนี้ อาจจะเพราะตระหนักว่าเทคโนโลยีทำให้การปิดกั้นไม่ได้ผลและสภาพการใช้สื่อสังคมออนไลน์ก็ได้แพร่สะพัดไปทั่วแล้ว ดังเห็นได้จากข้อเสนอการปฏิรูปสื่อโซเชียลมีเดียในระยะยาว 5 ประการของคณะกรรมการการขับเคลื่อนการปฏิรูป

ประเทศด้านการสื่อสารมวลชน สถาปนาขึ้นเคลื่อนการปฏิรูปประเทศ คือ 1. การเสริมสร้างปลูกจิตสำนึกที่ดีมีจริยธรรมในการใช้สื่อออนไลน์ 2. การให้ความรู้ทางด้านเทคโนโลยี การสร้างภูมิคุ้มกันและความตระหนักรู้ 3. การใช้มาตรการทางกฎหมาย ควรมีกฎหมายที่จะปกป้องคุ้มครองกลุ่มเด็กและเยาวชนเป็นการเฉพาะ ซึ่งมีลักษณะเหมือนกับกฎหมาย COPPA ในประเทศสหรัฐอเมริกา 4. ใช้นโยบายและมาตรการภาครัฐ สนับสนุนภาคประชาชนให้ใช้สื่อออนไลน์อย่างสร้างสรรค์ 5. การมีกระบวนการตรวจสอบและประเมินผล เช่น กำหนดให้การจัดทำโครงการ หรือกิจกรรมที่ส่งเสริมจริยธรรมให้มีการใช้สื่ออย่างสร้างสรรค์ และที่เป็นประโยชน์กับการพัฒนาประเทศ เป็นตัวชี้วัดของหน่วยงานภาครัฐ ฯลฯ หรือ ข้อเสนอล่าสุดของคณะกรรมการปฏิรูปประเทศ ด้านสื่อสารมวลชน เรื่องการผลักดันให้กระทรวงอุดมศึกษาฯ บรรจุหลักสูตรเรื่องการรู้เท่าทันสื่อ เป็นต้น

ส่วนข้อเสนอเรื่องการปฏิรูปการใช้โซเชียลมีเดียในระยะเร่งด่วนของคณะกรรมการปฏิรูปประเทศด้านการสื่อสารมวลชน สถาปนาขึ้นเคลื่อนการปฏิรูปประเทศ ประกอบด้วย เรื่องการจัดระบบการเข้าถึงสื่อออนไลน์ เช่น การเพิ่มมาตรการจัดระเบียบการลงทะเบียนโทรศัพท์มือถือโดยเฉพาะระบบเติมเงิน ใช้ลายนิ้วมือใบหน้า ควบคู่กับการลงทะเบียนโทรศัพท์มือถือด้วยบัตรประชาชน จัดตั้งศูนย์กลางบริหารจัดการข้อมูลผู้ใช้โทรศัพท์มือถือ จำกัดจำนวนการลงทะเบียนการใช้งานของแต่ละบุคคลที่เหมาะสม กำหนดช่วงเวลาสำหรับการลงทะเบียนรอบใหม่ เปิดเผยข้อมูลพื้นฐานของผู้ครอบครองโทรศัพท์มือถือ กำหนดให้ระบบจัดเก็บข้อมูลของบริการ CDN (Content Delivery Network) และ Caching Server ของสื่อออนไลน์ต่างประเทศ และเจรจากับผู้ให้บริการสื่อออนไลน์ต่างประเทศเพื่อให้มีการลงทะเบียนการใช้งานโดยใช้ข้อมูลทางราชการเพื่อการยืนยันตัวตนบุคคล รวมทั้ง

ให้มีศูนย์กลางเผื่อระวัง เหล่านี้ยังไม่ถูกนำไปกำหนดเป็นนโยบาย เว้นแต่เรื่องเร่งรัดให้ใช้มาตรการทางภาษีกับผู้ให้บริการสื่อออนไลน์ต่างประเทศซึ่งเป็นนโยบายต่อนหาเสียงเลือกตั้งของพรรคประชาธิปัตย์ในการร่วมกับรัฐบาลพลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา เท่านั้น ที่กระทรวงการคลังอยู่ในระหว่างดำเนินการ

ด้วยสภาพปัญหาและการเปลี่ยนแปลงต่างๆ ที่เกิดขึ้นนี้ อาจจะกล่าวได้ว่า สภาพการณ์ของสื่อสังคมออนไลน์ของไทย ไม่ว่าจะเป็นในบริบทการมีส่วนร่วมของประชาชน ด้านการเมือง ปกครอง ความมั่นคง การเลือกตั้ง ฯลฯ หรืออื่นๆ ก็ดี อยู่ในสภาพหัวเลี้ยวหัวต่อที่สำคัญ กำลังจะเกิดการเปลี่ยนแปลงทั้งจากฝั่งผู้ใช้ คือ ประชาชน และฝั่งผู้กำหนดกฎเกณฑ์ คือ รัฐ และผลของการเข้ามามีบทบาทของสื่อสังคมออนไลน์ในสังคมไทยแทบจะทุกมิติ ได้มีอิทธิพลทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงความรู้สึกนึกคิดทัศนคติจินตภาพเกี่ยวกับชีวิต ประชาธิปไตย ฯลฯ อย่างลึกซึ้งซึ่งคาดเดาได้ยากกว่าจะเกิดผลให้มีการเปลี่ยนแปลงใหญ่อย่างไรอีกในอนาคต แต่จุดยืนที่แตกต่างระหว่างคนต้องการใช้เสรีภาพอย่างไม่มีข้อจำกัดและอ่อนไหวกับการออกมาตรการกำกับดูแลกับผู้ดูแลความมั่นคงของรัฐนั้น เป็นสภาพที่อาจเรียกได้ว่า เป็น “โลกทัศน์ที่แตกต่างและอนาคตที่ยังมองไม่เห็น”

“โลกทัศน์ที่แตกต่าง และอนาคตที่ยังมองไม่เห็น” นั้น อาจจำแนกเป็นภาพใหญ่ๆ ได้ดังนี้

- **โลกทัศน์ที่แตกต่าง หนึ่ง : เสรีภาพและความรับผิดชอบ สมดุลที่ยังหาไม่เจอ**

เทคโนโลยีทางการสื่อสารได้พลิกเปลี่ยนวิถีชีวิตของผู้คน การค้าการขาย การเมืองปกครอง ฯลฯ ตลอดจนจนความคิดและจิตสำนึกของผู้คนอย่างลึกซึ้งและใหญ่หลวงในเวลา

อันรวดเร็ว ประเทศไทยก็คงเหมือนกับอีกหลายประเทศที่ตั้งรับการเปลี่ยนแปลงนี้ซ้ำและมักจะวิ่งตามสภาพการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไปมากกว่าจะจัดระบบหรือเตรียมตัวเพื่อรับการเปลี่ยนแปลงให้ได้บ้างในระดับหนึ่ง ดังจะเห็นได้จากเนื้อหารัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 ที่ห้ามการถือครองข้ามสื่อ แต่หลังจากรัฐธรรมนูญฉบับนั้นใช้มาได้ไม่นานก็พบว่า แนวคิดและบทบัญญัติดังกล่าวไม่สอดคล้องกับความเป็นจริงเพราะผู้ประกอบการด้านสื่อและสื่อมวลชนจำเป็นต้องใช้สื่อสังคมออนไลน์เป็นช่องทางในการสื่อสารเพิ่มขึ้นจากช่องทางการสื่อสารแบบเดิม

ยิ่งถ้านำระยะเวลาการปรับตัวของรัฐมาเทียบกับการเติบโตของสื่อสังคมออนไลน์ช่วงประกาศใช้ พ.ร.บ. ว่าด้วยการกระทำความผิดเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์ พ.ศ. 2550 เมื่อวันที่ 10 กรกฎาคม พ.ศ. 2550 จนถึงการแก้ไขปรับปรุงเป็นฉบับที่ 2 ในปี พ.ศ. 2560 หรือกระทั่งปัจจุบันก็ตาม ก็คงพบชัดเจนว่าเป็นการวิ่งตามปัญหาอันเนื่องจากการเติบโตของสื่อสังคมออนไลน์อยู่ดี

เมื่อเป็นการวิ่งตาม การจะกำหนดกฎเกณฑ์อะไรก็เป็นเรื่องที่ยากจะได้ดำเนินการได้ พิจารณาได้จากการเสนอร่าง พ.ร.บ. ว่าด้วยการกระทำความผิดเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์ฉบับแรกนั้น เกิดขึ้นในช่วงที่การสื่อสารผ่านเครือข่ายอินเทอร์เน็ตเป็นที่นิยมกันมาพักหนึ่งแล้ว และเป็นสื่อใหม่ที่ไม่มีกฎหมายใดๆ มากำกับดูแล นายสิทธิไชย โกโคยอุดม รัฐมนตรีว่าการกระทรวงเทคโนโลยีและการสื่อสาร ในรัฐบาล พลเอกสุรยุทธ์ จุลานนท์ จึงได้เสนอ ร่าง พ.ร.บ.ว่าด้วยการกระทำความผิดเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์ ขึ้นใช้บังคับ แต่ร่างของรัฐบาลก็ถูกโจมตีว่ามีเนื้อหาว่างอยู่บนหลักคิดของการควบคุม แทรกแซง มากกว่า การกำกับดูแลและการส่งเสริม ในที่สุดต้องเปลี่ยนแปลงหลักการจากที่ยก

ร่างมาในหลายประการ โดยกลุ่มผู้ให้บริการอินเทอร์เน็ตและองค์กรผู้ประกอบการเกี่ยวกับอินเทอร์เน็ต เช่น สมาคมผู้ดูแลเว็บไทย ได้มีบทบาทในการปรับแก้เนื้อหาครวญนั้นด้วย

การแก้ไข พ.ร.บ.ว่าด้วยการกระทำความผิดเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์ ฉบับที่ 2 ก็เป็นคล้ายๆ กันแต่ประสบการณ์การต่อต้านที่รุนแรงกว่าครั้งแรกเสียด้วยซ้ำ เพราะหากมองในมุมกลับก็นับว่าการกำหนดกฎหมาย กติกาในการสื่อสารในยุคแรกก็เป็น การผสมผสาน ประนีประนอมแนวคิดระหว่างทางการ เอกชน ตลอดจนประชาชนอยู่พอควร แม้ว่าจะเป็นการตรากฎหมายในช่วงการรัฐประหารและรัฐบาลที่ไม่ได้มาจากการเลือกตั้งก็ตาม

อาจจะกล่าวได้ว่า การกำกับดูแล “เนื้อหา” ที่สื่อสารกันผ่านอินเทอร์เน็ตในประเทศไทยนั้น ในยุคแรกๆ เป็นการกำกับดูแลจาก 4 เสา คือ กำกับดูแลโดยภาครัฐ ภาคอุตสาหกรรม อินเทอร์เน็ต นักวิชาการ และประชาสังคม รวมทั้งภาควิชาการและการศึกษา (การกำกับดูแลเนื้อหาสื่อ, พึ่งรอง รามสูต รมะนันท์) กล่าวคือ ในการกำกับดูแลจากภาครัฐนั้น มีหน่วยงาน 3 หน่วยงานหลัก คือ กระทรวงเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร ศูนย์เทคโนโลยีอิเล็กทรอนิกส์และคอมพิวเตอร์แห่งชาติ ศูนย์ข้อมูลสารสนเทศ สำนักงานตำรวจแห่งชาติ

การกำกับดูแลของภาคอุตสาหกรรมอินเทอร์เน็ตประกอบด้วยหลายส่วน เช่น องค์กรหรือสมาคมวิชาชีพ อาทิ สมาคมผู้ดูแลเว็บไทย ฯลฯ ผู้ให้บริการเนื้อหาทางอินเทอร์เน็ต (Internet Content Provider) ผู้ให้บริการอินเทอร์เน็ต (Internet Service Provider) ผู้ให้บริการเครือข่าย (Network Provider) รูปแบบการกำกับของกลุ่มนี้ เช่น ออกจรรยาบรรณสำหรับเว็บมาสเตอร์ ส่งเสริมเรื่อง Clean net กลั่นกรองเนื้อหาใน Server

ของร้านบริการอินเทอร์เน็ตที่รวมกลุ่มกันเป็นเครือข่ายร้านอินเทอร์เน็ตที่ปลอดภัย พัฒนากลไกกลั่นกรองเนื้อหาเพื่อคัดกรองถ้อยคำที่ไม่เหมาะสมออกจากการค้นหา กระทั่งปิดกั้นเว็บไซต์ที่ Proxy Server ตามที่ได้รับการร้องขอจากหน่วยงานของรัฐ ให้การสนับสนุนทางการเงินแก่โครงการให้ความรู้แก่ผู้ประกอบการเพื่อดูแลการใช้อินเทอร์เน็ตของลูกหลาน ฯลฯ

ส่วนการกำกับดูแลจากนักวิชาการและภาคประชาสังคม ตลอดจนนักวิชาการและภาคการศึกษานั้น จะเป็นไปในรูปแบบคล้ายๆ กัน คือ สร้างความตระหนักรู้ ความเข้าใจ ส่งเสริมการใช้อินเทอร์เน็ตแบบมีจรรยาบรรณ ฯลฯ

อาจจะกล่าวได้ว่า ทั้งหมดนั้นเป็นการกำกับดูแลแบบหลวมๆ ดังที่ผู้ศึกษาก็ได้ระบุว่า การปิดกั้นเว็บไซต์ที่ไม่เหมาะสมนั้น ในเชิงเทคนิคไม่สามารถปิดกั้นได้ เพราะเจ้าของเว็บไซต์สามารถหลีกเลี่ยงโดยจดโดเมนใหม่ หรือเปลี่ยนบริการ Hosting ได้ ขณะที่การปิดกั้นยังต้องรวบรวมรายชื่อและต้องมีการปรับปรุงข้อมูลใหม่อยู่ตลอดเวลา และการกำกับดูแลกันเองก็อยู่ในขอบเขตจำกัดแค่ผู้ดูแลเว็บไซต์ในประเทศและเป็นแต่เฉพาะผู้ลงนามรับร่างจริยธรรมที่บัญญัติขึ้นเท่านั้น จำนวนร้านอินเทอร์เน็ตให้รวมกันเป็นเครือข่าย ก็มีจำนวนน้อย กฎหมายมีขอบเขตจำกัดและการพัฒนากฎหมายให้รองรับการพัฒนาอย่างก้าวกระโดดของเทคโนโลยีเป็นเรื่องยาก ผู้ศึกษาจึงเสนอแนะให้สร้างวัฒนธรรมแห่งความรับผิดชอบร่วมกัน และไม่ควรใช้หลักด้านปิดกั้นเพราะเทคโนโลยีทำให้การปิดกั้นไม่ได้ผล อีกทั้งเป็นการละเมิดเสรีภาพในการรับรู้ การปิดกั้นควรใช้เฉพาะกรณีผิดกฎหมายเท่านั้น

ช่วงเวลานั้น การใช้สื่อสังคมออนไลน์ของไทยเติบโตอย่างก้าวกระโดด ก่อคุณูปการจำนวนมากแต่ก็ก่อให้เกิดปัญหาอื่นๆ

อีกไม่น้อย ดังของคณะกรรมการปฏิรูปประเทศด้านสื่อสารมวลชน สถาปนาขึ้นการปฏิรูปประเทศ ข้างต้น ตลอดเวลานั้น มีการสั่งปิดเว็บไซต์ไปจำนวนมาก มีการฟ้องร้องการละเมิด การทำผิดกฎหมาย ขณะที่ฟากประชากรชาวเน็ตและภาคประชาสังคมมีความเห็นว่า ถ้อยคำบางประการใน พ.ร.บ. ว่าด้วยการกระทำความผิดเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์ โดยเฉพาะฐานความผิดในมาตรา 14 นั้น เป็นการให้ดุลยพินิจกับเจ้าหน้าที่รัฐมากเกินไป ในการตัดสินใจว่า ข้อความแบบใดที่กระทบต่อความมั่นคงของรัฐ ความปลอดภัยของสาธารณะ หรือมาตราอื่นที่เกี่ยวกับการบังคับให้ผู้ให้บริการต้องปฏิบัติตามคำสั่งให้ปิดกั้นหรือลบข้อมูล

อาจจะกล่าวได้ว่า การกำกับดูแลตามกฎหมายที่เข้ามาข้างต้นนั้น แม้อาจจะมียุทธศาสตร์ แต่ก็ยังเป็นแต่เพียงเล็กน้อยจนแทบไม่มีผลถึงขนาดก่อให้เกิดวัฒนธรรมแห่งความรับผิดชอบร่วมกันได้ ผิดกับหลายประเทศที่มีกระบวนการร่วมตั้งแต่ระดับครอบครัว จนถึงกฎหมายและอื่นๆ ในสังคม

การกำกับดูแลอย่างไรจึงจะเหมาะสม โดยใคร อย่างไรบ้าง จึงจะมีประสิทธิภาพและได้ผลอย่างสร้างสรรค์ ยังจะเป็นคำตอบที่หาคนรับผิดชอบร่วมกันยากในสังคมไทยเพราะเสรีภาพที่ควบคู่ไปกับความรับผิดชอบนั้นน่าจะมากับประชาธิปไตยที่มีสาระมากกว่าการเลือกตั้งเพียงอย่างเดียว

ในระหว่างที่กลไกอื่นต้องใช้เวลาในการพัฒนานั้น กระทรวงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม ร่วมกับหน่วยงานต่างๆ รวมถึงผู้ให้บริการอินเทอร์เน็ต (ไอเอสพี) ได้ร่วมกันสร้างกระบวนการตรวจสอบ รวบรวมพยานหลักฐานเพื่อยื่นคำร้องต่อศาล เพื่อให้ศาลมีคำสั่งปิดหรือลบข้อมูลในเว็บไซต์ผิดกฎหมายไปแล้วจำนวนมาก เฉพาะ 7 เดือนแรกของปี พ.ศ. 2563 (ข้อมูล ณ วันที่ 23 กรกฎาคม) ศาลมีคำสั่งปิดหรือลบข้อมูลในเว็บไซต์

ผิดกฎหมายไปแล้ว 7,164 ยูอาร์แอล จากทั้งหมดที่ได้รับแจ้งทั้งสิ้น 8,715 ยูอาร์แอล แต่ยื่นให้ศาลพิจารณา 7,164 ยูอาร์แอล (ข่าว นายพุทธิพงษ์ ปุณณกันต์ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม แถลงเมื่อวันที่ 24 กรกฎาคม 2560 จากเฟซบุ๊กของบังคับการปราบปรามการกระทำความผิดเกี่ยวกับอาชญากรรมทางเทคโนโลยี 3 บก.ปอท.)

● โลกทัศน์ที่แตกต่าง สอง : เจอกันที่ศาล สุดทางของความบอดกลับ

เมื่อปี พ.ศ. 2562 ศาลฎีกาได้มีคำพิพากษาเรื่องการส่งข้อความหมิ่นประมาทผู้อื่นผ่านช่องทางสื่อสังคมออนไลน์ประเภท “ไลน์” ว่า เป็นความผิดตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 326 มิใช่เป็นการกระทำความผิดตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 328 คือ เป็นการใส่ความผู้อื่นต่อบุคคลที่สามโดยประการที่น่าจะทำให้ผู้อื่นเสียชื่อเสียง ถูกดูหมิ่น หรือถูกเกลียดชัง ที่มีลักษณะเป็นเพียงเจตนาการแจ้งข่าวหรือไขข่าวไปยังกลุ่มเฉพาะบุคคลซึ่งอยู่ในกลุ่มไลน์เท่านั้น ยังไม่เป็นการกระจายข่าวสู่สาธารณชนหรือประชาชนทั่วไป ซึ่งกำหนดโทษไว้ต่างกันคือ ผู้ทำผิดฐานหมิ่นประมาทตามมาตรา 326 ต้องระวางโทษไม่เกินหนึ่งปี หรือปรับไม่เกินสองหมื่นบาทหรือทั้งจำทั้งปรับ ขณะที่ถ้าผิดตามมาตรา 328 ต้องระวางโทษไม่เกินสองปีและปรับไม่เกินสองแสนบาท

คำพิพากษานี้สำคัญเพราะเป็นการวางบรรทัดฐานเรื่องการส่งข้อความหมิ่นประมาทผู้อื่นผ่านช่องทางสื่อสังคมออนไลน์ประเภท “ไลน์” เป็นครั้งแรก ซึ่งจะมีผลต่อการกระทำผิดฐานละเมิดผ่านช่องทางสื่อสังคมออนไลน์ที่เพิ่มมากขึ้นอย่างแน่นอน

จากข้อมูลจนถึงเดือนตุลาคม 2556 ยังไม่มีการรวบรวมตัวเลขคดีการกระทำความผิดฐานมาตรา 14 พ.ร.บ.ว่าด้วยการกระทำความผิดทางคอมพิวเตอร์ฉบับที่สอง รวมถึงคดีหมิ่น

ประมาณผ่านช่องทางโซเชียลมีเดีย แต่เป็นที่ปรากฏชัดว่า เมื่อมีการใช้สื่อสังคมออนไลน์เป็นเครื่องมือในการเคลื่อนไหวทางการเมืองและสื่อสารทางการเมืองในช่วงเดือนตุลาคม 2560 รัฐและผู้เสียหายได้เลือกใช้วิธีแจ้งความดำเนินคดีเพื่อยับยั้งการกระทำดังกล่าว

ในกรณีความผิดต่อรัฐนั้น นายพุทธิพงษ์ ปุณณกันต์ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม แถลงเมื่อวันที่ 30 กรกฎาคม 2560 ระบุเมื่อวันที่ 24 ตุลาคม 2560 ว่า เคารพสิทธิประชาชนและไม่ปิดกั้นการแสดงความคิดเห็นทางกระทรวงได้ตรวจสอบว่า มีการทำผิดกฎหมายทางโซเชียลมีเดียโดยพาดพิงหมิ่นสถาบันหลักของประเทศ ยุยง ปลุกปั่นทำให้เกิดความเสียหายต่อบ้านเมือง จากการชุมนุมทางการเมืองที่ผ่านมากกว่า 1,000 รายได้แจ้งความเอาผิด 5 ราย 3 รายเป็นแกนนำผู้ชุมนุมและเป็นคนนำข้อมูลที่ผิดกฎหมายเข้าสู่ระบบคอมพิวเตอร์คนแรก และยังพบผู้กระทำความผิดชุดใหม่อีก 3,097 ราย ซึ่งมีเรื่องหมิ่นสถาบัน, ลามก, การพนัน, ยาเสพติด และลิขสิทธิ์ ซึ่งทางกระทรวงจะดำเนินการเอาผิดตั้งแต่เจ้าของแพลตฟอร์ม บริษัทแม่และส่วนที่เกี่ยวข้องต่อไป (อ้างแล้วข่าว นายพุทธิพงษ์ ปุณณกันต์ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม แถลงเมื่อวันที่ 24 กรกฎาคม 2560)

กรณีบุคคลนั้น ผู้มีชื่อเสียงและมีสถานะในทางสังคมหลายคน รวมทั้งบุตรของพลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา นายกรัฐมนตรี ก็เลือกใช้มาตรการทางกฎหมายแจ้งความดำเนินคดีกับผู้ที่ใช้การสื่อสารผ่านสังคมออนไลน์ ที่ได้วิพากษ์วิจารณ์ตนเองในทางที่เสียหาย เป็นต้น

เป็นที่น่าสังเกตว่า การดำเนินคดีเช่นนี้ ดูเหมือนจะเกิดขึ้นในช่วงการเมืองตึงเครียดซึ่งมักจะมีการใช้และให้ข้อมูลทางสื่อสังคมออนไลน์เพื่อชิงความได้เปรียบทางการเมืองโดยไม่คำนึงถึง

หลักเกณฑ์ทางกฎหมาย มาตรการทางกฎหมายนี้จะเข้มข้นขึ้นเพราะเป็นวิธีการสื่อสารทางการเมืองและการระงับการแพร่ระบาดของข้อมูลข่าวสารที่ไม่พึงประสงค์ที่ได้ผลที่สุดในเวลาที่รวดเร็วที่สุดของผู้ที่ไม่สามารถอดกลั้นต่อการถูกละเมิด

● โลกทัศน์ที่แตกต่าง สาม : ในห้องแห่งเสียงสะท้อน เราต่างฟ้า ต่างผืน

วันที่ 28 กรกฎาคม 2563 ศ.ดร.พิรงรอง รามสูต คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย หัวหน้าโครงการวิจัยเรื่อง “ห้องแห่งเสียงสะท้อนออนไลน์กับผู้ออกเสียงเลือกตั้งครั้งแรกในการเลือกตั้งทั่วไป พ.ศ. 2562” ได้เปิดเผยผลการวิจัยดังกล่าวว่า Echo Chamber คือ ปรากฏการณ์ทางการเมืองการสื่อสารที่ผู้คนเลือกรับเฉพาะสิ่งที่ตรงตามความชอบของตนเองโดยมีอัลกอริทึมของสื่อสังคมออนไลน์คอยคัดสรรข้อมูลที่น่าจะชอบมาให้ ขณะเดียวกันผู้ใช้ออนไลน์ก็สามารถสร้างสิ่งแวดล้อมเพื่อหลีกเลี่ยงที่จะฟังความคิดเห็นที่แตกต่างกับตนจนอาจจะไปสู่การรวมกลุ่มบางส่วนของคนที่คิดและชอบเหมือนกัน โดยเฉพาะเรื่องการเมือง ซึ่งอาจจะส่งผลกระทบในแง่การขาดความหลากหลายทางความคิด พร้อมๆ การสร้างความสุดโต่งและไม่อดทนต่อความคิดเห็นต่างในสังคม ทำให้เป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาประชาธิปไตยแบบปรึกษาหารือ

คณะวิจัยเก็บข้อมูลด้วยการสอบถามกลุ่มผู้มีสิทธิเลือกตั้งครั้งแรก รวม 3,286 คน จัดการสนทนากลุ่ม 8 พื้นที่ครอบคลุมทุกภูมิภาค ติดตามและมีปฏิสัมพันธ์กับเพจเฟซบุ๊กเพื่อศึกษาภาวะฟองสบู่ ตัวกรองทางการเมือง และวิเคราะห์บิดาต้า และเครือข่ายสังคมของผู้มีสิทธิเลือกตั้งครั้งแรกบนทวิตเตอร์ 1,500 บัญชีที่สุ่มเลือกมาจากการคัดกรองโดยใช้แฮชแท็กยอดนิยมในช่วงเลือกตั้ง

ผลการวิจัยพบว่า เมืองค์ประกอบของห้องแห่งเสียงสะท้อนในการสื่อสารทางการเมืองผ่านทวิตเตอร์และเฟซบุ๊กในช่วงเวลาหาเสียงเลือกตั้งทั่วไป 2562 ซึ่งพบได้จากหลายวิธีวิจัยแต่ไม่ได้เป็นห้องแห่งเสียงสะท้อนที่ปิดโดยสิ้นเชิง และไม่ได้อยู่ในระดับที่เป็นอันตราย คนรุ่นใหม่ที่เป็นผู้ออกเสียงเลือกตั้งครั้งแรกมีการเปิดรับสื่อหลากหลาย ใช้พื้นที่ออนไลน์เรียนรู้และสร้างการมีส่วนร่วมทางการเมืองที่มีลักษณะแนวระนาบและมีจุดมุ่งหมายอย่างชัดเจน ขณะเดียวกันก็กำลังปรับเปลี่ยนนิยามของประชาธิปไตยในรูปแบบใหม่เพื่อแสดงออกถึงอัตลักษณ์ค่านิยมร่วมของกลุ่ม และตำแหน่งแห่งที่ในพื้นที่สาธารณะแบบต่อต้านอันสะท้อนบทบาทของคนรุ่นใหม่ในฐานะผู้กระทำการทางการเมืองและเป็นพลังสังคมที่เพิ่มขึ้น

รายงานวิจัยยังพบปัจจัยที่ส่งผลต่อภาวะห้องแห่งเสียงสะท้อนมาจากอัลกอริทึมของโซเชียลมีเดีย ทัศนคติทางการเมืองตามบริบทแบบแบ่งขั้ว สถานการณ์แวดล้อมที่สร้างกระแส/วิวาทะในโลกออนไลน์ พฤติกรรมการสื่อสารการเมืองที่เลือกสรรเฉพาะสิ่งที่ตอกย้ำความคิดความเชื่อเดิม ตลอดจนวิถีชีวิตที่ผูกพันกับภูมิทัศน์ของสื่อออนไลน์ของคนรุ่นใหม่

นอกจากนี้ยังมีข้อค้นพบที่น่าสนใจอื่นๆ อีกดังนี้

ผู้ออกเสียงเลือกตั้งครั้งแรกส่วนใหญ่มีทัศนคติแนวโน้มเอียงไปแนวคิดแบบเสรีนิยม มีศรัทธาต่ำในระบบการเมืองเชิงสถาบันที่ขับเคลื่อนโดยนักการเมืองและพรรคการเมืองแต่ยังยึดมั่นแนวคิดแบบประชาธิปไตยและเชื่อในบทบาทและการมีส่วนร่วมของคนรุ่นใหม่ที่จะสร้างความเปลี่ยนแปลงทางการเมือง

พฤติกรรมการสื่อสารและการมีส่วนร่วมของผู้ออกเสียงเลือกตั้งครั้งแรกในพื้นที่ออนไลน์จะแตกต่างกันไปตามประเภทเครือข่ายที่ตนเป็นสมาชิกร่วมอยู่ เช่น เครือข่ายความสัมพันธ์ฉันญาติมิตร เครือข่ายในชุมชนหรือสังคมในชีวิตจริง และเครือข่ายตามประเด็นความสนใจ เป็นต้น

อัลกอริทึมของเฟซบุ๊กสร้างสภาพแวดล้อมที่นำไปเนื้อหาข่าวสารทางการเมืองมีลักษณะเป็นไปในทิศทางเดียวกันกับทัศนคติทางการเมืองของผู้ใช้ กล่าวคือ มีความสอดคล้องกับฝั่งผู้ใช้เลือกติดตามและมีปฏิสัมพันธ์ด้วย อีกทั้งมีความเข้มข้นมากขึ้นตามประสบการณ์ของผู้ใช้ซึ่งส่งผลให้มีบ่อรวมของข้อมูลและข้อถกเถียงที่จำกัดในกลุ่มแบ่งขั้วหรือเครือข่ายแบบแบ่งขั้ว

ผลการวิเคราะห์เครือข่ายสังคมบนทวิตเตอร์แสดงให้เห็นการจับตัวเป็นกลุ่มก้อนเครือข่ายของคนที่มีความคิดเห็นเหมือนกัน มีความเชื่อมโยงระหว่างผู้ใช้ที่มีข้อความคิดเดียวกัน เช่น อนุรักษ์นิยม-อนุรักษ์นิยม หรือ เสรีนิยม-เสรีนิยม ปรากฏชัดเจนว่า ที่มีข้อความคิดต่างกัน เช่น อนุรักษ์นิยม-เสรีนิยม หรือ เสรีนิยม-กลางๆ กล่าวคือ ผลสะท้อนให้เห็นเครือข่ายความสัมพันธ์ที่เกิดการเลือกปฏิสัมพันธ์กับคนที่คิดหรือมีทัศนคติแบบเดียวกันมากกว่าจะเป็นเวทีเปิดที่มีการปฏิสัมพันธ์ระหว่างความคิดเห็นที่หลากหลาย

กัมวิชัยได้เสนอแนะให้ลดความเสี่ยงจากห้องแห่งเสียงสะท้อนดังนี้

1. ส่งเสริมความตระหนักรู้เกี่ยวกับผลกระทบของห้องแห่งเสียงสะท้อนต่อประชาธิปไตยแบบปรึกษาหารือ และเรื่องระบบอัลกอริทึมของสื่อสังคมออนไลน์
2. จัดกระบวนการต่อรองให้ผู้บริการสื่อสังคมออนไลน์ในประเด็นผลกระทบของห้องแห่งเสียงสะท้อน

3. สร้างเสริมศักยภาพและความเข้มแข็งทางวิชาชีพและทางการเชื่อมโยงกับสังคมให้กับสื่อ ทั้งทางแนวราบและแนวตั้ง เพื่อสร้างพื้นที่ตรงกลางโดยยึดถือประโยชน์สาธารณะที่เคารพความแตกต่างหลากหลายและมุ่งสร้างความเข้าใจเชิงพหุสังคม

4. ส่งเสริมและพัฒนาให้เกิดการศึกษาพฤติกรรมการสื่อสารในยุคดิจิทัลด้วยรูปแบบพหุวิจัย เพื่อทำความเข้าใจปรากฏการณ์อันซับซ้อนให้รอบด้านและลุ่มลึกมากขึ้น (รายงานผลการวิจัย ห้องแห่งเสียงสะท้อนออนไลน์กับผู้ออกเสียงเลือกตั้งครั้งแรก ในการเลือกตั้งทั่วไป พ.ศ. 2562 มติชนออนไลน์ 28 กรกฎาคม 2563)

ผลการวิจัยนี้สะท้อนให้เห็นความแตกต่างทางความคิดของคนระหว่างรุ่นและน่าจะเป็นคำอธิบายปรากฏการณ์เรื่องคณะราษฎร 2563 ได้เป็นอย่างดี ผลของการเสพและใช้สื่อสังคมออนไลน์ของคนไทยไม่ว่าจะเป็นช่วงวัยใด โดยนำตัวเองเข้าไปอยู่ในห้องแห่งเสียงสะท้อนหรือไม่รู้ทันระบบอัลกอริทึม หรือรู้จักปรับระบบนิเวศแห่งการใช้โซเชียลมีเดียของตนเอง กำลังมีผลกระทบอย่างใหญ่หลวงต่อการพัฒนาประชาธิปไตยไทย แน่แน่นอนว่ามนนำมาซึ่งความแตกร้างระหว่างความคิดของผู้คนและความหวั่นวิตกต่ออนาคตที่ยังมองไม่เห็นว่าจะนำไปสู่จุดใด

● อนาคตที่มองไม่เห็น หนึ่ง : โครงสร้างใหม่ก็ยังคงพิสูจน์ทดลองใช้

การแก้ไข พ.ร.บ.ว่าด้วยการกระทำความผิดเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์ กิติ หรือการออกกฎหมายอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง เช่น พ.ร.บ.คุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคล 2562 พ.ร.บ.การบริหารงานและการให้บริการภาครัฐผ่านระบบดิจิทัล พ.ศ. 2562 พ.ร.บ.การรักษาความปลอดภัยมั่นคงไซเบอร์ พ.ศ. 2562 ฯลฯ รวมทั้งปรับโครงสร้างการรับผิดชอบของสำนักงานตำรวจแห่งชาติและ

อื่นๆ นั้น เป็นการปรับโครงสร้างของการจัดการในระดับนโยบาย มาจนถึงการปฏิบัติ ครอบคลุมการบังคับใช้กฎหมาย การวาง กฎเกณฑ์ใหม่ในสังคมและกระบวนการอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง แต่จะได้ ผลเพียงไรยังต้องผ่านการพิสูจน์ทดลองใช้เพื่อประเมิน ประสิทธิภาพและประสิทธิผลไปอีกระยะหนึ่ง

น่าสังเกตว่า เมื่อมีการชุมนุมทางการเมืองของกลุ่มที่เรียก ตนเองว่า คณะราษฎร 2563 ซึ่งมีการนัดหมายการชุมนุมผ่าน เครือข่ายสังคมออนไลน์ และใช้สื่อสังคมออนไลน์เป็นเครื่องมือ ในการสื่อสารเพื่อการขับเคลื่อนการเคลื่อนไหว พลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา นายกรัฐมนตรีได้ใช้อำนาจออกประกาศสถานการณ์ ฉุกเฉินที่มีความร้ายแรงในเขตท้องที่กรุงเทพมหานคร กระทรวง ดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคมได้มีหนังสือถึง กสทช. ให้ลบหรือ ระงับการแพร่ข้อมูลของ 4 สำนักข่าวและ 1 เพจ ซึ่งต่อมา นาย พุทธิพงษ์ ปุณณกันต์ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงดิจิทัลเพื่อ เศรษฐกิจและสังคมยอมรับว่ามีการประสานงานกับเจ้าหน้าที่ ตำรวจ กสทช. จริงว่าจะมีนักข่าวที่เข้าข่ายความผิดหรือไม่ ส่วนถึงขั้นปิดหรือไม่ อยู่ที่ศาล ซึ่งต่อมา พลเอกประยุทธ์ ได้สั่งให้ระงับการดำเนินการในเรื่องนี้

การดำเนินการดังกล่าวบอกถึงขั้นตอนตามที่กำหนดไว้ ในรัฐธรรมนูญและกฎหมาย อย่างไรก็ตาม ปรากฏการณ์ดังกล่าว ได้มีการเสนอให้มีการปฏิรูปสถาบันพระมหากษัตริย์ และน่าจะ มีการเคลื่อนไหวบางอย่างที่เป็นการเข้าข่ายฐานความผิดตามที่ กำหนดไว้ในกฎหมาย แต่ทั้งๆ ที่เป็นการเคลื่อนไหวทางการเมือง ที่ใช้โซเชียลมีเดียเป็นช่องทางการสื่อสารการเมืองที่ก้าวหน้าที่สุด และท้าทายกฎหมายมากที่สุด แต่ยังไม่พบว่ามีการใช้กระบวนการ ตามกฎหมายเหล่านี้อย่างเต็มรูปแบบใดหรือไม่ และได้ ประสิทธิภาพ ประสิทธิผล มีจุดอ่อนหรือจุดแข็งอย่างไรหรือไม่ เนื่องจากระหว่างที่ผู้เขียนได้เขียนรายงานชิ้นนี้การเคลื่อนไหว

ทางการเมืองดังกล่าวยังไม่เป็นที่ยุติ ข้อนี้จึงเป็นประเด็นที่ มีความชัดเจนขึ้นในอนาคต

● **อนาคตที่มองไม่เห็น สอง : การขยายโครงข่ายอินเทอร์เน็ตกับผลการเลือกตั้งในอนาคต ความสัมพันธ์ที่คาดเดาไม่ได้**

ใน พ.ศ. 2559 รัฐบาลได้ดำเนินนโยบายไทยแลนด์ 4.0 โดยขยายโครงข่ายอินเทอร์เน็ตสาธารณะไปทั่วประเทศ รวมทั้งในชนบท เพื่อให้ประชาชนทั่วประเทศเข้าถึงอินเทอร์เน็ต โดยหวังว่านโยบายนี้และเน็ตประชารัฐจะทำคุณภาพการศึกษา คุณภาพชีวิตและเศรษฐกิจฐานรากดีและเข้มแข็งขึ้น ส่งผลให้ขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศในเวทีโลกเพิ่มขึ้น ประเมินว่าผลจากการติดตั้งเน็ตประชารัฐครบ 24,700 หมู่บ้าน และยังผลให้มีอินเทอร์เน็ตความเร็วสูงครอบคลุม 74,987 หมู่บ้าน ทำให้ประชาชนราว 29 ล้านคนหรือร้อยละ 43 เข้าถึงอินเทอร์เน็ต

กระทรวงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม ระบุว่า รัฐบาลไม่ได้แต่เพียงยกระดับโครงสร้างพื้นฐานโทรคมนาคมของประเทศด้วยการขยายโครงข่ายอินเทอร์เน็ตความเร็วสูงผ่านสื่อสัญญาณสายเคเบิลใยแก้วนำแสงให้ครอบคลุมทุกหมู่บ้านเท่านั้น ทางกระทรวงยังได้อบรมเพื่อให้ชุมชนและประชาชนเข้าใจถึงวิธีการใช้สื่อโซเชียลมีเดีย นำมาใช้ประโยชน์ทั้งในด้านเศรษฐกิจ การศึกษา และสุขภาพด้วย (ข่าว ดีอี เร่งขยายเครือข่ายเน็ตประชารัฐ พร้อมอบรมชาวบ้านใช้เน็ตสร้างรายได้ ผู้จัดการออนไลน์ สัมภาษณ์ พิเชษฐ ดุรงคเวโรจน์ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม 10 ธันวาคม 2560)

การดำเนินการดังกล่าว กระทรวงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคมได้ร่วมมือกับกระทรวงศึกษาฯ กระทรวงมหาดไทย และสำนักนายกรัฐมนตรี จัดอบรมวิทยากรแกนนำครูการศึกษา นอกโรงเรียน 5 รุ่นจำนวน 1,033 คน และผู้นำชุมชนและ

หมู่บ้านอีกจำนวน 100,000 คน ใช้กลไกขับเคลื่อนตั้งแต่ระดับจังหวัด อำเภอ จนถึงตำบลเพื่อให้ประชาชนมีทักษะทางด้านดิจิทัลและรู้เท่าทันการใช้สื่อสังคมออนไลน์

มีการเก็บข้อมูลโดยกระทรวงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคมในบางช่วงว่า จังหวัดที่มีประชาชนลงทะเบียนเข้าใช้งานมากสุดอยู่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ได้แก่ บุรีรัมย์ อุบลราชธานี ศรีสะเกษ สุรินทร์ อุตรดิตถ์ ขอนแก่น ร้อยเอ็ด สกลนคร และกาฬสินธุ์ ช่วงเวลาที่มีคนใช้งานมากที่สุด คือ 16.00–24.00 น. คิดเป็นร้อยละ 79.6 ช่วงเวลาใช้งานต่ำสุดคือ 24.00–04.00 น. คิดเป็นร้อยละ 5.05 (ข่าวความสำเร็จโครงการเน็ตประชารัฐ sanook.com 22 พฤษภาคม 2561)

อย่างไรก็ตาม เมื่อตรวจสอบข้อมูลจากเว็บไซต์เน็ตประชารัฐที่ npcr.netpracharat.com แล้วไม่พบผลการสำรวจประเมินว่าการดำเนินโครงการนี้ให้ผลสัมฤทธิ์ตามที่ตั้งไว้อย่างไรหรือไม่ ประเด็นที่น่าสนใจ คือ ประชาชนคงได้รับความสะดวกมากขึ้น และถือว่ารัฐบาลได้ดำเนินการตามรัฐธรรมนูญมาตรา 56 ที่บัญญัติไว้ในวรรคแรกว่า “รัฐต้องจัดหรือดำเนินการให้มีสาธารณูปโภคขั้นพื้นฐานที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิตของประชาชนอย่างทั่วถึงตามหลักการพัฒนาอย่างยั่งยืน” แต่ในอีกด้านหนึ่งก็น่าสนใจว่า การที่ประชาชนเข้าถึงอินเทอร์เน็ตและใช้การสื่อสารทางสังคมออนไลน์เป็นช่องทางในการสื่อสารมากขึ้นย่อมจะมีผลต่อทัศนคติทางการเมือง ตลอดจนการมีส่วนร่วมทางการเมือง และจะส่งผลต่อการก่อประชาคมติและการเลือกตั้งที่จะมีต่อไปในอนาคตอย่างแน่นอน แต่จะเป็นอย่างไร แบบไหน อาจจะต้องมีการศึกษาในรายละเอียดต่อไปและขึ้นอยู่กับว่า คณะกรรมการการเลือกตั้งจะเปลี่ยนแปลงกฎกติกาในเรื่องนี้หรือไม่หรือไม่ด้วย

● อนาคตที่มองไม่เห็น สาม : เทคโนโลยีการสื่อสาร เจ้าแห่งการเปลี่ยนแปลง

สำนักงานสถิติแห่งชาติได้สำรวจการมีการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารในครัวเรือนเป็นประจำทุกปี เพื่อใช้ในการนำเสนอและเปรียบเทียบข้อมูลระหว่างประเทศต่างๆ และเป็นตัวชี้วัดความก้าวหน้าด้านโครงสร้างพื้นฐาน ICT ของประเทศ ในรายงานล่าสุด คือ พ.ศ. 2561 (ไตรมาส 4) ระบุว่าในเขตเทศบาล เพศชายจะใช้อินเทอร์เน็ตร้อยละ 71.6 เพศหญิงใช้อินเทอร์เน็ตร้อยละ 68.4 นอกเขตเทศบาล เพศชายใช้อินเทอร์เน็ตร้อยละ 54.3 เพศหญิงใช้อินเทอร์เน็ตร้อยละ 52.4 และเป็นการใช้ผ่านโทรศัพท์มือถือร้อยละ 93.1 กลุ่มที่ใช้กันมากที่สุดคือ กลุ่มอายุ 25-74 ปี เมื่อสอบถามกิจกรรมการใช้อินเทอร์เน็ตในแต่ละอาชีพในรอบ 12 เดือน พบว่าทุกอาชีพส่วนใหญ่ใช้ Social Network (เช่น เฟซบุ๊ก, ภูเก็ต, ไลน์, อินสตาแกรม) สูงสุดคือประมาณร้อยละ 99.4-98.2 (รายงานตัวชี้วัด ITU โครงการสำรวจ ICT ครัวเรือน 2561 (ไตรมาส 4) สำนักงานสถิติแห่งชาติ www.nso.go.th)

ผลการสำรวจก่อนหน้านี้ก็บ่งชี้ไปในลักษณะเดียวกับผลการสำรวจล่าสุดนี้ คือ เมื่อสอบถามกิจกรรมการใช้อินเทอร์เน็ตในแต่ละอาชีพในรอบ 12 เดือน พบว่าทุกอาชีพส่วนใหญ่ใช้โซเชียลมีเดียเป็นหลัก ขณะที่เทคโนโลยีสำหรับโทรศัพท์เคลื่อนที่กำลังจะเคลื่อนเข้าสู่ยุค 5G ซึ่งจะสามารถรองรับการรับส่งข้อมูลที่เชื่อมต่อระบบจำนวนมหาศาล ทำให้ส่งข้อมูลได้รวดเร็วและแม่นยำซึ่งจะมีผลต่อพฤติกรรมการใช้เน็ตของผู้คนอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้

ในรายงานเรื่อง 5G : คลื่นและเทคโนโลยี ซึ่งจัดทำโดยสำนักงานคณะกรรมการกิจการกระจายเสียง กิจการโทรทัศน์และกิจการโทรคมนาคมแห่งชาติ (กสทช.) ระบุถึงศักยภาพของ

เทคโนโลยี 5G ไว้ว่า ระบบ 5G จะมีอัตราการส่งข้อมูลสูงสุด (Peak data rate) เพิ่มขึ้น 20 เท่า, อัตราการส่งข้อมูลที่ใช้ได้จริง (User experienced data rate) เพิ่มขึ้น 10 เท่า, ความหน่วงของระบบ (Latency) ลดลง 10 เท่า, ความสามารถในการรับข้อมูลในขณะที่เคลื่อนที่ (Mobility) โดยสามารถรองรับการเคลื่อนที่มีความเร็วเพิ่มขึ้น 1.5 เท่า, ความหนาแน่นในการเชื่อมต่อ (Connection density) ซึ่งหมายถึงจำนวนอุปกรณ์ที่ระบบสามารถรองรับได้ เพิ่มขึ้น 10 เท่า, ประสิทธิภาพการใช้พลังงานของโครงข่าย (Energy efficiency) เพิ่มขึ้น 100 เท่า, ประสิทธิภาพการใช้คลื่นความถี่ (Spectrum efficiency) เพิ่มขึ้น 3 เท่า และอัตราการส่งข้อมูลสูงสุดต่อพื้นที่ (Area traffic capacity) เพิ่มขึ้น 100 เท่า

“ระบบ 5G จะส่งผลให้โลกของเราก้าวสู่ยุคที่ 4 ของการปฏิวัติอุตสาหกรรม ซึ่งเป็นยุคของการเปลี่ยนผ่านสู่สังคมดิจิทัลอย่างเต็มตัว แนวโน้มอุตสาหกรรมจะมีการเชื่อมต่อระหว่างอุปกรณ์และเครื่องมือต่างๆ หรือที่เรียกว่า Internet of things (IoT) เทคโนโลยีสื่อสารจะไม่เป็นเพียงแค่ส่วนประกอบหนึ่งในวิถีชีวิตของเราอีกต่อไป แต่จะเป็นสิ่งจำเป็นที่เราขาดไม่ได้ในชีวิตประจำวัน รวมทั้งจะเป็นแรงผลักดันให้เกิดการรวบรวมข้อมูลและองค์ความรู้ขนาดใหญ่ และข้อมูลเหล่านี้จะเป็นกุญแจสำคัญในการเพิ่มศักยภาพและประสิทธิภาพในการใช้ชีวิตของมนุษย์ไม่ว่าจะในด้านเศรษฐกิจหรือสังคม” (<http://www.nbtc.go.th/getattachment/Services/quarter2560>)

ล้าพังการเปลี่ยนผ่านเทคโนโลยี 4G ไปยัง 5G ยังน่าจะมีการเปลี่ยนแปลงใหญ่ถึงเพียงนี้ ยังไม่นับว่าจะมีการเปลี่ยนแปลงอย่างต่อเนื่องจากเทคโนโลยีสารสนเทศอีกจำนวนมากที่จะเกิดจากภาคต่างๆ อีก การเปลี่ยนแปลงนี้จะนำไปสู่อะไรบ้างยังยากที่จะระบุได้ชัดเจนในวันนี้

FACEBOOK • TWA →

บทที่ 5

สรุปและข้อเสนอแนะ

เสรีภาพในการติดต่อสื่อสารถึงกันของประชาชนชาวไทย ถูกรับรองไว้ในรัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบัน มาตรา 36 ว่า “บุคคลย่อมมีเสรีภาพในการติดต่อสื่อสารถึงกันไม่ว่าในทางใดๆ การตรวจ การกัก หรือการเปิดเผยข้อมูลที่บุคคลสื่อสารถึงกัน รวมทั้งการกระทำด้วยประการใดๆ เพื่อให้ล่วงรู้หรือได้มาซึ่งข้อมูลที่บุคคลสื่อสารถึงกันจะกระทำมิได้ เว้นแต่มีคำสั่งหรือหมายของศาลหรือมีเหตุอย่างอื่นตามที่กฎหมายบัญญัติ” เสรีภาพในการติดต่อสื่อสารถึงกันโดยใช้สื่อสังคมออนไลน์ก็เป็นเสรีภาพที่ถูกรับรองไว้ในมาตรานี้

การติดต่อสื่อสารถึงกันผ่านช่องทางสื่อสังคมออนไลน์เกิดขึ้นตามเทคโนโลยีการสื่อสารซึ่งเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและต่อเนื่อง ในระยะแรกของการเกิดขึ้นของการสื่อสารช่องทางนี้เป็นไปอย่างเสรี ผู้ใช้ๆ โดยไม่มีข้อจำกัดเรื่องเสรีภาพ ต่อมารัฐได้ออกพระราชบัญญัติว่าด้วยการกระทำความผิดเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์ เมื่อปี พ.ศ. 2550 เป็นครั้งแรก และเป็นช่วงที่ผู้ใช้ได้ใช้เครื่องมือนี้ในการสื่อสารเนื้อหาที่เป็นการแสดงออกถึงความคิดเห็นและมีส่วนร่วมทางการเมือง เศรษฐกิจและสังคม ตลอดระยะเวลาหนึ่งทศวรรษของการบังคับใช้กฎหมายฉบับนั้น มาจนถึงการแก้ไข พ.ร.บ.ว่าด้วยการกระทำความผิดเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์เมื่อปี พ.ศ. 2560 การกำกับดูแลการใช้สื่อสังคมออนไลน์ยังอยู่บนฐานของกฎหมายฉบับเดียว แม้จะมีกลไกในภาคประชาสังคม ตลอดจนผู้ประกอบการที่จะร่วมกันสร้างมาตรฐาน

จริยธรรมและมาตรการทางบวกในการกำกับการใช้เพื่อยกระดับการใช้สื่อสังคมออนไลน์ของพลเมืองไทยให้เป็นไปอย่างสร้างสรรค์และไม่ผิดกฎหมาย แต่ปรากฏว่า พลังนั้นไม่มากพอเมื่อการใช้สื่อสังคมออนไลน์กลายเป็นพฤติกรรมที่มีบทบาทอย่างสูงในการใช้ชีวิตประจำวันของคนไทย มีบทบาทในการติดต่อสื่อสาร การศึกษา การพาณิชย์ ฯลฯ ตลอดจนจนถึงการกำหนดความรู้สึกนึกคิดของผู้คน พร้อมกันนั้น ก็ได้ก่อให้เกิดปัญหาตามมาอีกมาก รวมทั้งอาชญากรรมทางออนไลน์

พลเมืองไทยได้ใช้การสื่อสารทางสังคมออนไลน์เป็นเครื่องมือสำคัญในการสื่อสารทางการเมืองของพลเมืองในรูปแบบต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นการให้ความรู้ทางการเมือง การเคลื่อนไหวทางการเมือง การก่อประชาวัติ ฯลฯ โดยนับวันการใช้สื่อสังคมออนไลน์ยิ่งจะมีบทบาทสูงขึ้นในการดำเนินกิจกรรมทางการเมืองและบทบาทที่น่าจะทวีความสำคัญที่โดดเด่นขึ้นอีกดังปรากฏการณ์ห้องแห่งเสียงสะท้อนที่มีผลต่อการรับรู้ข่าวสารและความรู้สึกนึกคิดของคนรุ่นใหม่ต่อการเมือง ปรากฏการณ์ทางการเมืองโดยคณะราษฎร 2563 น่าจะเป็นส่วนหนึ่งของอิทธิพลดังกล่าว

ขณะที่รัฐไทยได้ปรับปรุงกฎหมาย แนวคิด โครงสร้างการบริหารจัดการ ฯลฯ เรื่องไซเบอร์ลมีเดียใหม่เป็นการใหญ่ในรอบ 3-4 ปีที่ผ่านมา แต่ไม่ว่าจะปรับอย่างไรแกนหลักยังถูกตรึงอยู่ด้วยหลักการในรัฐธรรมนูญซึ่งบัญญัติมาเช่นเดียวกันนี้เกือบทุกฉบับ นั่นคือ “การตรวจ การกัก หรือการเปิดเผยข้อมูลที่บุคคลสื่อสารถึงกัน รวมทั้งการกระทำด้วยประการใดๆ เพื่อให้ล่วงรู้หรือได้มาซึ่งข้อมูลที่บุคคลสื่อสารถึงกันจะกระทำมิได้ เว้นแต่มีคำสั่งหรือหมายของศาลหรือมีเหตุอย่างอื่นตามที่กฎหมายบัญญัติ” อย่างไรก็ตาม การแก้ไข พ.ร.บ.ว่าด้วยการกระทำความผิดเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์ เมื่อปี พ.ศ. 2560 ได้มีการขยายฐานความผิดกรณีนำเข้าสู่ระบบคอมพิวเตอร์ซึ่งข้อมูลคอมพิวเตอร์

อันเป็นเท็จ ที่น่าจะเกิดความเสียหายต่อส่วนรวมซึ่งเดิมกำหนดไว้แต่เพียงสองประการ คือ การรักษาความมั่นคงของประเทศ หรือก่อให้เกิดความตื่นตระหนกแก่ประชาชนนั้น มีการขยายความขึ้นให้ครอบคลุมเพิ่มขึ้นอีก 4 ประเด็น คือ ความปลอดภัยของประเทศ ความปลอดภัยสาธารณะ ความมั่นคงในทางเศรษฐกิจของประเทศ หรือโครงสร้างพื้นฐานอันเป็นประโยชน์สาธารณะของประเทศ ซึ่งการขยายฐานความผิดนี้แม้จะมีเหตุผลในเรื่องการนำเข้าข้อมูลอันเป็นเท็จจะส่งผลกระทบต่อโครงสร้างของประเทศในด้านความมั่นคงในมิติสำคัญๆ ต่างๆ แต่อีกด้านหนึ่งก็จะกระทบต่อการใช้สิทธิเสรีภาพของพลเมืองผู้ใช้สื่อสังคมออนไลน์

ในทางการเมืองที่มีการปกครองแบบประชาธิปไตยมีการคำนึงถึงสิทธิ เสรีภาพ สิทธิการเมืองและสิทธิพลเมือง ก็จะเปิดให้มีเสรีภาพในการสื่อสาร โดยจะปรากฏให้เห็นทั้งในการสื่อสารสังคมออนไลน์ในการดำเนินชีวิตประจำวัน การบริหารราชการแผ่นดิน การให้การศึกษาทางการเมือง หรือในช่วงที่มีการเลือกตั้งก็จะใช้สื่อสังคมออนไลน์เพื่อการรณรงค์หาเสียงเลือกตั้งของพรรคการเมืองและผู้สมัครรับเลือกตั้ง เนื่องจากการสื่อสารทางการเมืองมีทั้งในช่วงก่อนวันเลือกตั้ง วันเลือกตั้ง และหลังวันเลือกตั้ง

ขณะนี้ยังเร็วไปที่จะสรุปว่า กระบวนการปรับตัวของรัฐเหล่านั้นจะส่งผลในเรื่องของประสิทธิภาพ ประสิทธิผล หรือปัญหาอย่างไรหรือไม่ อย่างไรก็ตาม สภาพการณ์การใช้สื่อสังคมออนไลน์ของพลเมืองไทยน่าจะมีการเปลี่ยนแปลงครั้งใหญ่อีกด้วยปัจจัยที่เอื้ออำนวยหลายประการ เช่น การขยายโครงข่ายอินเทอร์เน็ตของรัฐบาลไปครอบคลุมทุกหมู่บ้านทั่วประเทศ และการพัฒนาเทคโนโลยีที่กำลังเคลื่อนจาก 4G เป็น 5G รวมทั้งการเปลี่ยนแปลงของเทคโนโลยีสารสนเทศซึ่งเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง

ฯลฯ ทั้งในส่วนของการนำไปใช้ประโยชน์ก็อาจจะมีการเปลี่ยนแปลงไป อันเป็นผลกระทบโดยตรงจากวิกฤติโควิด-19 อาทิ การค้าขายผ่านระบบออนไลน์มากขึ้น ทำให้จะมีการพัฒนาแพลตฟอร์มใหม่ๆ ที่ตอบสนองความต้องการใช้งาน การใช้ระบบสื่อสังคมออนไลน์มาแทนที่การทำธุรกรรมทางการเงินที่เป็นเงินสด การออกเสียงประชามติ การรับฟังความคิดเห็นในโครงการของรัฐหรือท้องถิ่น หรือการพัฒนากฎหมายที่ต้องการความเห็นจากผู้เกี่ยวข้อง รวมทั้งการออกเสียงลงคะแนนเลือกตั้ง จะมีการดำเนินการผ่านระบบสื่อสังคมออนไลน์มากขึ้น อย่างไรก็ตาม ในสังคมประชาธิปไตยที่ให้เสรีภาพในการเข้าถึงสื่อสังคมออนไลน์ ซึ่งสิ่งที่ได้รับจากสื่ออาจมีทั้งคุณประโยชน์และโทษ ดังนั้น สิ่งที่น่าสนใจในการอยู่รอดในยุคดิจิทัล ก็คือ ความรอบรู้สื่อ (Media Literacy) เพราะความรอบรู้สื่อจะทำให้เรามีความสามารถในการเข้าถึง วิเคราะห์ และผลิตสื่อต่างๆ เพื่อถ่ายทอดความคิดของเราได้ รวมทั้งความตระหนักรู้ถึงผลกระทบที่อาจจะเกิดขึ้นและตามมาได้หากใช้สื่อสังคมออนไลน์แบบผิดวิธี

การยกระดับการใช้สื่อสังคมออนไลน์ของพลเมืองไทยนั้น ในยุคแรกๆ จะเป็นไปด้วยการร่วมมือกันของหลายฝ่ายในการกำกับดูแล แต่ผลที่ปรากฏก็ยังพบว่า การใช้สื่อสังคมออนไลน์ก็ยังคงต้องการคุณภาพและความรับผิดชอบคู่ไปกับเสรีภาพมากกว่า นี่ ลำพังการปรับตัวครั้งใหญ่ของรัฐอาจจะมีผลอยู่บ้าง การบังคับใช้กฎหมายและการฟ้องร้องอาจจะเป็นทางเลือกหนึ่งที่จะถูกหยิบยกมาใช้อย่างเข้มข้นขึ้นจากทุกฝ่ายในฐานะผู้เสียหายหรือผู้ถูกกระทำ อาจจะมีคำถามกังวลว่า เสรีภาพในการติดต่อสื่อสารถึงกันตามรัฐธรรมนูญอาจจะถูกละเมิดด้วยข้อยกเว้นในกฎหมายอื่น แต่การจะยกระดับการใช้สื่อสังคมออนไลน์ในสังคมไทยนั้น จำต้องอาศัยความร่วมมือจากทุกฝ่ายด้วยมาตรการที่เข้มข้นและจริงจังมากกว่านี้

ข้อค้นพบในการศึกษาพบว่า เมื่อพิจารณาเชิงเปรียบเทียบการใช้สื่อสังคมออนไลน์ในการปกครองระบอบประชาธิปไตยของไทยกับประเทศต่างๆ ทั้งในแถบเอเชียยุโรป และอเมริกา การใช้เพื่อการสื่อสารทางการเมือง ในแง่ของการสร้างทัศนคติทางการเมือง สร้างความรู้ความเข้าใจทางการเมือง และสร้างบทบาททางการเมือง ยังคงมีน้อย ส่วนใหญ่จะเน้นไปทางด้านการรณรงค์เลือกตั้ง ซึ่งเป็นการสื่อสารทางการเมืองในแง่การสร้างความสนใจทางการเมือง เน้นประโยชน์ส่วนตนหรือกลุ่มการเมืองเป็นสำคัญ หรือการใช้สื่อสังคมออนไลน์ไปในทางโจมตีกันทางการเมือง บางกรณีถึงกับมีการสร้าง “ข่าวปลอม” เพื่อช่วงชิงความได้เปรียบทางการเมือง หรือสร้างคะแนนนิยมในหมู่ประชาชน แต่หากเป็นการบริหารการพัฒนาประเทศก็มักจะเป็นการสร้างการโฆษณาชวนเชื่อผสมผสานในการสื่อสารเพื่อผลสัมฤทธิ์ทางการเมืองให้ได้รับคะแนนนิยมทั้งการเมืองระดับชาติและระดับท้องถิ่น

การศึกษาครั้งนี้มีข้อเสนอแนะในการใช้สื่อสังคมออนไลน์ในการเสริมสร้างความรู้และความเข้าใจ การมีทัศนคติหรือค่านิยมต่อการปกครองระบอบเสรีประชาธิปไตยอย่างแท้จริง เพื่อให้ประเทศมีความเป็นประชาธิปไตยทั้งในรูปแบบและเนื้อหาสาระที่มีการปฏิบัติต่อกันในสังคม และหากสามารถนำสื่อสังคมออนไลน์มาใช้เป็นเครื่องมือในการกล่อมเกลாத่างสังคม (Socialization) ในการปลูกฝังให้ประชาชนมีลักษณะ “พลเมืองเข้มแข็ง” ก็จะทำให้ประชาชนเข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมืองในการตัดสินใจเรื่องที่มีผลกระทบต่อชุมชนท้องถิ่น อาทิ การจัดทำโครงการพัฒนาทั้งหลาย ซึ่งทั้งรัฐบาล และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นต้องเปิดเวทีให้ประชาชนในชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วม ทั้งนี้ ไม่ว่าจะเป็นปัญหาสิ่งแวดล้อม พลังงาน การประกอบอาชีพ การศึกษา การสาธารณสุข หรือโครงสร้างพื้นฐาน เป็นต้น

โดยหน่วยงานหลักที่รับผิดชอบก็คือ สำนักงานคณะกรรมการ
การเลือกตั้ง สถาบันพระปกเกล้า สำนักงานเลขาธิการสภา
ผู้แทนราษฎร กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น กระทรวง
มหาดไทย โดยมีสำนักงานเลขาธิการ กสทช. ไทยพีบีเอส
กระทรวงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม เป็นหน่วยงานสนับสนุน

แม้ว่าสื่อสังคมออนไลน์จะเข้ามามีบทบาทมากทั้งในแง่
ของการสืบค้นเกี่ยวกับข่าวสาร ความรู้ด้านต่างๆ การใช้เพื่อ
ความบันเทิง หรือการเผยแพร่กิจกรรมในชีวิตประจำวัน การ
ประกอบอาชีพหารายได้โดยมีสื่อสังคมออนไลน์เป็นกลไกสำคัญ
แต่โดยที่ข้อมูลที่มีการแพร่ไปในทุกแพลตฟอร์มของสื่อสังคม
ออนไลน์มิได้ลบเลือนไปตามกาลเวลา ข้อมูลเหล่านั้นจะยังคงอยู่
ตราบเท่าที่ยังไม่มีคำสั่งให้ลบของศาลหรือผู้รับผิดชอบใน
แพลตฟอร์มนั้นจะลบออกไปเอง ดังนั้น การโพสต์หรือเผยแพร่
ข้อมูลใดๆ แม้ในระบบประชาธิปไตยจะยอมรับในเสรีภาพ
ของบุคคล แต่ก็ต้องระลึกไว้ว่า อาจสุ่มเสี่ยงต่อการละเมิดสิทธิ
ส่วนบุคคลหรืออาจจะทำให้เกิดภัยอันตรายต่อชีวิตและทรัพย์สิน
ของบุคคลใดบุคคลหนึ่งได้

บรรณานุกรม

- Aim, Sinpeng (30 November 2013). “Who’s who in Thailand’s anti-government forces?”. (New Mandala : Australian National University). From: <https://www.newmandala.org/whos-who-in-the-anti-government-forces-in-thailand>.
- Airatore. (2563). “8 พฤติกรรมในการใช้โซเชียลมีเดียที่อาจก่อให้เกิดความเสียหายหรือเกิดปัญหาสังคม”. สืบค้นจาก: https://cities.trueid.net/article/8-พฤติกรรมในการใช้โซเชียลมีเดียที่อาจก่อให้เกิดความเสียหายหรือเกิดปัญหาสังคม-trueidintrend_31031.
- BBC. (16 กันยายน 2019). “ธรรมนูญ พรหมเผ่า : บทความวิชาการของ ชดอกรเตอร์ มีข้อความหลายส่วนตรงกับผลงานปริญญาเอกของนักศึกษาในฟินแลนด์”. สืบค้นจาก: <https://www.bbc.com/thai/thailand-49711668>.
- Line today. “ส่องปรากฏการณ์ Social Media x เลือกตั้ง 2562 เราเห็นอะไรบนสื่อโซเชียลในการเลือกตั้งครั้งนี้?”. สืบค้นจาก: <https://today.line.me/th/v2/article/zy8v6>.
- Saiyai Sakawee. (30 May 2014). “Thailand social media stats: 28 million on Facebook, 4.5 million on Twitter, 1.7 million on Instagram”. From: <https://www.techinasia.com/thailand-social-media-stats-28-million-facebook-45-million-twitter-17-million-instagram>.
- sanook. (2561). “ความสำเร็จโครงการเน็ตประชารัฐ”. สืบค้นจาก: <https://www.sanook.com/news/6510842/>.
- คณะกรรมการการขับเคลื่อนการปฏิรูปประเทศด้านการสื่อสารมวลชน
สภาขับเคลื่อนการปฏิรูปประเทศ.(2560). “ผลการศึกษาและ
ข้อเสนอแนะการปฏิรูปการใช้โซเชียลมีเดีย (Social Media)”.
สำนักกรรมการ 1 สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร.
สืบค้นจาก: https://library2.parliament.go.th/giventake/content_nr52558/d070360-01.pdf.

คณะกรรมการการขับเคลื่อนการปฏิรูปประเทศด้านการสื่อสารมวลชน
สภาขับเคลื่อนการปฏิรูปประเทศ.(2560). “ผลการศึกษาและข้อเสนอแนะด้านยุทธศาสตร์และแนวทางขับเคลื่อนการปฏิรูปการใช้สื่ออย่างสร้างสรรค์”. สำนักกรรมการ 1 สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร. สืบค้นจาก: https://library2.parliament.go.th/giventake/content_nrsta2558/d050160-02.pdf.

จอมพล พัทธสัจจันตโยธิน. (2559). ข้อมูลเท็จ การฟ้องหมิ่นประมาทกับ พ.ร.บ.คอมพิวเตอร์ 2550. สืบค้นจาก: <https://thainetizen.org/2016/06/defamation-computer-crime-act/>.

ชัยนัท สุขไชยะ, ชาญชัย จิวจินดา. “การสื่อสารทางการเมืองไทยผ่านสื่อสังคมออนไลน์ กรณีศึกษา เฟซบุ๊กเพจ SUTHEP THAUGSUB-AN (สุเทพ เทือกสุบรรณ) ช่วงเวลา 31 ตุลาคม 2556 ถึง 22 พฤษภาคม 2557”. ใน วารสาร มจร วิชาการล้านนา ปีที่ 8 ฉบับที่ 1 (มกราคม-มิถุนายน).

เดลินิวส์. (23 พฤษภาคม 2557). “กปปส. กับการใช้สื่อออนไลน์ภายใต้กฎัยการศึกษา”. สืบค้นจาก: <https://www.dailynews.co.th/article/239462>.

ไทยรัฐ. (10 กรกฎาคม 2559). “‘ยะใส’ ชี้เหตุร่างฯ ปลอม เป็นเครื่องมือจัดตั้งทางการเมือง”. สืบค้นจาก: <https://www.thairath.co.th/content/660172>.

ไทยรัฐ. (8 ธันวาคม 2556). “มวลชนกว่า 60 กลุ่มแสดงพลังผ่านโซเชียลมีเดียหนุน กปปส.”. สืบค้นจาก: <https://www.thairath.co.th/content/387903>.

ผู้จัดการออนไลน์. (2560). “ดีอี เร่งขยายเครือข่าย ‘เน็ตประชารัฐ’ พร้อมอบรมชาวบ้าน ใช้เน็ตสร้างรายได้”. สืบค้นจาก: <https://mgronline.com/cyberbiz/detail/9600000123633>.

พงษ์มนัส ดิอด. “พฤติกรรมหาเสียงของพรรคการเมืองบนสื่อสังคมออนไลน์ : Facebook, 2562”. วารสารสังคมศาสตร์และมานุษยวิทยาเชิงพุทธ ปีที่ 5 ฉบับที่ 8 (สิงหาคม 2563).

พรรษาสิริ กุหลาบ. กระแส Blog กับบทบาทในฐานะสื่อพลเมืองในประเทศไทย. ภาควิชาสารสาสนเทศ คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

พระราชบัญญัติการรักษาความปลอดภัยมั่นคงไซเบอร์ พ.ศ. 2562. (27 พฤษภาคม 2562). ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 136 ตอนที่ 69 ก. สืบค้นจาก: http://www.ratchakitcha.soc.go.th/DATA/PD-F/2562/A/069/T_0020.PDF.

พระราชบัญญัติคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคล พ.ศ. 2562. (27 พฤษภาคม 2562). ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 136 ตอนที่ 69 ก. สืบค้นจาก: http://www.ratchakitcha.soc.go.th/DATA/PD-F/2562/A/069/T_0052.PDF.

พระราชบัญญัติว่าด้วยการกระทำความผิดเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์ พ.ศ. 2550. (18 มิถุนายน 2550). ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 124 ตอนที่ 27 ก. สืบค้นจาก: http://www.moi.go.th/image/rule_computer/law-comter1.pdf.

พระราชบัญญัติว่าด้วยการกระทำความผิดเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2560. (24 มกราคม 2560). ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 134 ตอนที่ 10 ก. สืบค้นจาก: <http://www.ratchakitcha.soc.go.th/DATA/PDF/2560/A/010/24.PDF>.

พระราชบัญญัติว่าด้วยการออกเสียงประชามติร่างรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2559. สืบค้นจาก: https://library2.parliament.go.th/giventake/content_nla2557/law34-220459-1.pdf.

พิรงรอง รามสูต รัตนันท์. (2547). “การกบฏดูเลเหนือหาสื่อ” .ใน นวลน้อย ตรีรัตน์ และ กนกศักดิ์ แก้วเทพ (บ.ก.), เสรีภาพสื่อไทย ในยุคเศรษฐกิจการเมืองผูกขาด. (หน้า 101-127). (กรุงเทพฯ : ศูนย์เศรษฐศาสตร์การเมือง คณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย).

พิรงรอง รามสูต. (2563). “รายงานผลการวิจัย “ห้องแห่งเสียงสะท้อนออนไลน์กับผู้ออกเสียงเลือกตั้งครั้งแรก ในการเลือกตั้งทั่วไป พ.ศ. 2562””. สืบค้นจาก: https://www.matichon.co.th/politics/news_2283678.

โพสต์ทูเดย์. (21 มิถุนายน 2559). “สงครามไซเบอร์สมัยเดียว ชี้อัด
ประชามติ”. สืบค้นจาก: <https://www.posttoday.com/politic/analysis/438564>.

ระเบียบคณะกรรมการการเลือกตั้งว่าด้วยวิธีหาเสียงและลักษณะต้อง
ห้ามในการหาเสียงเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2561.
สืบค้นจาก: http://www.ratchakitcha.soc.go.th/DATA/PD-F/2562/A/006/T_0006.PDF.

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560. (6 เมษายน
2560). ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 134 ตอนที่ 40 ก.สืบค้น
จาก: <http://www.ratchakitcha.soc.go.th/DATA/PD-F/2560/A/040/1.PDF>.

ศาสตรินันท์ ต้นสุ. “การศึกษาการเคลื่อนไหวทางสังคมของกลุ่มผู้ชุมนุม
“กปปส.” ด้วยแนวคิดพื้นที่สาธารณะและภาคประชาสังคม”. ใน
วารสารรัฐศาสตร์ปริทรรศน์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ปีที่ 2
ฉบับที่ 1 (มกราคม-มิถุนายน 2558).

สำนักงานสถิติแห่งชาติ. (2561). “รายงานตัวชี้วัด ITU โครงการสำรวจ
ICT ครั้วเรือน 2561 (ไตรมาส 4)”. สืบค้นจาก: <http://www.nso.go.th/sites/2014/DocLib13/ด้านICT/ตัวชี้วัดITU/Pocket-book61-Q4.pdf>.

อริยรัช แก้วเกาะสะบ้า. (2560). เอกสารวิชาการ “ศูนย์ไซเบอร์กองทัพ
บก”. สำนักวิชาการ สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร.
สืบค้นจาก: <https://dl.parliament.go.th/handle/lirt/521068>

อาทิตย์ สุริยวงค์กุล. (2555). การเมืองบนเฟซบุ๊ก : วัฒนธรรม-
การเมืองบนเครือข่ายสังคมออนไลน์ไทย พ.ศ. 2553-2555.
วิทยานิพนธ์ สังคมวิทยาและมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยมหิดล. (กรุงเทพฯ:
คณะสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์).

สถาบันนโยบายศึกษา

Institute of Public Policy Studies

สถาบันนโยบายศึกษา (Institute of Public Policy Studies-IPPS) เป็นองค์กรอิสระที่ดำเนินงานภายใต้มูลนิธิส่งเสริมนโยบายศึกษา (Foundation for the Promotion of Public Policy Studies-FPPS) ซึ่งได้รับการสนับสนุนจากมูลนิธิคอนราด อาเดนาวร์ (Konrad Adenauer Foundation) แห่งประเทศสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีนับแต่ก่อตั้งจนถึงปัจจุบัน

กำเนิด

สถาบันนโยบายศึกษาก่อกำเนิดในเดือนตุลาคม พ.ศ. 2528 โดยมีจุดเริ่มต้นจากโครงการศึกษานโยบายสาธารณะภายใต้สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย ต่อมาสถาบันฯ ได้แยกตัวออกจากการบริหารงานของสำนักเลขาธิการสมาคมสังคมศาสตร์ฯ ภายใต้ชื่อ “โครงการศึกษาสาธารณะ” โดยมี ศ.ดร.สมศักดิ์ ชูโต เป็นผู้อำนวยการ และ ศ.ดร.ชัยอนันต์ สมุทวณิช เป็นผู้อำนวยการร่วม หลังจากนั้น สถาบันฯ มี ศ.ดร.สมศักดิ์ ชูโต เป็นประธาน และมีผู้บริหารร่วมสองคน คือ นางยศวดี บุญเกียรติ และ นางทิพย์พาพร ตันติสุนทร ปัจจุบัน สถาบันนโยบายศึกษามี รศ.ตระกูล มีชัย เป็นประธาน นางทิพย์พาพร ตันติสุนทร เป็นผู้อำนวยการ และ นายสมชาติ เจริญชัย เป็นผู้อำนวยการฝ่ายแผนงาน

วัตถุประสงค์

สถาบันนโยบายศึกษาเป็นองค์กรเอกชนที่ดำเนินกิจกรรมโดยไม่มุ่งหวังผลกำไร มีวัตถุประสงค์ที่จะดำเนินงานที่เกี่ยวข้องกับนโยบายสาธารณะ โดยมีการทำกิจกรรมในรูปแบบของการสัมมนา การวิจัย ผลิตสื่อ

และสิ่งพิมพ์ เพื่อสนับสนุนการพัฒนาประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม ตาม
วัตถุประสงค์ดังนี้

1. เพื่อส่งเสริมและเผยแพร่ความรู้ความเข้าใจการเมืองระบอบประชาธิปไตย
2. เพื่อให้การศึกษาและเผยแพร่ข่าวสารกิจการนโยบายสาธารณะ และสนับสนุนการศึกษาทางการเมืองให้พลเมืองได้มีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายสาธารณะที่สำคัญต่อสังคมส่วนรวม
3. เพื่อสร้างพลเมืองให้มีความสามารถใช้เสรีภาพบนพื้นฐาน ของความรับผิดชอบทั้งต่อตนเองและสังคม
4. เพื่อสนับสนุนการเสวนา สัมมนาและฝึกอบรม วิจัย ผลิตสิ่งพิมพ์ และสื่อต่างๆ เพื่อสนับสนุนแนวทางการปฏิรูปการเมืองและการกระจายอำนาจโดยให้พลเมืองมีส่วนร่วมในทุกระดับของสังคม

กิจกรรม

สถาบันนโยบายศึกษา มีการดำเนินงานในรูปการจัดกิจกรรม
4 รูปแบบใหญ่ ๆ คือ

1. การจัดเสวนา สัมมนา และฝึกอบรม เพื่อเป็นเวทีแลกเปลี่ยนแสดงความคิดเห็นและถกเถียงระหว่างกลุ่มตัวแทนต่างๆ ของสังคมต่อประเด็นนโยบายสาธารณะที่สำคัญๆ เพื่อเสนอต่อสาธารณะและรัฐบาล อีกทั้งยังเป็นเวทีในการนำเสนอข้อมูลข่าวสารที่สำคัญจากหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชนที่เกี่ยวข้องต่อประชาชน เพื่อทำหน้าที่ในการให้ความรู้และทักษะทางการเมืองและสังคม
2. วิจัย โดยให้การสนับสนุนการศึกษาและวิจัยในเรื่องต่างๆ ที่จะมีผลกระทบต่อสาธารณชน ผลงานสำคัญๆ ที่ผ่านมา อาทิเช่น การกระจาย

อำนาจการปกครองส่วนท้องถิ่น การปฏิรูปการเมือง พ.ร.บ.ข้อมูลข่าวสาร ฯลฯ ซึ่งผลของงานวิจัยดังกล่าวได้มีส่วนสำคัญยิ่งในการเปลี่ยนแปลงและการพัฒนาทางการเมืองของประเทศ

3. สิ่งพิมพ์ จัดทำจดหมายข่าวรายเดือนเป็นประจำตั้งแต่ “ผู้แทนราษฎร” ในปี พ.ศ. 2529 ซึ่งในต้นปี พ.ศ. 2533 ได้เปลี่ยนเป็น “จดหมายข่าวปฏิรูปการเมือง” และปัจจุบัน คือ จดหมายข่าว “ปฏิรูปการเมือง-กระจายอำนาจ” เนื้อหาสาระของจดหมายข่าวของสถาบันฯ คือ การติดตามความเปลี่ยนแปลงด้านเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองของประเทศ นอกจากนี้ สถาบันฯ ยังจัดพิมพ์หนังสือ เอกสารนโยบาย เอกสารข้อมูล เอกสารวิจัย เอกสารสัมมนาต่างๆ เป็นประจำทุกปี

4. สื่อการศึกษา จัดทำสื่อในหลายรูปแบบเพื่อเป็นสื่อให้ความรู้ทางการเมืองแก่ประชาชนได้มากขึ้น อาทิ

● ธนาคารเสียง (Digital Voice Bank) เป็นการรวบรวมข้อมูลเสียงของบุคคลต่างๆ ในระดับผู้ตัดสินใจนโยบายของประเทศ รวมทั้งนักวิชาการ และนักธุรกิจ ในหัวข้อที่น่าสนใจไว้เพื่อใช้ประโยชน์ในการค้นคว้า อ้างอิง โดยจัดทำเป็นซีดี ที่ประกอบด้วยภาพและเสียงที่ได้รวบรวมจากรายการวิทยุของโครงการ “ศึกษานโยบายสาธารณะทางวิทยุ” ที่ออกอากาศทางสถานีวิทยุกระจายเสียง อสมท. เอเอ็ม 1494 เป็นประจำทุกวันเสาร์ ดำเนินรายการโดย ศ.ดร.สมศักดิ์ ชูโต ข้อมูลเหล่านี้ถือเป็นหลักฐานขั้นต้นทางประวัติศาสตร์ที่จะเป็นประโยชน์ยิ่งในการก่อตั้งห้องสมุดเสียง เพื่อประโยชน์ทางการศึกษาต่อไป

● ปฏิทินประวัติศาสตร์ทางการเมืองและเกมการเมือง เช่น เกมวงเวียนประชาธิปไตย ไฟการเมือง ปฏิทินรัฐธรรมนูญไทย และเกมเลือกตั้ง เป็นการสร้างสรรค์มิติใหม่ในการให้ความรู้ทางการเมืองแก่เยาวชนและบุคคลทั่วไป

● เว็บไซต์ของสถาบันนโยบายศึกษา เป็นสื่ออิเล็กทรอนิกส์ที่มีทั้งภาษาไทยและอังกฤษ ซึ่งท่านผู้ใช้อินเทอร์เน็ตสามารถเข้าชมได้โดยผ่านเว็บไซต์ <http://www.fpps.or.th> ซึ่งจะนำเสนอ:-

- จดหมายข่าวรายเดือน “ปฏิรูปการเมือง-กระจายอำนาจ”
- บทความ
- หนังสือทางวิชาการ
- กิจกรรมของสถาบันฯ
- e-library โดยนำหนังสือที่สถาบันฯ จัดพิมพ์ ขึ้นเผยแพร่ให้ผู้ที่สนใจได้หาความรู้โดยไม่เสียค่าใช้จ่าย

สิ่งพิมพ์สถาบันนโยบายศึกษา

- Policies of Thai Political Parties in the 1995 General Election (1995)

*Kiratipong Naewmalee, Nattaya Kuanrak,
Prachak Kongkirati, Win Phromphaet
(Translated and edited by Santhad Atthaseree,
David Peters, Parichart Chotiya)*

- Thai Constitutions in Brief (1997)

*Parichart Siwaraksa, Chaowana Traimas,
Ratha Vayagool*

- เปรียบเทียบนโยบาย 4 รัฐบาล (พิมพ์ครั้งที่ 2) (2541)
ปาริชาติ ศิวะรักษ์

- กรอบนโยบายแม่บทของพรรคการเมืองไทยยุคใหม่ (2541)
เชาวนะ ไตรมาศ

- กฎหมายประกอบรัฐธรรมนูญฝรั่งเศส :
ข้อคิดเพื่อการปรับปรุงกฎหมายประกอบรัฐธรรมนูญไทย (2541)
นันทวัฒน์ บรมานันท์

- บทเฉพาะกาลของรัฐธรรมนูญกับการปฏิรูปการเมือง (2541)
นันทวัฒน์ บรมานันท์

- ปฏิรูปประเทศไทย...จากวิกฤตสู่สหัสวรรษใหม่ (2541)
วุฒิพงษ์ เปรียบจริยวัฒน์

- มาตรการทางกฎหมายในการเสริมสร้างเสถียรภาพรัฐบาล (2541)
มานิตย์ จุมปา

- ทฤษฎีใหม่ : มิติที่ยิ่งใหญ่ทางความคิด (2541)
ชัยอนันต์ สมุทวณิช
- ข้อมูลพื้นฐาน 66 ปี ประชาธิปไตยไทย (2541)
เชาวนะ ไตรมาศ
- ศักยภาพทางการคลังของ อบต. (2541)
จรัส สุวรรณมาลา
- Portfolio Government and Multiple Legislative Processes
ข้อเสนอในการออกแบบระบบการเมือง และการบริหารใหม่ (2542)
ชัยอนันต์ สมุทวณิช
- การเลือกตั้งและพรรคการเมือง : บทเรียนจากเยอรมัน (2542)
บุญศรี มีวงศ์โฆษ
- การเลือกตั้งแบบใหม่ : ทำไมคนไทยต้องไปเลือกตั้ง (2542)
เชาวนะ ไตรมาศ
- บทบาทใหม่ของข้าราชการไทย : ในบริบทของรัฐธรรมนูญปัจจุบัน (2542)
เชาวนะ ไตรมาศ
- องค์กรชี้ขาดอำนาจหน้าที่ระหว่างศาล (2542)
นันทวัฒน์ บรมานันท์
- ความเข้าใจเรื่องการปกครองท้องถิ่น (พิมพ์ครั้งที่ 2, 2543)
สนธิ จรอนันต์
- กบฏของสงครามความเปลี่ยนแปลง : ทางเลือกและทางรอดของสังคม
การเมืองไทยในสหัสวรรษใหม่ (2543)
เชาวนะ ไตรมาศ
- เลือกตั้งอย่างไร : คนไทยและประเทศจึงไม่เสียโอกาส (2543)
เชาวนะ ไตรมาศ

- การใช้กลไกรัฐธรรมนูญสำหรับประชาชน (2545)
เชาวนะ ไตรมาศ
- Thailand: State-Building, Democracy and Globalization (2002)
Chai-Anan Samudavanija
- รัฐบาลทำงานอย่างไร (พิมพ์ครั้งที่ 2, 2546)
สนธิ จรอนันต์
- นิติรัฐกับประชาสังคม (2546)
นันทวัฒน์ บรมานันท์
- สิ่งแวดล้อมกับความมั่นคง :
 ความมั่นคงของรัฐกับความไม่มั่นคงของราษฎร (2546)
ชัยอนันต์ สมุทวณิช
กุลสุมา สนิทวงศ์ ณ อยุธยา
- อนาคตที่ไล่ล่าประเทศไทย : แนวโน้มของโลก สังคม เศรษฐกิจ การเมือง
 กับอนาคตของวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี (2546)
ธีรพัฒน์ วิลัยทอง, ชัยอนันต์ สมุทวณิช และคณะ
- คู่มือสิทธิมนุษยชน ฉบับพลเมือง (เล่ม 1) (2546)
จรัส ดิษฐาอภิชัย
- ประชากรรัฐกับการเปลี่ยนแปลง (พิมพ์ครั้งที่ 3, 2547)
ชัยอนันต์ สมุทวณิช
- การปฏิรูประบบราชการ : เพื่อการพัฒนาประเทศที่ยั่งยืน (2547)
สถาบันนโยบายศึกษา
- คนไทยกับการเมือง : ปิตุฉาวิปโยค (2547)
อภิญา รัตนมงคลมาศ
วิวัฒน์ คติธรรมนิตย์

- พัฒนธรรมการเมืองและการปฏิรูป (พิมพ์ครั้งที่ 2, 2547)
วิชัย ตันศิริ
- นโยบายพรรคการเมืองไทย (2547)
เชาวนະ ไตรมาศ
- ...กว่าจะเป็นพลเมือง (2547)
สถาบันนโยบายศึกษา
- คู่มือสิทธิมนุษยชน ฉบับพลเมือง (เล่ม 2) (2548)
จรัล ดิษฐาอภิชัย
- ความเข้าใจเรื่องการปกครองท้องถิ่น (ฉบับปรับปรุง) (2548)
สนธิ จรอนันต์
- Thai Political Parties in the Age of Reform (2006)
Siripan Nogsuan Sawasdee
- บนหนทางสิทธิมนุษยชน (2549)
จรัล ดิษฐาอภิชัย
- ข้อมูลพื้นฐาน 75 ปี ประชาธิปไตยไทย (2550)
เชาวนະ ไตรมาศ
- อุตสาหกรรมโทรคมนาคมกับเศรษฐกิจไทย (2550)
เศรษฐพร คูศรีพิทักษ์
- โพลเลือกตั้งกับการเมืองไทย (ในมติกฎหมาย) (2550)
ณรงค์เดช สุระโษษิต
- พัฒนธรรมพลเมือง (2551)
วิชัย ตันศิริ
- การจัดการศึกษาในท้องถิ่น (2551)
สนธิ จรอนันต์

- การเมืองในรัฐธรรมนูญ (2551)
เชาวนะ ไตรมาศ
- รัฐ (2551)
ชัยอนันต์ สมุทวณิช
- วิทายุชน : กฎหมายและการพัฒนา (2552)
ธนาวิชฌ์ แก้วพงศ์พันธุ์
- ไปดู Civic Education ที่เยอรมัน (2553)
ทิพย์พาพร ตันตีสุนทร
- 100 ปีแห่งการปฏิรูประบอบราชการ :
วิวัฒนาการของอำนาจรัฐและอำนาจการเมือง (พิมพ์ครั้งที่ 4, 2554)
ชัยอนันต์ สมุทวณิช
- รัฐกับสังคม :
ไตรลักษณ์รัฐไทยในพหุสังคมสยาม (พิมพ์ครั้งที่ 2, 2554)
ชัยอนันต์ สมุทวณิช
- การชุมนุมสาธารณะ (2554)
โสพล จริงจิตร
ทิพย์พาพร ตันตีสุนทร
- ประชาธิปไตยนอกห้องเรียน :
เรียนให้เพลิน - LEARN ด้วยโครงงาน (2555)
ยศวดี บุญเกียรติ
- ข้อมูลพื้นฐาน 80 ปีประชาธิปไตยไทย (2556)
เชาวนะ ไตรมาศ

- จาก 100 ปี ร.ศ. 130 ถึง 80 ปี ประชาธิปไตย (2556)

สุทธาชัย ยิ้มประเสริฐ

ทิพย์พาพร ตันติสุนทร
- แนวทางการศึกษาเพื่อสร้างพลเมืองในสังคมประชาธิปไตย (Civic Education) (2557)

วิชัย ตันศิริ ชัยอนันต์ สมุทวณิช

Canan Atilgan ทิพย์พาพร ตันติสุนทร
- ศาสตร์การสอนความเป็นนักประชาธิปไตย (2557)

วิชัย ตันศิริ
- กฎแห่งความซำ (2557)

ชัยอนันต์ สมุทวณิช
- พลเมือง สิทธิมนุษยชน และประชาธิปไตย (2558)

ทิพย์พาพร ตันติสุนทร
- การศึกษาเพื่อสร้างพลเมือง (พิมพ์ครั้งที่ 4, 2558)

ทิพย์พาพร ตันติสุนทร
- คุณธรรมเพื่อความเป็นพลเมือง:
เรียนให้ “เพลิน” Learn ด้วย “นิทาน” (2558)

ยศวดี บุญเกียรติ
- ภูมิอากาศเปลี่ยน : ทางออกและข้อเสนอ (2558)

สถาบันนโยบายศึกษา
- การเมือง - การเลือกตั้งไทยและประเทศในอาเซียน (2559)

สมชาติ เจริญชัย
- ความยุติธรรมทางสิ่งแวดล้อม (2560)

คณินิจ ศรีบัวเอี่ยม

- การพัฒนาการเมืองที่ยั่งยืน (2560)
วิชัย ตันศิริ
- การศึกษาเพื่อสร้างผู้นำสู่สังคมธรรมาธิปไตย (2561)
วิชัย ตันศิริ
- การคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคลกับสังคมไทย (2563)
Personal Data Protection for Thai Society
นคร เสรีรักษ์ อนุสิทธิ์ คุณากร
คณาธิป ทองรวีวงศ์ ภัทระ คำพิทักษ์
ชวน หวังสุนทรชัย
- พลเมืองกับรัฐธรรมนูญ (2563)
The Citizen and Constitution
เชาวนะ ไตรมาศ
- สื่อสังคมกับประชาธิปไตย (2563)
Social Media and Democracy
ภัทระ คำพิทักษ์

สื่อความรู้ทางการเมือง ของสถาบันนโยบายศึกษา

- วงเวียนประชาธิปไตย
- แผนที่เส้นทางประชาชน-ถนนประชาธิปไตย
- Road of Democracy Map
- ไฟการเมือง
- เกมการเมือง (Political Monopoly)
- เกมเลือกตั้ง
- ปฏิทินรัฐธรรมนูญไทย 2475-2545
- ธนาคารเสียง (Digital Voice Bank)
- การทุนอนิเมชั่น “การพัฒนาที่ยั่งยืน”
(Sustainable Development)
- การทุนอนิเมชั่น “การศึกษาเพื่อสร้างพลเมืองสำหรับประเทศไทย”
(Civic Education : A Thai Model)

สนใจกรุณาติดต่อ : สถาบันนโยบายศึกษา

อาคาร เดอะ แพลทินัมเพลส เลขที่ 21/1 ห้อง 2B-10

ถ.วัชรพล แขวงท่าแร้ง เขตบางเขน กรุงเทพฯ 10230

โทรศัพท์ 0 2086 9127

e-mail: ipps_fpp@yahoo.com

ประวัติ

นายภัทร คำพิทักษ์

การศึกษา

- ปริญญาตรี คณะนิเทศศาสตร์ มหาวิทยาลัยกรุงเทพ
- หลักสูตรการเมืองการปกครองระบอบประชาธิปไตย สำหรับนักบริหารระดับสูง รุ่นที่ 11 (ปปร.11)
- หลักสูตรวิทยาลัยตลาดทุน รุ่นที่ 16 (วตท.16)

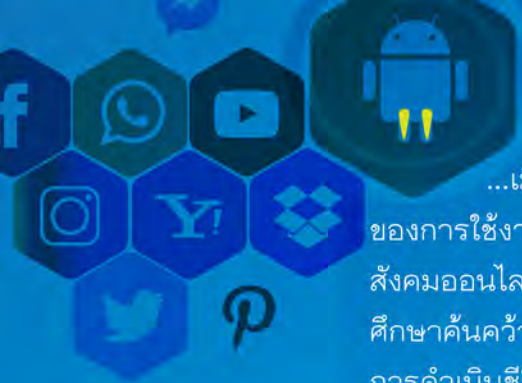
ปัจจุบัน

- กรรมการปฏิรูปประเทศด้านสื่อสารมวลชน เทคโนโลยีสารสนเทศ
- กรรมการปฏิรูปกฎหมาย
- กรรมการกองทุนเสมอภาคทางการศึกษา
- กรรมการองค์การสวนสัตว์แห่งประเทศไทย

ประสบการณ์การทำงาน

- ประธานสภาการหนังสือพิมพ์แห่งชาติ
- นายกสมาคมนักข่าวหนังสือพิมพ์แห่งประเทศไทย
- บรรณาธิการหนังสือพิมพ์โพสต์ทูเดย์
- ผู้อำนวยการฝ่ายบริหาร บริษัท โพสต์ นิวส์ จำกัด
- ริเริ่มและก่อตั้งศูนย์ข่าวอิศรา
- ร่วมก่อตั้งสถานีโทรทัศน์ไทยพีบีเอส
- กรรมการร่างรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560
- สมาชิกสภานิติบัญญัติแห่งชาติ 2549
- กรรมการองค์การสะพานปลา
- กรรมการสถาบันรับรองคุณภาพสถานพยาบาล
- อาจารย์พิเศษบรรยายคณะนิเทศศาสตร์มหาวิทยาลัยกรุงเทพ มหาวิทยาลัยหอการค้าฯ ฯลฯ
- ประธานมูลนิธิวิถีวัฒนธรรมสุขไทย
- กรรมการมูลนิธิโกลด์คิมทอง
- กรรมการมูลนิธิส่งเสริมการป้องกันและปราบปรามการทุจริต
- ผู้วิจัยเรื่อง “สิทธิความเป็นส่วนตัวของสื่อและความรับผิดชอบในการสร้างความตระหนักรู้ต่อสังคม” (Rights to Privacy / Media Roles and Responsibility in Strengthening Public Awareness.) ภายหลังตีพิมพ์ในหนังสือ “การคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคลกับสังคมไทย” โดยสถาบันนโยบายศึกษา

...เมื่อศึกษาลึกลงไปในรายละเอียดของการใช้งานกลับพบว่าคนไทยยังคงใช้สื่อสังคมออนไลน์เพื่อความบันเทิง มากกว่าการศึกษาค้นคว้าหาความรู้หรือการใช้ข้อมูลเพื่อการดำเนินชีวิตตามวิถีประชาธิปไตย แม้ว่าหลายแพลตฟอร์ม เช่น Facebook หรือ Twitter จะมีนักการเมืองหรือผู้ที่เกี่ยวข้องกับการเมืองนำไปใช้เพื่อการสื่อสารทางการเมืองทั้งในช่วงที่มีหรือไม่มีการเลือกตั้งก็ตาม อีกทั้งยังถูกนำไปใช้เป็นช่องทางสำคัญในการแสดงความคิดเห็น วิพากษ์วิจารณ์ เรียกร้องในประเด็นทางการเมืองของผู้คนในสังคมไทย ซึ่งหลายครั้งการแสดงความเห็นและตั้งคำถามต่อประเด็นทางการเมืองของคนไทยใน social media ได้เป็นพลังสำคัญที่กดดันให้เกิดผลตามมา ตลอดจนการสร้างกระบวนการผลักดันให้เกิดนโยบายสาธารณะ... !!

